

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

”EI TÄSSÄ OLLA LEIKKIMÄSSÄ MAANPUOLUSTUSTA” – 2010-LUVUN TURVALLISUUSYMPÄRISTÖN VAIKUTUS RESERVIUPSEERINAISTEN KOKEMUKSIIN MAANPUOLUSTUSOSAAMISESTA JA MAANPUOLUSTUSTOIMIJUUDESTA

Pro Gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Miikka Pohja

Sotatieteiden maisterikurssi 9
Maasotalinja

Huhtikuu 2020

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 9	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Miikka Pohja	
Tutkielman nimi ”Ei tässä olla leikkimässä maanpuolustusta” – 2010-luvun turvallisuusympäristön vaikutus reserviupseerinaisten kokemuksiin maanpuolustusosaamisesta ja maanpuolustustoimijuudesta	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen/Sotilassosiologia	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2020	Tekstisivuja 94 Liitesivuja 4
TIIVISTELMÄ <p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää turvallisuusympäristön vaikutuksia henkilöiden suhteeseen maanpuolustukseen. Tutkimuksen kirjallisuuskatsauksessa rajataan tutkimuksen viitekehys, teoria ja näkökulma. Viitekehykseksi määritellään tutkimusta varten 2010-luvun turvallisuusympäristö ja sen muutokset uhkakuvien kautta lähdeparivertailun avulla. Lähdepareissa on huomioitu sekä valtion että kansalaisten näkökulmat. Teoriassa syvennyttään maanpuolustussuhteeseen ja sen osa-alueisiin maanpuolustustoimijuuteen ja -osaamiseen. Näkökulmana tarkastellaan naisia osana asevoimia. Tarkastelu on rajattu reserviupseerikurssin suorittaneisiin naisiin.</p> <p>Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Aineisto hankittiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Aineistonhankintavaiheessa toteutettiin kahdeksan yksilöhaastattelua. Analyysivaiheessa aineisto analysoitiin teoriasidonnaisella sisälönanalyysillä ja käyttäen abduktiivista päättelyä. Tulokset esitellään teoriasta muodostettujen ja aineistosta nousseiden teemojen kautta.</p> <p>Tutkimuksen keskeisenä tuloksena on se, että turvallisuusympäristön koetaan muuttuneen 2010-luvulla. Kohdejoukon kokemusten mukaan muutos on ollut heikompaan suuntaan. Vastaajien kokemat oleelliset turvallisuuden muutokset koskettivat heidän kokemuksia elämässään muun muassa työn kautta. Muuttuneella turvallisuusympäristöllä ei koettu olevan suoria vaikutuksia maanpuolustustahtoon. Muutoksia on kuitenkin havaittavissa laajentamalla tarkastelua maanpuolustussuhteen tekijöihin. Jos muutosta koettiin maanpuolustustoimijuuden näkökulmasta, niin se oli lievästi toimijuutta vahvistavaa. Maanpuolustusosaamisen näkökulmasta muutoksissa ei koettu välttämättä pysyttävän mukana. Syynä nähtiin muun muassa turvallisuusympäristön ja järjestelmien nopean kehityksen ja koulutustarpeiden kohtaamattomuus.</p>	
AVAINSANAT <p>Turvallisuusympäristö, uhkakuvat, maanpuolustusosaaminen, maanpuolustustoimijuus, reserviupseerit, naiset, sotilassosiologia</p>	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Aiempi tutkimus, tutkimuksen rajaus ja teoreettinen viitekehys	2
1.2 Tieteenfilosofiset lähtökohdat	5
1.3 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	7
1.4 Raportin rakenne	9
2. TURVALLISUUSYMPÄRISTÖ JA UHKAKUVAT	10
2.1 Kokonaisturvallisuus Suomen turvallisuusratkaisuna	10
2.2 Suomen turvallisuusympäristö ja sen toimintaympäristöt	11
2.3 Uhka ja uhkakuva	12
2.4 Uhkakuvat 2010-luvulle tultaessa	14
2.5 Uhkakuvat 2010-luvun tapahtumina	18
2.6 Uhkakuvat 2010-luvun lopulla	21
2.7 Päätelemät	25
3. MAANPUOLUSTUSTAHDOSTA MAANPUOLUSTUSSUHTEESEEN – TUTKIMUKSEN TEORIA	28
3.1 Maanpuolustustahto	28
3.2 Maanpuolustustahdon tutkimusperinne	29
3.3 Maanpuolustustahdon tila	30
3.4 Maanpuolustussuhde	32
3.4.1 Maanpuolustusosaaminen	33
3.4.2 Maanpuolustustoimijuus	34
3.5 Päätelemät	35
4. NAISSET MAANPUOLUSTAJINA – TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA	37
4.1 Sotiluus ja naiseus	37
4.2 Naisten historiaa länsimaisissa asevoimissa	38
4.3 Suomalaisten naisten tie asevoimiin	40
4.4 Motiiveja vapaaehtoiselle asepalvelukselle	42
4.5 Päätelemät	44
5. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TOTEUTUS	46
5.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu aineistonhankintamenetelmänä	46
5.2 Haastatteluiden valmistelut ja toteutus	47
5.3 Haastattelutilaisuuden toteutus	49
5.4 Tutkijan rooli haastattelussa	50
5.5 Abduktiivinen sisällönanalyysi analyysimenetelmänä	51
5.6 Analyysiprosessin kuvaus	52
6. AINEISTON TULOKSET	54
6.1 Tutkimuksen kohdejoukko	54
6.2 Käsitys turvallisuusympäristöstä ja kokonaisturvallisuudesta	55

6.3. Merkittäviä uhkia ja muutoksia 2010-luvulla	57
6.4. Turvallisuusympäristön seuraaminen ja turvallisuustietoisuuden lisääminen	61
6.5. Maanpuolustussuhteen rakentuminen ja kehittyminen	64
6.6. Turvallisuusympäristö ja oma rooli turvallisuudessa.....	68
6.7. Kokemuksia turvallisuuspoliittisesta koulutuksesta	72
6.8. Maanpuolustusosaamisen kehittämisestä.....	75
6.9 Teemoja aineistosta.....	77
6.9.1 Toimijuus kehystää näkemyksiä.....	78
6.9.2 Itsenäisen toimijuuden haastavuus.....	79
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	81
8. POHDINTAA	84
8.1 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	89
8.2 Jatkotutkimusaiheet.....	93

LÄHTEET

LIITTEET

”EI TÄSSÄ OLLA LEIKKIMÄSSÄ MAANPUOLUSTUSTA” – 2010-LUVUN TURVALLISUUSYMPÄRISTÖN VAIKUTUS RESERVIUPSEERINAISTEN KOKEMUKSIIN MAANPUOLUSTUSOSAAMISESTA JA MAANPUOLUSTUSTOIMIJUUDESTA

1. JOHDANTO

Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristö ovat olleet viime vuosina paljon esillä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa eri tapahtumien johdosta. Kansalaisten näkökulmasta turvattomuuden tuntemus on lisääntynyt ja sen uskotaan edelleen lisääntyvän Suomessa (MTS 2018, 40–41; Limnell & Rantapelkonen 2017, 108). Jarno Limnellin (2011) mukaan turvallisuus on tunne siitä, että pystymme vastaamaan meihin kohdistuviin uhkiin. Myös kansalaisten tasolla tulee olla halu osallistua uhkien vastaiseen torjuntataisteluun. (Limnell 2011, 289.) Turvallisuuspolitiikassa korostuvat arvot – Suomi ja suomalainen yhteiskunta tulee nähdä puolustamisen arvoisena (Eskola 1962, 6–12; Limnell 2011, 292–293; Helkama 2015, 177–180; Kosonen, Tallberg, Harala & Simola 2017, 97–98; Myyry 2009, 60). Kansalaisten arvot ohjaavat demokraattisessa valtiossa ainakin välillisesti myös turvallisuuspolitiikan muodostumista. Kansalaisten kokemat suojattavat arvot ja uhkakuvat vaikuttavat turvallisuustyön poliittiseen ohjaukseen. Käsityksen uhkakuvista voikin nähdä vaikuttavan myös kansalaisten asenteisiin maanpuolustukseen ja turvallisuuteen (Kosonen, Puustinen & Tallberg 2019, 308).

Maanpuolustustahto on käsite, joka on rakentunut osaksi suomalaista kansalaisidentiteettiä (Cronberg 2006, 57). Sitä pidetään Suomen puolustuskyvyn yhtenä kulmakivenä ja sen ylläpitäminen on kirjattu laissa Puolustusvoimien ja vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen tehtäviin (Tallberg 2017; Laki Puolustusvoimista 551/2007, § 2). Vuoden 2018 Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) toteuttaman mielipidekyselyn tulokset nostivat maanpuolustustahdon yleisiin keskusteluihin, sillä tunnusluvut olivat olleet yhtä alhaalla vuonna 1989 (MTS 2018, 26). Syitä laskulle on etsitty muun muassa nuorison muuttuvasta arvomaailmasta ja asevelvollisuuteen liittyvästä tasa-arvokysymyksestä (mm. Limnell & Rantapelkonen 2017).

Maanpuolustuksen sukupuolittuminen vahvasti miehille sitoo sen tiukasti aseelliseen maanpuolustukseen, ja erityisesti naiset ovat pyrkineet löytämään omaa asemaansa maanpuolustuksen kentässä esimerkiksi vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan kautta (Kosonen 2019, 56).

Tutkimusprosessin loppuvaiheessa myös asevelvollisuus ja sen tulevaisuus on palannut yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tammikuussa 2020 ilmestynyt MTS:n kansalaiskyselyn tulos osoittaa, että yleisen asevelvollisuuden suosio on kasvanut edellisestä vuodesta. Nousu oli kuitenkin pääasiassa tapahtunut miehillä. (MTS 2020, 14–15.) Maavoimien komentaja Petri Hulkko (12.2.2020) totesi Maavoimien tiedotustilaisuudessa, että naisten määrää tulisi lisätä kaksin- tai kolminkertaisesti, jotta tällä hetkellä palveluksen suorittamattomien miesten määrä saataisiin kompensoitua. Valtioneuvoston kanslia on asettanut parlamentaarisen komitean, jonka tehtävänä on tarkastella asevelvollisuuden tulevaisuutta (Puolustusministeriö 5.3.2020). Puolustusministeri Antti Kaikkonen (2.3.2020) totesi, että selvityksessä tarkastellaan myös mahdollista kutsuntojen laajentamista naisiin ja kansalaispalvelumallin etuja ja haittoja. Asevelvollisuus ja turvallisuuden tuottaminen ovat kehittymässä ja mahdollisesti laajentumassa tulevaisuudessa.

1.1 Aiempi tutkimus, tutkimuksen rajausta ja teoreettinen viitekehys

Tämä pro gradu -tutkimus sijoittuu sotilassosiologian tieteenalalle. Sotilassosiologisessa tutkimuksessa pyritään tuomaan sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa tehty tutkimus ja tieto perustaksi tutkimuksiin, joissa tutkitaan sotilaallisissa ympäristöissä ja organisaatioissa tapahtuvaa käyttäytymistä sekä niiden dynamiikassa tapahtuvia muutoksia (Caforio 2003, 3; Harinen 2011, 13). Suomalainen sotilassosiologian tutkimusperinne on keskittynyt käsittelemään maanpuolustustahtoa, ryhmäkiinteyttä sekä asevoimien ja yhteiskunnan suhteita (Harinen 2011, 10), johon tämän tutkimuksen painopisteessä oleva kansalaisen suhde maanpuolustukseen kuuluu.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on muodostettu ja rajattu systemaattisella kirjallisuuskatsauksella, jonka avulla tutkimus on liitetty osaksi olemassa olevaa tutkimuskenttää. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen perusteella esittelen, millaisia näkökulmia ja tuloksia aiemmissa tutkimuksissa on esitetty (ks. Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, & Sinivuori 2009, 109–112). Olen luokitellut aiempien tutkimusten tulokset sisällön analyysin avulla ja tiivistänyt niistä tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehysten (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 138–140). Teoreettinen viitekehys on esitelty tämän alaluvun lopussa ja tarkemmat rajaukset ja perustelut esittelen tutkimusraportin luvuissa 2–4. Kirjallisuuskatsauksella on muodostettu esimerkiksi kuvaus 2010-luvun turvallisuusympäristöstä ja kansalaisten uhkakuvien kokemuksesta. Teoksissa esiintyviä

käsitteitä ja tapahtumia on luokiteltu ja kategorioitu kvantifioimalla aineistoa, eli laskemalla asioiden esiintymistä eri lähteissä (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2018, 135). Muodostuneita kategorioita on käytetty aineistonhankinnan ja -analyysin tukena.

Tutkimuksen alustavat rajaukset on tehty *turvallisuusympäristön* ja *maanpuolustussuhteen* ilmiöiden sekä näkökulman osalta. Turvallisuusympäristöä tarkastellaan Suomen turvallisuusratkaisun kokonaisturvallisuuden avulla. Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa on varauduttu yhteiskunnan elintärkeiden toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin (Turvallisuuskomitea 2017, 93). Uhkakuvia käsitellään kokonaisvaltaisesti valtion ja kansalaisten näkökulmista. Turvallisuusympäristöön liittyvä muutos on ollut esillä aiemmassa tutkimuksessa ja kirjallisuudessa sekä Puolustusvoimien että muiden tahojen tuottamana koko 2010-luvun aikana. Esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksen *Tuleva Sota* -julkaisuissa käsitellään tulevia sotilaallisia toimintaympäristöjä ja uhkia. Jarno Limnell (2012) puolestaan tutki uhkakuvapolitiikkaa 2010-luvun alussa. Suomen turvallisuusympäristö on ollut esillä myös muissa teoksissa, kuten esimerkiksi Arto Nokkalan (2014) *Kyky ja tahto* ja Limnellin ja Jaakko Ilomäen (2018) teoksessa *Uhkakuvat*.

Maanpuolustustahdon tutkimusperinteen näkökulmasta varsin uutta maanpuolustussuhteen käsitettä käytetään tarkastellessa henkilön suhdetta maanpuolustukseen. Maanpuolustustahdon käsitettä, sen taustalla olevia tekijöitä ja sen ilmenemistä 2000-luvun alkupuolella ovat tutkineet muun muassa Liisa Myyry (2009) Puolustusministeriön tilaamassa julkaisussa ja Risto Sinkko (2009) omassa empiirisessä tutkimuksessaan 2000-luvun alun maanpuolustustahdon tilasta. Sinkon tutkimuksissa maanpuolustustahtoa on peilattu muun muassa arvoihin ja turvallisuuteen. Sinkko (2015, 14) käsittelee väitöskirjassaan sekä yleistä että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa. Perinteisessä maanpuolustustahdon tutkimuksessa voidaan nähdä problemaattisena käsitteen selkeä määrittelemättömyys ja tutkimuksen rajaaminen pääosin aseelliseen maanpuolustukseen. Yhteiskunnan, puolustusratkaisujen ja uhkamallien kehittyminen myös hälventää ja laajentaa maanpuolustuksen sisältöjä. Puhtaasti maanpuolustustahtoa tarkastelemalla ei välttämättä saataisi yhtä kattavasti kansalaisten näkemyksiä. (Kosonen 2019, 22–25.)

Viime aikojen tutkimuksissa on tehty maanpuolustustahtoa syvempään tarkasteluun avaus Kansalaisten maanpuolustussuhteen käsitteellä. (mm. Kosonen ym. 2019; Kosonen 2019; Tallberg 2017). Käsitteen avulla saadaan laajennettua kansalaisen suhdetta maanpuolustukseen ja maanpuolustustyöhön (Tallberg, Puustinen & Kosonen 2018, 78), ja huomioitua muutkin kuin aseelliseen maanpuolustukseen liittyvät henkilöt (Puustinen, Kosonen & Tallberg 2018, 103–104).

Maanpuolustussuhteen käsite rakentuu neljästä tekijästä. Ne ovat maanpuolustusasenne, maanpuolustusluottamus, maanpuolustusosaaminen ja maanpuolustustoimijuus. (Kosonen ym. 2019, 311.) Maanpuolustussuhdetta kehystäviä tekijöitä ovat kiinnittyminen yhteiskuntaan, kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena ja käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta (Kosonen 2019, 61). Maanpuolustussuhdetta tarkastellaan tarkemmin kolmannessa pääluvussa.

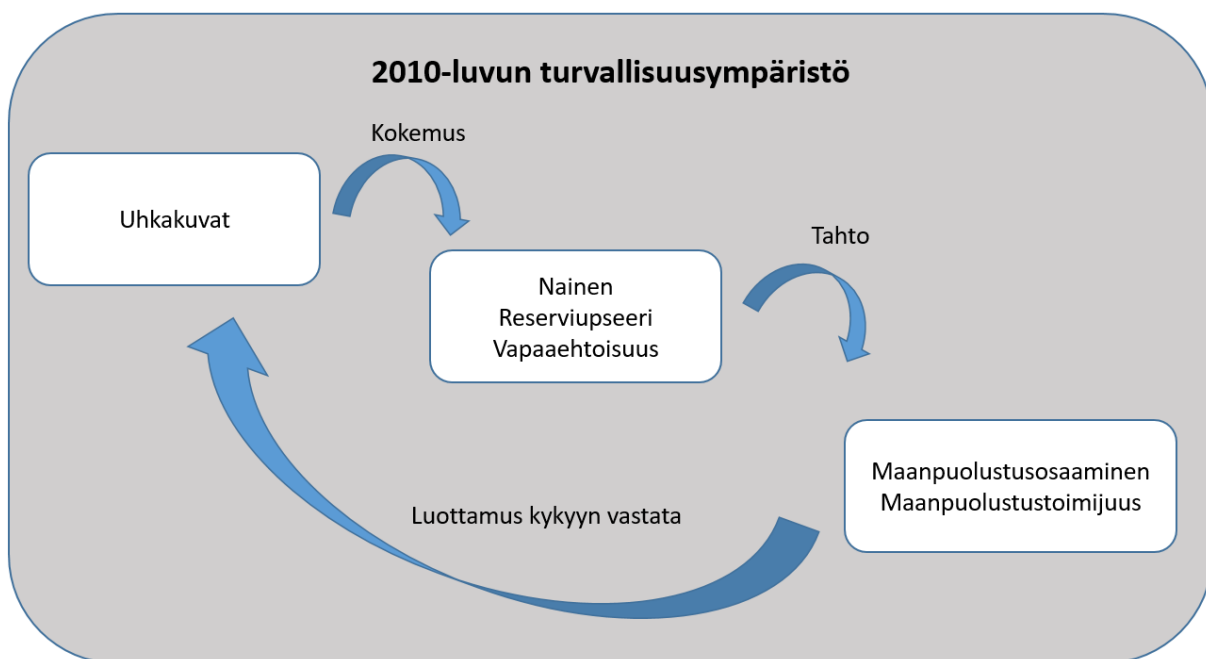
Tässä tutkimuksessa selvitetään, millaiset tiedot ja taidot kohdejoukolla on maanpuolustuksesta ja millainen on heidän oma halunsa rakentaa ja kehittää toimijuuttaan maanpuolustukseen. Tutkimus on vapaaehtoisen asepalveluksen¹ suorittaneisiin naisiin rajattu tapaustutkimus. Heidän kauttaan voidaan saada erilainen näkökulma tutkittavaan aiheeseen. Naiset ovat tarkastelleet suhdettaan maanpuolustukseen jo hakeutuessaan suorittamaan vapaaehtoista asepalvelusta. Myös valtioneuvoston puolustusselonteossa naiset nähdään osana kokonaisjärjestelmää (Valtioneuvoston kanslia 2017, 26), jolloin tutkimus on myös tästä näkökulmasta tärkeää. Naiset ovat voineet suorittaa vapaaehtoista asepalvelusta vuoden 1995 jälkeen. Viime vuosina asepalveluksen suorittavien lukumäärä on noussut vuoden 2014 noin 400 naisesta siten, että vuonna 2018 palveluksen suoritti ennätysmäärä 614 naista. Myös hakijoiden määrät ovat olleet kasvussa viime vuosina, ja vuonna 2018 palvelukseen hakeutui 1516 naista. (Pääesikunnan henkilöstöosasto 2019, 17–19.) Vuonna 2020 hakeutui palvelukseen 1 428 naista, joka on historian toiseksi suurin määrä (Maavoimat 5.3.2020).

Naisten roolin osana asevoimia kasvaessa ympäri maailmaa on heihin liittyvä tutkimus ollut varsin suosittua viime vuosikymmeninä. Suomessa naisia ja asepalvelusta tutkittiin eri näkökulmista viime vuosituhaten lopulla, kun heidän roolinsa osana asevoimia oli uusi. Tutkimuksen kohteina olivat muiden muassa naisten sopeutuminen ja kokemukset asepalveluksessa (Laisi 1998; Määttä 1999), naisten rooli rauhanturvaoperaatioissa (Kauppinen & Huida 1994) ja naiset sotilasjohtajina (Halonen 2000). Alun jälkeen tutkimuksia suomalaisista naisista asevoimien osana on tullut tasaisin väliajoin, kuten Peltokorven (2011) tutkimus Lotista sotien aikana. Viime vuosina naisten osallistumista maanpuolustustyöhön on tutkittu erilaisista näkökulmista. Kaisa-Maria Tölli (2018) käsitteli omassa tutkimuksessaan *Häiriö! – Nainen intissä* naisten kokemuksia ja haasteita asepalveluksessa. Asepalveluksen suorittaneita naisia on tutkittu muun muassa henkilökunnan kokemusten osana sotilasyhteisöä näkökulmasta (Kouri 2017), johtajakoulutuksen merkityksistä naisten uran kannalta (Häyrynen 2017) ja reserviläisnaisten vapaaehtoiseen maanpuolustukseen osallistumisen näkökulmasta (Takamaa 2014).

¹ Tutkimuksessa käytetään varusmiespalveluksesta ja vapaaehtoisesta asepalveluksesta sukupuolineutraalisti termiä asepalvelus. Poikkeuksena on tilanteet, joissa selkeästi viitataan naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsin reserviupseerit, sillä aiemman tutkimukseni perusteella upseerioppilailla oli erittäin korkeat asenteet turvallisuutta ja maanpuolustusta kohtaan (Pohja 2014, 22). Pääosa reserviupseereista saa upseerikoulutuksensa Reserviupseerikoulussa. Reserviupseerikoulua pidetään Suomen suurimpana johtajakouluna. Siellä on opetettu perustaidot joukkueenjohtamistason tehtäviin noin 175 000 reserviläiselle. Koulutus toteutetaan nykyisin kahdella vuosittain järjestettävällä reserviupseerikurssilla. (Maasotakoulu 2020.)

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu 2010-luvun *turvallisuusympäristön* kontekstiin, jota tarkastellaan tarkemmin *uhkakuvien* ja niiden *kokemisen* kautta. Teorian tarkastelu rajautuu uhkakuvien ja niiden kokemisen vaikutuksiin *maanpuolustussuhteen* alle sijoittuviin *maanpuolustusosaamiseen* ja *maanpuolustustoimijuuteen*. Tutkimuksen näkökulmana on reserviupseerikurssin suorittaneet naiset, joiden maanpuolustussuhteen ja turvallisuudenkokemuksen välinen vuorovaikutus on tutkimuksen keskiössä. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rajaukset perustellaan tarkemmin pääluvuissa 2–4. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja keskeisten käsitteiden väliset suhteet on hahmoteltu kuvassa 1.

Kuva 1. Teoreettinen viitekehys

1.2 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tutkimusten filosofisten lähtökohtien ymmärtäminen on tärkeää, sillä tutkimuksen taustalla olevien filosofisten perusoletusten pohjalta on helpompi tehdä järkeenkäypiä ja perusteltuja valintoja tutkimuksen toteuttamisessa (Hirsjärvi ym. 2009, 129–131). Tässä alaluvussa tarkastellaan ontologiaa ja epistemologiaa tämän tutkimuksen näkökulmasta, jotta oikean tieteenfilosofisen paradigman valinta selkeytyy.

Aristoteelinen tutkimusperinne näkee merkityksellisenä ilmiön ominaisuudet, joiden avulla ilmiötä selitetään. Se perustaa kaikki tieteet määritelmiin, joiden kautta asioita käsitellään. (Eskola 1981, 12–13.) Aristoteelinen tutkimusperinne suosii myös syvempään ymmärtämiseen pyrkivää ja laadullista raportointia (Sirén & Pekkarinen 2017, 5). Yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten maanpuolustussuhdetta ja turvallisuuskäsityksiä, onkin perusteltua lähteä pohtimaan näistä lähtökohdista. Tämä tutkimus sijoittuu metodologisesti Aristoteeliseen tutkimusperinteesseen, ja se on muodoltaan laadullinen tutkimus.

Ontologisessa pohdinnassa pyritään vastaamaan siihen, miten todellisuus on rakentunut. Näkökulmat on usein jaettu objektiiviseen ja subjektiiviseen näkemykseen. (Saunders, Lewis & Thornhill 2012, 130–131.) Realistinen ontologia näkee, että todellisuus esiintyy itsenäisenä riippumattomana ympäröivistä tekijöistä ja tulkinnoista, kun taas sosiaalinen ontologia näkee todellisuuden rakentuneen sosiaalisesti – todellisuus on muuttuvaa ja ihmiset voivat kokea sen eri tavalla eri ympäristöissä (Saunders ym. 2012, 130–132).

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen taustalla olevat pääilmiöt ovat turvallisuusympäristö ja maanpuolustussuhde. Turvallisuusympäristö on toisaalta vahvasti realistinen, mutta sitä voidaan tulkita kuitenkin sosiaalisesti. Tästä on esimerkkinä uhkakuvat, joissa tehdään oma tulkinta uhkista perustuen omaan näkemykseen ja maailmankatsomukseen (Limnell & Iloniemi 2018, 23). Tulkitsija voi olla valtio, yritys tai yksittäinen henkilö, jolloin uhkakuvat voivat muuttua tai painottua eri tavoin. Myös maanpuolustussuhteen voidaan katsoa olevan ontologisesti sosiaalinen, sillä jokainen kokee oman suhteensa maanpuolustukseen yksilöllisellä tavalla (vrt. Kosonen 2019, 49–50). Ympäristö ja sosiaaliset normit vaikuttavat myös yleisen maanpuolustussuhteen kehittymiseen. Tutkimuksen rajaus ja valittu näkökulma tekevät ontologisesti tutkimuksesta subjektiivisen, sillä se antaa vain reserviupseerikurssin käyneiden naisten näkökulman tutkittavasta aiheesta. Näin ollen tutkimus on ontologialtaan sosiaalinen.

Epistemologia käsittelee sitä, mikä on hyväksyttävää ja käyttökelpoista tietoa ja millä keinoin ja mistä sitä voidaan hankkia (Saunders ym. 2012, 132–134). Koska tutkimuksen ontologiassa painottuu subjektiivinen näkemys, voidaan epistemologiankin suhteen lähteä siitä näkemyksestä, että sosiaalinen ympäristö vaikuttaa myös tiedon muodostumiseen. Tämän tutkimuksen epistemologia painottuu interpretivistiseen tulkintaan, joka painottaa sosiaalisten muuttujien vaikutusta tiedon tai ilmiöiden muodostumiseen ja tietoa pyritään ymmärtämään tutkittavan kohteen näkökulmasta (Saunders ym. 2012, 137). Interpretivistisen näkökulman tarpeellisuus tiedon oikealle ymmärtämiselle korostuu tutkimuksen näkökulmana olevan joukon kautta.

Myös turvallisuusympäristön osalta uhkakuvien ollessa edellisen alaluvun mukaisesti sosiaalisesti rakentuneita, on niitä tarkasteltava valtiollisen näkökulman lisäksi myös kansalaisten näkökulmasta.

Ontologisten ja epistemologisten pohdintojen perusteella tutkimus rakentuu metodologisesti konstruktivisen tieteenfilosofian ja yhteiskuntateorian pääteemoille. Konstruktivistinen tieteenfilosofia tukeutuu sosiaaliseen ontologiaan ja interpretivistiseen epistemologiaan, mutta se hyväksyy myös realistisen ontologian siten, että tutkimuksessa tulee hyväksyä todellisuuskäsitysten olevan sosiaalisesti rakentuneita (Sirén & Pekkarinen 2017, 6). Konstruktivismiin näkökulmasta kaikki tieto ja todellisuuskäsitys on rakentunut sosiaalisesti yhteiskunnassa, ja kulttuureilla voi olla erilaisia todellisuus- ja tiedon oikeellisuuskäsityksiä riippuen heidän maailmankatsomuksestaan (Crotty 1998, 42–43). Konstruktivismi ja väljä sosiaalinen konstruktivismi sopivat hyvin sotilassosiologian tutkimukseen.

Konstruktivistisen yhteiskuntateorian ilmiöiden ja käsitysten kolme teemaa ovat historiallinen alkuperä (*genalogia*), totutut mallit (*habituatio*) ja niiden pidempi aikainen vakiintuminen (*reifikaatio*) esimerkiksi kasvatuksen pohjalta (Sirén & Pekkarinen 2017, 7). Näiden teemojen kautta voidaan analysoida aineistosta löytyviä vaikutuksia maanpuolustussuhteen muodostumiseen ja kehittymiseen. Myös turvallisuus, uhkakuvat ja niiden kokeminen ovat sosiaalisesti rakentuneita niitä käsittelevien tahojen tarkastellessa niitä suhteessa itseensä yksilön ja organisaatioiden tasolla (Rousseau 2006, 4; McDonald 2018, 49). Tutkimuksen tieteenfilosofiaan tuodaan menetelmällistä laajuutta teoreettisella triangulaatiolla kriittisistä yhteiskuntatieteistä emansipatorisella näkökannalla. Siinä pyritään vapautumaan väärästä tietoisuudesta ja vahvistuneista vääristä käsityksistä sekä paljastamaan yhteiskunnallisia suhteita (Niiniluoto 1997, 71–72). Tutkimuksessa käytetystä näkökulmasta johtuen voidaan saada vallitsevista käsityksistä poikkeavaa tietoa, jolloin on oltava valmiita poikkeamaan vallitsevista käsityksistä.

1.3 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Turvallisuusympäristöllä, uhkien kokemisella ja maanpuolustustahdolla on nähty aiemmissa tutkimuksissa olevan yhteys toisiinsa (mm. Myyry 2009; Sinkko 2009, Kosonen 2019; Kosonen ym. 2019). Maanpuolustustahdon tilaa on tutkittu peilaten turvallisuuteen edellisellä vuosikymmenellä (Sinkko 2009). Näiden käsitteiden välisten suhteiden ymmärtäminen edellyttää uutta tutkimusta, etenkin 2010-luvun yhteiskunnallisessa ja turvallisuusympäristöön liittyvässä kontekstissa.

Turvallisuuden osallistuminen kaventuu ajatuksena asepalveluksen suorittamisen kautta helposti vain aseelliseen puolustamiseen (Limnell 2011, 296–297). Naisten maanpuolustuksellisen näkökulman laajentaminen ja turvallisuuden tasa-arvoinen tuottaminen on nuorten näkemyksen mukaan yksi vahvimmin parannettava asia turvallisuustyössä (Limnell & Rantapelkonen 2017, 82–83). MTS:n vuosittaisten kansalaiskyselyjen tulosten perusteella miehistä poiketen naisilla maanpuolustustahto ja nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän kannatus laskevat (MTS 2020, 11–14). Naisten maanpuolustussuhdetta tarkastelemalla voidaan löytää mahdollisia kehittämisen kohteita nykyjärjestelmään.

Tutkimusongelma rakentuu turvallisuusympäristön ja maanpuolustussuhteen ilmiöiden suhteen ympärille. Ilmiöiden suhteesta tutkimusongelmana on tarkemmin 2010-luvun turvallisuusympäristön vaikutukset reserviupseereihin ja heidän osaamiseensa ja toimijuuteensa maanpuolustuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten kohdejoukko käsittää turvallisuusympäristöä ja miten he käsittävät oman osuutensa kokonaismaanpuolustuksessa. Lisäksi selvitetään reserviupseerien käsityksiä uhkakuvista ja miten ne heidän mukaansa vaikuttavat heidän omaan valmiuteensa osallistua maanpuolustustyöhön.

Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena on löytää kehityskohtia nykyisiin toimintamalleihin. Tähän liittyen kiinnostavia osa-alueita ovat reserviupseerien kokemukset omasta osaamisestaan ja toimijuudestaan maanpuolustustyössä. Tutkimuksen tuloksilla pyritään tukemaan niin Puolustusvoimien kuin eri järjestöjenkin toiminnan kehittämistä siten, että se kehittäisi reserviläisten suhdetta maanpuolustustyöhön nykyistä paremmin.

Tutkimusongelman perusteella muodostettu päätutkimuskysymys on:

Millaisia vaikutuksia 2010-luvun turvallisuusympäristöllä on reserviupseerinaisten² maanpuolustussuhteeseen?

Tutkimuskysymykseen vastataan viiden alakysymyksen avulla, joita ovat:

Millainen on Suomen turvallisuusympäristö 2010-luvulla?

Miten reserviupseerit kokevat turvallisuusympäristön ja sen muutokset 2010-luvulla?

Millaiset uhkakuvat reserviupseerit nostavat merkittäviksi suhteelleen maanpuolustukseen?

Millaisen maanpuolustusosaamisen reserviupseerit kokevat heillä olevan?

Millainen kokemus reserviupseereilla on maanpuolustusosaamisen kouluttamisesta ja ylläpitämisestä?

² Sukupuoli ilmaistaan vain pääkysymyksessä. Käytettäväksi termiksi on valikoitu tässä reserviupseerinainen, sillä haastateltavat ovat ensisijaisesti reserviupseereita ja toissijaisesti naisia (vrt. Kouri 2018, 14). Myöhemmin tutkimuksessa käytetään ilmaisua *reserviupseeri*.

1.4 Raportin rakenne

Ensimmäisessä pääluvussa johdatellaan lukija tutkimuksen aiheeseen. Luvussa perustellaan tutkimuksen lähtökohdat tieteenfilosofisesta ja aiempien tutkimusten näkökulmista. Lisäksi luvussa esitellään tutkimusongelma ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Toisessa pääluvussa käsitellään ja rajataan tutkimuksen kontekstina olevaa turvallisuusympäristöä. Pääluvussa määritetään turvallisuusympäristöön tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, ja määritellään 2010-luvun turvallisuusympäristö tätä tutkimusta varten. Lisäksi pääluvussa vastataan tutkimuksen ensimmäiseen alakysymykseen ja johdatellaan tutkimuksen teoriaa ja näkökulman valintaa.

Kolmannessa pääluvussa perustellaan maanpuolustussuhteen käsitteen käyttöä sitomalla se maanpuolustustahtoon ja sen tutkimuksen historiaan. Pääluvussa esitellään käytettävä maanpuolustussuhteen teoria ja siitä rajataan tässä tutkimuksessa tarkempaan tarkasteluun valitut osa-alueet. Neljännessä pääluvussa pohjustetaan näkökulman valintaa. Luvussa tarkastellaan naisten asepalvelukseen liittyviä erityispiirteitä tarkastelemalla naisia osana asevoimia sekä kansainvälisestä että kansallisesta näkökulmasta. Pääluvussa perustellaan tutkimuksen valittua näkökulmaa sekä liitetään se teoriaan ja viitekehykseen.

Viidennessä pääluvussa perustellaan tutkimuksessa käytetyt aineistonhankinta ja -analyysimenetelmät, sekä esitellään tutkimuksen käytännön toteutus. Kuudennessa pääluvussa esitellään aineiston analyysin tuloksia. Seitsemännessä pääluvussa tehdään johtopäätökset aineiston ja teorian perusteella. Pääluku on rakennettu tutkimuskysymysten pohjalta.

Kahdeksannessa pääluvussa pohditaan tutkimuksen tulosten merkityksiä ja arvioidaan käytännön kehitysvaihtoehtoja Puolustusvoimien tai muiden viranomaisten toimesta. Pääluvussa tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Lisäksi esitellään tutkimuksen aikana ilmenneet jatkotutkimusaiheet.

2. TURVALLISUUSYMPÄRISTÖ JA UHKAKUVAT

Konstruktivistisessa käsityksessä turvallisuus nähdään rakentuneen sosiaalisesti eri tavoin eri konteksteissa, kuten eri valtioissa (McDonald 2018, 58). Turvallisuutta, turvallisuusympäristöä ja uhkakuvia käsitellään tässä tutkimuksessa pääasiallisesti yksilön kokemusten kautta ja kansallisessa kontekstissa, vaikka uhkakuvien osalta liikutaan myös globaalien uhkien alueella. Käsitteistöä on tarkasteltu tässä pääluvussa myös kansainvälisen kirjallisuuden perusteella.

2.1 Kokonaisturvallisuus Suomen turvallisuusratkaisuna

Kylmän sodan päättyessä ympäri Eurooppaa oli turvallisuusympäristöön liittyvässä keskustelussa vallitsevana ajatuksena, että perinteisen sodan uhka olisi hävinnyt (Blombergs 2016, 3–4). Sotilaalliset uhkat poistuivat monien maiden uhkakuvien listoilta. Suomessa kuitenkin pidädyttiin tästä ajattelusta ja säilytettiin pitkälti oman geopoliittisen aseman ja historian takia myös varautuminen sotilaallisiin ughiin. Samalla poimittiin uusia uhkia muualta Euroopasta tulleista uhka-arvioista. Näin päädyttiin 2000-luvun alussa *laajan turvallisuuden* käsitteeseen, joka sisälsi laajemman näkökulman ughiin kuin pelkät sotilaalliset uhkat. (Limnell ja Iloniemi 2018, 60–65; Nokkala 2014, 16–17.) Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa laaja turvallisuus määritetään kattamaan ”sellaiset turvallisuuskysymykset, jotka kehittyessään saattavat muodostua uhkiksi ja aiheuttaa merkittävää vaaraa tai haittaa Suomelle, väestölle tai suomalaisen yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille” (Valtioneuvoston kanslia 2009, 9).

Kokonaisturvallisuuden käsite esiintyy laajan turvallisuuden rinnalla ensimmäistä kertaa vuoden 2012 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston kanslia 2012, 12, 88). Kokonaisturvallisuus ei pyri kattamaan kaikkia turvallisuuden osa-alueita laajan turvallisuuden kentässä. Kokonaisturvallisuuden periaatteena on suojata yhteiskunnan kannalta elintärkeät toiminnot viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoiminnalla. (Valtioneuvoston kanslia 2012, 88). Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on määritetty seuraaviksi:

- johtaminen
- henkinen kriisinkestävyys
- väestön toimintakyky ja palvelut
- talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus
- sisäinen turvallisuus

- puolustuskyky
- kansainvälinen ja Euroopan Unioni (EU) -toiminta (Turvallisuuskomitea 2017, 14–24).

Kokonaisturvallisuuden osalta valtioneuvoston asiakirjoista turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot ohjaavat laajaan turvallisuuteen pohjautuen kokonaisturvallisuuden linjan perusteita. Yleiset toteuttamisperiaatteet kuvataan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. (Valtioneuvoston kanslia 2012, 89.) Esimerkiksi Limnell (2008, 4–7) on kritisoinut selontekojen toimivuutta muun muassa niiden tuottamisrytmin hitaudesta muuttuvaan turvallisuusympäristöön sekä laajaan turvallisuuteen vetoamisesta poliittisessa kilpailussa määrärahoista ministeriöiden välillä. Koska näissä julkaisuissa on valtion poliittisesti määritetyt viralliset linjaukset ja määritelmät turvallisuuden tuottamiseen liittyen, ne ovat keskeisiä asiakirjoja, joiden pohjalta tarkastellaan tähän tutkimukseen liittyen turvallisuusympäristöä toimintaympäristöjen ja uhkakuvien kautta.

2.2 Suomen turvallisuusympäristö ja sen toimintaympäristöt

Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintaelimeksi asetettiin vuonna 2013 Turvallisuuskomitea (Valtioneuvoston asetus Turvallisuuskomiteasta 77/2013). Turvallisuuskomitean vastuuna on arvioida ja koordinoida kokonaisturvallisuuden mukaista varautumista sekä ympäristön ja yhteiskunnallisten muutosten vaikutusta Suomen turvallisuusympäristöön (Valtioneuvoston kanslia 2012, 88–91). Kokonaisturvallisuusajattelun mukaisesti viiden toimintaympäristön nähdään vaikuttavan Suomen turvallisuusympäristöön. Nämä ovat:

- Globaali toimintaympäristö
- Eurooppalainen toimintaympäristö
- Sisäinen toimintaympäristö
- Globaali talous
- Sotilaallinen toimintaympäristö. (Turvallisuuskomitea 2015, 19.)

Globaali turvallisuusympäristö sisältää suurvalta- ja geopolitiikkaan liittyviä piirteitä, jotka vaikuttavat muun muassa suurvaltakonfliktien uhkan kautta koko maapallon laajuisesti (Turvallisuuskomitea 2015, 20–21). Eurooppalainen toimintaympäristö käsittää EU:n vaikutukset Suomen kansalliseen turvallisuuteen muun muassa erilaisten yhteisten sopimusten ja järjestelmien kautta (Turvallisuuskomitea 2015, 21–22). Sisäinen toimintaympäristö sisältää Suomen sisällä turvallisuuteen vaikuttavia seikkoja, kuten järjestäytyneen rikollisuuden ja kansalaisten syrjäytymisen tuottamia sivuvaikutuksia. Sisäiseen turvallisuuteen heijastuu ulkopuolelta tulevia tekijöitä, kuten hallitsemattoman maahanmuuton tuottamia sisäisen turvallisuuden haasteita.

(Turvallisuuskomitea 2015, 23–25.) Globaali talous vaikuttaa Suomen turvallisuuteen globalisoitumisen ja tietoverkkojen välityksellä siten, että kauempanakin tapahtuvat uhkien konkretisoitumiset heijastuvat Suomeen yhä enemmän myös vähintään taloudellisesti (Turvallisuuskomitea 2015, 25–27). Sotilaallinen toimintaympäristö käsittelee Suomen turvallisuutta varautuen sotilaallisiin uhkiin omalla maaperällä ja sen lähiympäristössä mahdollisten heijastevaikutusten kautta. Sotilaallinen toimintaympäristö on tyypillisesti vaikeasti ennakoitavaa uhkien realisoitumisen näkökulmasta ja siihen on liittynyt viime aikoina lyhyet varoitusajat toiminnalle. (Turvallisuuskomitea 2015, 28–29.)

Kuten edellisessä kappaleessa on todettu, nykyisessä turvallisuusympäristössä esimerkiksi ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden välillä on yhä vaikeampi nähdä selkeää eroa, vaan ne enemmänkin limittyvät yhteen. Viranomaisyhteistyön merkitys korostuu, kun uhkiin täytyy varautua useamman turvallisuustoimijan välisessä yhteistyössä. (Limnell ja Ilomäki 2018, 109; Sisäministeriö 2016, 13; Valtioneuvoston kanslia 2017, 18; Valtioneuvoston kanslia 2016, 10.) Eurooppalainen toimintaympäristö vaikuttaa Suomen turvallisuusympäristöön Lissabonin vuoden 2009 sopimuksen mukaisilla yhteisvastuulausekkeilla ja avunantovelvoitteilla, joihin EU:n jäsenvaltiot voivat vedota turvallisuuteen liittyen (Lissabonin sopimus 2010/12007L). Sopimuksen perustella lisättiin kesällä 2017 Puolustusvoimien tehtäviin uutena tehtävänä osallistuminen kansainvälisen avun antamiseen (Laki Puolustusvoimista 551/2007, § 2).

2.3 Uhka ja uhkakuva

Turvallisuutta konseptina voidaan käsitellä konstruktivistisesta näkökulmasta arvojen puolustettavuuden ja niitä uhkaavien asioiden kautta (McDonald 2018, 49–50). Turvallisuutta tarkastellaan usein sen vastakäsittienä pidettyihin uhkiin peilaamalla – turvallisuus on vapaus uhkista ja kykyä puolustautua uhkia vastaan (Limnell 2009, 49; Limnell & Rantapelkonen 2017, 27–28; Seppälä 2011). Uhka on varsin monimuotoinen käsite, ja siinä pitää ottaa aina huomioon se, että kuka sitä määrittelee ja mitä vastaan (Seppälä 2011). Uhkat esimerkiksi yksilöille ja valtiolle ovat hyvin erinäköisiä.

Visuri (1997, 223–224) peilaa uhkaa haavoittuvuuteen – mitä isompi riski ja vahinko uhkan konkretisoitumisella aiheutuu, sitä vaarallisempi uhka on kyseessä. Visuri (1997, 223–224) esittää, että uhkien subjektiivinen kokemus tuo turvattomuuden tunnetta yksilötasolla, vaikei riski uhkan konkretisoitumiselle olisi kovin suuri. Esimerkiksi lentopelkoinen ihminen voi subjektiivisesti kokea lentämisessä suurena uhkana koneen putoamisen, vaikei se todellisuudessa

ole kovin todennäköistä. Uhkat voivat olla passiivisia tapahtumien lopputulemia tai aktiivisia toimintoja jonkin tahon toimesta (Puolustusministeriö 2011, 14). Esimerkiksi pandemiat voidaan nähdä passiivisina uhkina, sotilaalliset toimet aktiivisina ja ilmastonmuutoksesta johdannaiset uhkat jostain näiden kahden väliltä. Uhkat ovat usein nopeasti ja lyhyellä varoitusaajalla konkretisoituvia (Valtioneuvoston kanslia 2009, 9).

Kansainvälisessä kontekstissa uhkan ja uhkakuvan määrittely on haastavampaa, sillä molempia käsitteitä ilmaistaan usein englanniksi samalla sanalla – *threat*. Uhkakuvaa lähimpänä käytetään *threat perceptionia*, joka tarkemmin tarkastelee, miten uhka käsitetään (Rousseau 2006, 8–10). Tämä on varsin lähellä suomalaista uhkakuvan määritelmää. Ruotsissa uhkakuvalle on olemassa oma sanansa *hotbild* (Säkerhetspolisens 2019).

David L. Rousseau (2006, 8–10) esittelee tutkimuksessaan konstruktivistisen käsityksen mallin, jonka mukaan käsitys uhkista, ja sinänsä myös uhkat itsessään, ovat sosiaalisesti rakentuneita faktoja. Uhkat muodostuvat yksilöiden ja valtioiden tasolta lopulta kansainväliselle tasolle asti ihmisten kokemuksista (Rousseau 2006, 8–10). Yksilö rakentaa oman uhkan käsityksensä tarkastelemalla itseään tai suurempaa kokonaisuutta suhteessa uhkan aiheuttaviin tekijöihin, joiden pohjalta hän muodostaa kokemuksensa uhkakuvan olemuksesta ja laadusta (Rousseau 2006, 72). Keinoja käsityksiin vaikuttamiseen voivat olla muun muassa media, tietämyksen lisääminen ja viestintä. On kuitenkin huomioitava, että ihmisten kokemukset voivat olla erilaisia tiedon määrään ja mielikuviin perustuen. Turvallisuus voi perustua tietämättömyyteen, mutta yhtä hyvin voi olla, että tieto uhkista lisää turvattomuutta ja ihminen voi luoda asioista jopa todellisuutta uhkaavampia mielikuvia (Limnell & Rantapelkonen 2017, 29).

Jotta uhkakuvat muodostuvat valtiolliselle tai kansainväliselle tasolle, pitää uhkan kokemusten saavuttaa hegemoninen taso ensin kansalaisten käsityksissä ja lopulta valtiollisella tasolla (Rousseau 2006, 8–10). Tällä tavalla voi nähdä rakentuneen aikanaan kylmän sodan ydinsodan pelon uhkakuva ja myöhemmin terrorismin ja ilmastonmuutoksen uhkat. Uhkan kokemukseen voi vaikuttaa myös mahdollinen uhkan tuottaja (Wendt 1992, 424). Esimerkiksi ydinaseuhkan kokemus on todennäköisesti hyvin erilainen Yhdysvaltojen, Iranin tai terroristijärjestön suunnilta. Uhkan käsityksen rakentumiseen vaikuttaakin Rousseau (2006, 212) mukaan aineelliset ja ideologiset tekijät sekä kanssakäyminen muiden kanssa. Tämä selittää hyvin sitä, että valtioilla on erilaisia uhkamalleja ja uhkakuvia, joihin ne varautuvat.

Mediassa ja yleisessä keskustelussa usein puhuttaessa uhkista käsitellään oikeastaan helpommin ymmärrettäviä uhkakuvia, joilla täsmennetään uhkamalleja määrittelemällä uhkalle jokin tekijä, aiheuttaja tai kohde (Seppälä 2011). Uhkakuvia on kategorioitu esimerkiksi niiden tyyppien mukaisesti. Peter Hough (2004) jakaa uhkakuvia muun muassa valtiollisen ja ei-valtiollisen toimijan aiheuttamiin sotilaallisiin uhkiin, taloudellisiin ja sosiaalisen identiteetin aiheuttamiin uhkiin, luonnollisiin ja ympäristön aiheuttamiin uhkiin, terveyden ja onnettomuuksien aiheuttamiin uhkiin sekä rikollisuuden aiheuttamiin uhkiin. Kansalaisten tietämys uhkista ja uhkakuvista on usein muodostunut median ja Suomen virallisten uhkien kautta (Kosonen ym. 2019, 308). 2010-luvun turvallisuusympäristöä tarkastellaan tässä tutkimuksessa selkeämmin ymmärrettävien uhkakuvien avulla.

Uhkakuvia ja niissä tapahtuneita muutoksia tarkastellaan lähdeparivertailulla. Lähdeparit on valittu siten, että julkaisuaikat sijoittuvat 2010-luvun alkuun ja loppupuolelle. Uhkakuvia tarkastellaan valtion ja kansalaisten näkökulmista. Valtion näkökulmasta turvallisuutta tarkastellaan Yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden ja Turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden poliittisten linjausten avulla. Kansalaisten näkökulmaa tarkastellaan MTS:n kansalaiskyselyiden ja nuorisobarometriiden tulosten avulla. Kansalaisten näkökulma on otettu huomioon turvallisuuden olemuksen johdosta, sillä se voi määrittyä kansalaisten arjessa eri tavoin (Limnell & Rantapelkonen 2017, 24). Vertailua täydennetään teoksilla, joissa on ollut ainakin toisena kirjoittajana sotatieteiden tohtori ja valtiotieteiden maisteri Jarno Limnell, joka on väitellyt Suomen uhkakuvapolitiikasta vuonna 2009. Näitä teoksia käsitellään tietokirjoina, jotka voivat laajentaa havaintoja. Limnellin valintaa näkökulmaksi tukee se, että hänen teoksiaan on julkaistu vertailun kannalta sopivina ajankohtina. Näiden viiden lähdeparin avulla pyritään löytämään muutoksia Suomen turvallisuusympäristössä sekä valtion että kansalaisten näkemyksissä.

2.4 Uhkakuvat 2010-luvulle tultaessa

Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2009 nostaa esille uhkia ja turvallisuushaasteita muun muassa Globaalista, EU:n, Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ja Naton näkökulmista. Niissä eniten esiintyvä uhka on terrorismi, joka on kaikissa näkökulmissa otettu huomioon. Lähes kaikissa mainitaan myös alueelliset kriisit ja konfliktit, joukkotuhoaseiden leviäminen, toimintakyvyttömät valtiot, järjestäytynyt rikollisuus, ilmastomuutos sekä energia- ja ruokavarantojen rajallisuuden aiheuttamat uhkat. Lisäksi yksittäisinä mainintoina on nostettu köyhyyden ja hallitsemattomine muuttoliikkeiden aiheuttamat uhkat sekä pandemiat ja kehittyvän teknologian väärinkäytökset. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 27–51.)

Globalisaation ja verkostoitumisen nähtiin positiivisten vaikutusten ohella lisäävän Suomen haavoittuvuutta rajat ylittäviä uhkia kohtaan. Näitä nähtiin olevan muun muassa globaalin talouden vaihteluiden, kansainvälisen väestörakenteen muutoksen, ilmastonmuutoksen ja muualla tapahtuvien konfliktien seurannaisvaikutukset, kuten hallitsematon maahanmuutto. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 11–21, 59.) Tietojärjestelmäriippuvuuden lisääntymisen johdosta informaationsodankäynti ja tietoverkkojen kautta leviävän tietotaidon kautta tapahtuvat uhkat nähtiin todennäköisempinä. Vakavin uhka nähtiin energian ja raaka-aineiden tuontitavaroiden huoltovarmuudessa, jos niiden hankintakykyyn vaikutetaan tai jopa estetään. Terrorismin uhkaa ei nähty Suomessa välittömänä, mutta varautumisen arvoisena. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 60.) Näiden lisäksi erikseen mainittuina uhkina nähtiin vaarallisten tartuntatautien leviäminen ja järjestäytyneen rikollisuuden kasvu vapaamman liikkuvuuden lisääntyessä Euroopan sisärajojen sisäpuolella (Valtioneuvoston kanslia 2009, 61).

Suomen näkökulmasta 2010-luvulle tultaessa Suomen lähialueiden koettiin vakiintuneen, mutta vuoden 2008 Georgian konfliktin uskottiin vaikuttavan myös suomalaiseen turvallisuus ajatteluun muun muassa Venäjän ja Baltian maiden välien kiristyessä. Myös tietoverkkojen kautta mahdollistuva uhka koettiin konkreettisemmaksi, ja poliittinen painostus esimerkiksi energiatoimituksilla nähtiin mahdollisena. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 40, 54.)

Sotilaallisen toimintaympäristön näkökulmasta EU:n, Naton ja Venäjän suhteiden merkitys laajalle turvallisuuskehitykselle koettiin merkityksellisenä, ja Itämeren ja Kuolan niemimaan alueiden turvallisuustilannetta tarkasteltiin niin poliittisesta kuin sotilaallisesta näkökulmasta (Valtioneuvoston kanslia 2009, 27, 55, 65). Turvallisuusympäristön kehityksen kannalta tärkeänä mainittiin myös Venäjän poliittinen ja taloudellinen vakaus (Valtioneuvoston kanslia 2009, 64). Venäjän toistuvat ilmoitukset valmiudesta puolustaa omia kansalaisiaan myös rajojensa ulkopuolella muodosti uhkakuvan sen naapureille (Valtioneuvoston kanslia 2009, 41–42). Puolustusvoimien tärkeimpänä tehtävänä pidettiin sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisyä ja torjuntaa, mutta sodankäynnin uhkaa ei nähty kohdistuvan Suomeen ilman laajempaa konfliktia (Valtioneuvoston kanslia 2009, 62, 107). Sotilaallisten uhkien koettiin kehittyvän sodankuvan muuttuessa siten, että niihin vastaamiseen tulisi varautua laaja-alaisella yhteistyöllä sekä joustavilla ja tilannetietoisilla liikkuvilla joukoilla (Valtioneuvoston kanslia 2009, 66–67).

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa vuodelta 2010 turvallisuutta tarkastellaan uhkamallien kautta, eli uhkien yleisen tason kuvauksilla ja turvallisuusympäristön mahdollisilla häiriöillä ilman uhkakuvan konkreettisia toteuttajia (Puolustusministeriö 2011, 13, 93). Uhkia käsitellään

kansallisella tasolla ja yhteiskunnan näkökulmasta, mutta se tunnistaa myös globaalien ja yksilön kokemien uhkien vaikutukset kansallisiin uhkamalleihin (Puolustusministeriö 2011, 13). Turvallisuusstrategiassa todetaan, että uhkien suora jakaminen siviili- ja sotilasuhkiin ei ole järkevää niiden vuorovaikutuksellisuuden ja moniulottuvuuden takia (Puolustusministeriö 2011, 13), kuten myös tässä pääluvussa on aiemmin todettu. Uhkamallien lisäksi turvallisuusstrategia on tunnistanut erilaisia häiriötilanteita, jotka voivat esiintyä yhdessä tai useassa eri uhkamalleista sekä normaalioloissa että poikkeusoloissa (Puolustusministeriö 2011, 14). Nämä ovat ajatukseltaan lähempänä myös kansalaisten kokemia uhkakuvia. Turvallisuusstrategiassa 2010 on esitetty seuraavat kolmesta uhkamallia:

- Voimahuollon vakavat häiriöt
- Tietoliikenteen ja tietojärjestelmien vakavat häiriöt – kyberuhkat
- Kuljetuslogistiikan vakavat häiriöt
- Yhdyskuntatekniikan vakavat häiriöt
- Elintarvikehuollon vakavat häiriöt
- Rahoitus- ja maksujärjestelmän vakavat häiriöt
- Julkisen talouden rahoituksen saatavuuden häiriintyminen
- Väestön terveyden ja hyvinvoinnin vakavat häiriöt
- Suuronnettomuudet, luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhkat
- Terrorismi ja muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava rikollisuus
- Rajaturvallisuuden vakavat häiriöt
- Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus
- Sotilaallisen voiman käyttö (Puolustusministeriö 2011, 65–78).

Onnistuneen viestinnän merkitystä korostettiin, ja sen epäonnistumisen vaikutus on tunnistettu uhkana, johon on varauduttava eri tilanteissa (Puolustusministeriö 2011, 56–58). Uhkamalleista on laadittu turvallisuusstrategian kolmannessa liitteessä 37 erilaista tunnistettua mahdollista häiriötekijää, jotka voisivat liittyä yhteen tai useampaan uhkamalleista. Huomionarvoista on se, että iso osa eri häiriötekijöistä on liitettävissä sotilaallisen voiman käytön tai sillä painostamisen uhkaan. (Puolustusministeriö 2011, 80–83.)

MTS:n vuoden 2010 kansalaiskyselyn tuloksissa 41 prosenttia vastaajista kokivat, että Suomi tulisi olemaan viiden vuoden päästä turvattomammassa tilanteessa kuin nyt. Turvattomuuden tunne oli vahvinta naisten parissa, joista lähes puolet (48 %) kokivat turvattomuuden lisääntyvän. Kielteisimpinä turvallisuuteen vaikuttavina tahoina nähtiin Venäjä (28 %), Nato (21 %) ja Yhdysvallat (17 %). Kansalaisissa eniten huolta aiheuttavia tekijöitä olivat järjestäytynyt rikollisuus, hyvinvointipalveluiden ja työllisyyden tulevaisuuden näkymät, ympäristön tilanne ja

terrorismi. (MTS 2010.) Suurimmiksi uhkakategorioiksi muodostuivat sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat tekijät. Houghin (2004) kategorioissa muun muassa ympäristö, rikollisuus, talous ja ei-valtiollisen toimijan väkivallan aiheuttamat uhkat koettiin uhkaavimmiksi. Turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä negatiivisimmaksi nousivat Ruotsin ja Baltian maiden sotilaallisen puolustuksen järjestämiseen liittyvät tekijät ja ulkomaisen omistuksen lisääntyminen Suomen talouselämässä. Heikoiten Suomessa nähtiin varautuneen hallitsemattomaan maahanmuuttoon, ilmastonmuutokseen, luonnonkatastrofeihin ja kansainväliseen rikollisuuteen. (MTS 2010.) Heikoimmin varaudutuiksi koetut uhkat koettiin kansan parissa uhkaavimmiksi.

Nuorisobarometrin 2010 mukaan nuorisolla turvattomuuden ja epävarmuuden kokemus olivat vähentymässä (Myllyniemi 2010, 85). Sama ilmeni myös MTS:n (2010) tuloksissa, joissa Myllyniemenkin (2010, 86–87) havaintojen mukaan alle 25-vuotiaat ovat ainoa ryhmä, jossa turvallisempaan tulevaisuuteen uskoi enemmän kuin turvattomampaan. Vornanen ja Miettinen (2010, 211–212) havaitsivat nuorisobarometrin aineistosta naisten turvattomuuden kokemuksen olevan suurempi kaikilla tasoilla. Eniten turvattomuutta aiheuttavina tekijöinä nuorisolle olivat ympäristöön, omaan toimeentuloon, yhteiskunnan polarisaatioon ja eriarvoistumiseen liittyvät asiat (Myllyniemi 2010, 82). Vaikka nuoret kokivat nuorten syrjäytymisen viidenneksi suurimmaksi tekijäksi, niin samalla oma syrjäytyminen koettiin kolmanneksi vähiten turvattomuutta aiheuttavaksi (Myllyniemi 2010, 82–84). Aromaa (2010, 154–155) havaitsi aineistosta, että nuoriso tarkasteli epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä enemmän henkilökohtaisen turvallisuuden, eikä niinkään valtiollisen turvallisuuden näkökulmasta.

Jarno Limnéllin (2011) teoksessa käsittelyn painopisteenä ovat kansainvälisen terrorismin ja sodankuvan muutoksen vaikutukset turvallisuuteen ja uhkakuvien muodostumiseen. Limnéll (2011, 18–19) toteaa 9/11 –terrori-iskun merkittäväksi kokemukseksi 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä turvallisuuden kokemuksen lievenemiselle sekä terrorismin pelon ja uhan vahvistumiselle. Myös Limnéll (2011, 54–55) kokee globalisoitumisen vaikutuksen uhkiin ja esimerkiksi 2000-luvun alun sota terrorismia vastaan vaikutti globaalisti erilaisten lieveilmiöiden kautta. Limnéll (2011, 85–87) tunnisti myös uhkakuvan ja sodankuvan välisen suhteen – uhkakuvien tuli olla poliittisesti sellaisia, joihin voitaisiin myös vastata resurssien ja kehitettyjen teknologioiden pohjalta ja joihin käsitys sodankäynnistä myös vastasi. Terrorismi, ja sota sitä vastaan leimasi hyvin vahvasti turvallisuus- ja uhka-ajattelua 2010-luvulle tultaessa. Sen seurauksia käytettiin perusteena myös voimakeinojen käytölle ennaltaehkäisevänä tai sisäiseen turvallisuuteen vedoten esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Venäjällä. (Limnéll 2011, 111–117.)

Limnell (2011, 214–215) tunnisti kasvaneesta terrorismin uhkasta huolimatta Suomen turvallisuuden vahvimmin vaikuttavaksi tekijäksi Venäjän, jonka hän näki sekä uhkana että mahdollisuutena. Suomen näkökulmasta sotilaallisen uhkan olemassa oloon on varauduttava ja uskotavaa puolustuskykyä on ylläpidettävä, jotta myös naapurivaltiot luottavat, ettei Suomeen muodostu tyhjiötä ja sen myötä niille uhkaa (Limnell 2011, 218–226). Limnell (2011, 232–238) mainitsi Suomen kokonaisturvallisuudelle uhkakuviksi aiemmin mainittujen lisäksi henkisen kriisinsiedon kestämisen, yhteiskunnan kriittisiin toimintoihin vaikuttamisen, kyberuhkan, energian jakeluverkkoon kohdistuvat uhkat, ilmastonmuutoksen ja sisäiseen turvallisuuteen liittyvät uhkakuvat, kuten rasismi, syrjäytyminen ja järjestäytynyt rikollisuus.

2.5 Uhkakuvat 2010-luvun tapahtumina

2010-luvun alussa tunnistettuja uhkakuvia on konkretisoitunut maailmalla useissa edellisessä pääluvussa esille nostetuissa kategorioissa. Näistä esitellään muutamia merkittäviä tapahtumia, joilla voidaan arvioida olevan vaikutusta suomalaisten turvallisuuden kokemiseen.

Kansainvälisen terrorismin näkökulmasta 2010-luku on ollut tapahtumarikasta aikaa. Terrori-iskuja on tapahtunut oikeastaan kaikissa maanosissa ja eri toimijoiden toteuttamina. Ylen nettisivustoa selatessa tunnisteella ”terrorismi” on todettavissa, että eri laajuisia iskuja on tapahtunut maailmalla jopa useiden iskujen kuukausitahtia. (Yle uutiset, Viitattu 30.8.2019) Esimerkiksi vuonna 2017 Euroopassa toteutettiin 33 terrori-iskua, joista 10 toteutettiin loppuun asti (Euroopan parlamentti 2019). Vaikka median uutisoinnilla voisi saada kuvan, että Euroopassa olisi suurin terrorismin uhkakuva, ei se ole maailmalla keskeinen terrorismin näyttäjä. Painopisteessä ovat Global Terrorism Databasen (GTD) tilastojen mukaan niin iskujen määrän kuin vaikutuksenkin osalta Afrikka ja Lähi-Itä (GTDa, Viitattu 30.8.2019). Mediaan nostetuista ja siten mieleen jääneistä iskuista suuri osa on tapahtunut joko Euroopassa tai Yhdysvalloissa.

Ääri-islamistien ja erityisesti ISIS:n tekemät iskut ovat olleet varsin näkyvästi mediassa. Vuosina 2015 ja 2016 ISIS iski muun muassa Berliinissä, Brysselissä, Nizzassa ja kahdesti Pariisissa. Näistä merkittävin tapahtui 13. marraskuuta 2015, jolloin Pariisissa iskettiin samana päivänä kuuteen paikkaan (GTDb, viitattu 30.8.2019). Pariisin terrori-iskujen jälkeen vuonna 2015 Ranska vetosi Lissabonin sopimuksen avunanto pykälään (Euroopan parlamentti 2015). Suomi vastasi tukipyyntöön muun muassa tukemalla ranskalaisia lähettämällä komppanian Libanoniin rauhanturvatehtäviin, joka vapautti ranskalaisia joukkoja turvajoukoiksi omiin suuriin kaupunkeihinsa (Ulkoministeriö 17.6.2016). Suomessa tapahtui ensimmäinen jihadistipohjainen terroriteko Turussa elokuussa 2017 (Onnettomuustutkintakeskus 14.6.2018).

Muutkin ääriajattelijat ovat tehneet väkivaltaisia ekstremistisiä tekoja tämän vuosikymmenen aikana. Äärioikeistolainen Anders Breivik toteutti 2011 Norjassa kaksi iskua, joista jälkimmäinen suuntautui työväenpuolueen nuorien kesäleirille (Yle uutiset 25.7.2011). Myös muun muassa Uudessa Seelannissa tapahtunut moskeija ampuminen 2019 (Yle uutiset 15.3.2019) ja Orlandossa yökerhoon seksuaalivähemmistöjä vastaan tehty isku 2016 (New York Times 12.6.2016) osoittavat, että terroristisia ja viharikospohjaisia tekoja tehdään erilaisista tarkoituseristä. Myös sosiaalinen media ja verkostoituminen ovat tuoneet iskut ja niiden kokemisen lähemmäs ihmisiä muun muassa videostreamien kautta.

2010-luvun alkua tahditti Arabikevääksi kutsuttu ilmiö. Liikkeen katsotaan saaneen alkunsa Tunisiasta, ja se levisi muualle Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-Itään. Liikkeen taustana oli kansan halu vapaille vaaleille, ihmisoikeuksille ja demokratialle. Sen seurauksena muun muassa Egyptin ja Libyan diktaattorihallitsijat joutuivat väistymään ja muissakin maissa hallintoihin tehtiin muutoksia. Arabikevään jäljet ovat leimanneet monia näistä maista, ja esimerkiksi Egyptissä on ollut useita levottomuuksia. Osassa maista puhkesi myös sota hallituksen ja opposition välillä, joiden seurauksina oli edelleen vuonna 2019 käynnissä taistelut Libyassa, Syyriassa ja Jemenissä. (Globalis 27.9.2016.) Syyrian sisällissodassa ISIS-järjestö sai merkittävän jalansijan, ja sen perustama ja taisteluilla valtaama islamistinen kalifaatti levisi myös muun muassa Irakiin vuonna 2014. ISIS sai Yhdysvallat ja eurooppalaiset vastaamaan omilla joukoillaan, ja ne tukivatkin muun muassa irakilaisia ja kurdeja taistelussa ISIS:ä vastaan. Vuonna 2019 ISIS on saatu lyötyä kalifaattina, mutta järjestön jäseniä uskotaan olevan pakolaisten mukana ympäri maailmaa. (The Guardian 23.3.2019.)

Sekä Lähi-Idän että Afrikan sarven ja Länsi-Afrikan kriisit saivat aikaan massiivisen pakolaistulvan, joka vaikutti Eurooppaan vuonna 2015. Tämä aiheutti suuria haasteita Suomessa ja muissa Euroopan maissa, kun maahan pyrkivien pakolaisten määrä kasvoi räjähdysmäisesti. (Ulkoministeriö 2017) Pakolaiskriisi helpotti vuonna 2017, kun pakolaisten määrä laski aiemmalle tasolle, mutta sen jäljet näkyvät edelleen poliittisessa keskustelussa muun muassa maahanmuuttokriittisyytenä. Tämä saattoi myös näkyä menestyksenä viime vuosien vaaleissa länsimaissa vahvasti populismiin ja nationalismiin turvaavilla poliitikoilla ja puolueilla, joiden teemoina on ollut muun muassa maahanmuuttovastaisuus. Näitä ovat esimerkiksi Europarlamenttivaaleissa monissa maissa menestyneet puolueet, Etelä-Amerikan konservatiivipoliitikot, Britannian eroa EU:sta ajaneet poliitikot ja Yhdysvaltain presidentti Donald Trump. Heitä kaikkia yhdistää populistisella viestillä nationalismiin vetoaminen, joka on saavuttanut kansan parissa suosiota monissa maissa (Emmott 1.4.2019). Populismi on voimistunut sekä vasemmiston

että oikeiston harjoittamana Euroopassa 2010-luvulla, ja sitä ruokkivat epävarmuus, turvattomuus ja vastakkainasettelu (Aittokoski 2018, 186)

EU:n yhtenäisyyttä on jo mainittujen pakolaiskriisin ja Britannian hakeman eron unionista lisäksi haitanneet myös yhteisvaluutta euroon sidonnaiset ongelmat. Kreikan talous romahti vuonna 2010, ja sen valtion talouden pelastamiseksi on jouduttu hyväksymään jo kolme tukipakettia, joista viimeinen päättyi vuonna 2018 (Yle uutiset 18.6.2018). Myös Turkin valtion politiikka Recep Erdoganin johdolla, Turkissa vuonna 2016 tapahtunut armeijan vallankaappausyritys (Yle uutiset 16.7.2016) ja Turkin hyökkäys Syyriaan lokakuussa 2019 (Yle uutiset 9.10.2019) ovat luoneet jännitteitä politiikkaan EU:n kanssa.

Ilmastonlämpeneminen ja luonnonkatastrofit ovat olleet näkyvä osuus 2010-lukua. Vuosikymmenellä on ollut mitatuista vuosista viisi lämpimintä vuotta, ja vuosi 2016 oli kaikkien aikojen lämpimin keskilämpötilaltaan (Nasa global climate change, Viitattu 30.8.2019). Suuria vahinkoja aiheuttaneita luonnonkatastrofeja ovat olleet esimerkiksi Haitin maanjäristys 2010 (National Geographic news 14.1.2010) ja Japanin maanjäristys vuonna 2011, jonka seurauksena tsunami aiheutti muun muassa vakavan ydinvoimalaonnettomuuden Fukushimaa (Livescience 13.9.2017). Tämän lisäksi kuivuus ja maastopalot ovat aiheuttaneet huolta muun muassa Kaliforniassa vuonna 2018 sekä Siperiassa, Amazonin sademetsissä ja Australiassa vuonna 2019.

Sotilaallisen turvallisuusympäristön ja sotilaallisen uhkakuvan näkökulmasta merkittävä tapahtuma on vuonna 2014 alkanut Ukrainan konflikti. Vuonna 2014 Krimin valtaamisen seurauksena venäläisiä joukkoja on lähetetty Ukrainan puolelle venäläisen uhka-ajattelumallin mukaisesti turvaamaan sen ulkomailla asuvia kansalaisia. Ukrainassa on vuodesta 2014 alkaen tähän päivään asti ollut taisteluita sisältäen tulitaukovaiheita. Ukrainan konflikti herätti Euroopan sotilaallisen uhkakuvan olemassaoloon ja sen nopeaan kehittymiseen. Se myös viilensi Euroopan maiden ja Venäjän suhteita merkittävästi (Globalis 25.5.2018). Sotilaallisen turvallisuusympäristön huomionarvoinen muutos on ollut myös uusien venäläisten joukkojen perustaminen Arktiselle alueelle Suomen rajan läheisyyteen (Yle uutiset 6.3.2014), vaikkei se olekaan konkretisoitunut uhka.

Tartuntataudeista muun muassa Afrikan Ebola-epidemiat ovat muodostuneet ajoittain pandemiariskeiksi 2014 ja myöhemmin 2018 alkaen (WHO Africa 2019). Ydinaseiden leviämisen uhkakuva on ollut esillä tasaisin väliajoin 2010-luvulla Iranin ja Pohjois-Korean ydinohjelmiin liittyen. Kyberuhkat ja tietovuodot ovat myös värittäneet 2010-luvun turvallisuuskeskustelua.

Taistelussa yhteiskunnan eriarvoistumista vastaan 2010-luvulla on ollut esillä vähemmistöjen oikeudet. Näistä maailmalla uutisoituja ovat olleet eri vähemmistöjen, kuten tummaihoisten ja sukupuolivähemmistöjen yhdenmukaisuutta tavoittelevien liikkeiden kasvu monissa valtioissa. (esim. Helsingin Sanomat 16.7.2016).

2.6 Uhkakuvat 2010-luvun lopulla

Tässä alaluvussa tarkastellaan tuoreita julkaisuja verrattuna 2010-luvun alun vastinpareihin. Toiston välttämiseksi nostetaan lähinnä selkeästi korostuneita ja uutena esiin nousseita asioita, eikä kaikkia säilyneitä kohtia käsitellä yhtä paljon. Selonteosta turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko on jakautunut kahteen erilliseen selontekoon. Näiden lisäksi myös sisäministeriö on julkaissut oman selonteon, joka käsittelee turvallisuusympäristöä sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Tuoreimpien selontekojen mukaan Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut viime vuosina epävakammaksi, ennustamattommaksi ja laajemmaksi (Valtioneuvoston kanslia 2016, 10; Valtioneuvoston kanslia 2017, 5). Kaikissa selonteoissa nostetaan esille, että globaalin ja eurooppalaisen toimintaympäristön muutokset ja turvallisuuden heikkeneminen ovat luoneet uhkia, jotka heijastuvat myös Suomen toimintaympäristöön (Sisäministeriö 2016, 11; Valtioneuvoston kanslia 2016, 10). Kaikki selonteot nostavat merkittäväksi sen, että sisäinen ja ulkoinen turvallisuusympäristö ovat selvässä vuorovaikutuksessa (Sisäministeriö 2016, 13; Valtioneuvoston kanslia 2017, 15–18).

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa on todettu Euroopan lähialueiden yhteiskuntien epävakauden ja alueella tapahtuneet konfliktit merkittäviksi turvallisuusympäristöä heikentäneiksi tekijöiksi niiden lisätessä sotilaallisen uhkan kasvua, laajaa maahanmuuttoa, terrori-iskuja ja EU:n jäsenvaltioiden sisäisiä jännitteitä (Valtioneuvoston kanslia 2016, 13–15). Ilmastomuutoksen aiheuttamat uhkat on todettu selonteossa yleisesti tunnustetuksi, mutta niitä ei ole korostettu yhtä paljon kuin todennäköisesti seuraavissa selonteoissa. Selkeänä uhkana selonteossa on yhteiskunnan polarisoituminen niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Elintasoeroista ja huonosta ihmisoikeuksien tasosta ja niiden seurauksista muodostuu useita uhkia aiheuttavia tekijöitä, kuten eri syistä johtuva hallitsematon maahanmuutto, radikalisoitumisesta seuraava terrorismi ja rikollisuus, epidemioiden leviäminen ja luonnonvarojen riittävyydestä seuraavat konfliktit. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 11–12.)

Yhteiskunnallinen eriarvoistuminen ja hauraat valtiorakenteet lisäävät riskiä syrjäytymiselle, radikalisoitumiselle ja poliittisiin ongelmiin, joten ne nähdään kriittisenä uhkien alkulähteenä,

johon voidaan vaikuttaa (Valtioneuvoston kanslia 2016, 12, 29). Selonteossa todetaan selkeinä uhkakuvina myös kyberturvallisuuteen liittyvät uhat, joukkotuhoukseiden uhan kasvun lisääntyminen niiden noustua vahvemmin takaisin keskusteluun, ei-valtiollisten toimijoiden uuteen ympäristöön sopeutuneiden toimintamallien muodostamat uhkakuvat ja informaatio- ja hybridivaikuttamisen keinoin politiikkaan ja mielipiteisiin vaikuttamisen uhat (Valtioneuvoston kanslia 2016, 12–17).

Valtioneuvoston puolustusselonteossa todetaan, ettei Suomeen tällä hetkellä kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa, mutta sotilaallista voimankäyttöä tai sillä uhkaamista vastaan on varauduttava (Valtioneuvoston kanslia 2017, 5, 14). Itämeren alueen ja Suomen lähialueen sotilaallinen tilanne on jännittynyt Krimin ja Itä-Ukrainan konfliktien jäljiltä (Valtioneuvoston kanslia 2017, 8). Myös arktisen alueen sotilaallinen asema on korostunut ilmastonmuutoksen ja jäätiköiden sulamisen seurauksena, kuten jo 2010-luvun alussa on ennakoitu (Valtioneuvoston kanslia 2017, 5, 8). Sodankäyntiin liittyen puolustusselonteossa mainitaan modernien asejärjestelmien ja kyber- ja informaatiovaikuttamisen vaikutukset kehittyvinä uhkakuvina (Valtioneuvoston kanslia 2017, 9). Lisäksi puolustusselonteossa mainitaan uhkien voivan olla yhä monimuotoisempia, ja ne voivat sisältää sotilaallisia ja ei-sotilaallisia elementtejä – eli ne muodostavat myös hybridiuhkia (Valtioneuvoston kanslia 2017, 15–16).

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta määrittä Suomen turvallisuusympäristön nopealle muutokselle merkittävimiksi tekijöiksi Syyrian sisällissodan, terrorismin, Ukrainan kriisin ja laajan laittoman maahanmuuton (Sisäministeriö 2016, 11). Sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavien uhkien, kuten terrorismin, väkivaltaisen ekstremismin ja laajan laittoman maahanmuuton taustasyyt ovat kauempana, mutta ne vaikuttavat merkittävästi sisäiseen turvallisuuteen (Sisäministeriö 2016, 13). Sisäministeriön (2016, 17) mukaan laajasti tapahtuva laitton maahan-tulo sekä Venäjän ja lännen suhteiden heikkeneminen ovat suurimmat muutokset turvallisuusympäristössä. Uhkakuviksi ovat selkeimmin muodostuneet terrorismi, Venäjän kehitys, kyberuhkat ja turvapaikanhakijoiden määrän kasvun aiheuttamat lieveilmiöt (Sisäministeriö 2016, 14–17). Terrorismin uhan kohoaminen ja osin laittomien maahanmuuttajien määrän suuri kasvu heijastuvat rasismina, viharikoksina ja väkivaltaisina ääriliikkeinä, jotka voivat uhata yhteiskunnan yhtenäisyyttä (Sisäministeriö 2016, 17). Sosiaalinen yhteenkuuluvuuden väheneminen ja yhteiskunnasta syrjäytyminen nähtiin uhkana lieveilmiöiden muodostumiselle (Sisäministeriö 2016, 17). Erityisenä nostona on hybridivaikuttamisen uhkakuva valtiollisena vaikuttamisen keinona, sillä se voi olla haastavaa tunnistaa alkuvaiheessa ja se voi sisältää vahvaa informaatiovaikuttamista. (Sisäministeriö 2016, 18).

Vuoden 2017 Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivitys tarkentaa aiemman strategian työnjakoa tunnistettuihin uhkiin vastaamiseen strategisilla tehtävillä. Näkökulma on aiemman strategian tavoin kansallisella tasolla, mutta keskiössä on valmius vastata joustavasti yllättäviin uhkatilanteisiin, hybrdivaikuttamiseen ja kyberuhkien erilaisiin muotoihin. Strategisten tehtävien muodostamisessa on käytetty vuoden 2010 strategiaa ja vuoden 2015 kansallista riskiarviota, jota on tarkennettu vuonna 2018. (Turvallisuuskomitea 2017, 25.) Riskiarviota vuodelta 2015 on käytetty täydentämään vuoden 2010 uhkamalleja, ja siinä on mainittu 21 erilaista riskiä. Riskeistä osa on suoraan uhkamalleja eri sanoin ilmaistuna, mutta esimerkiksi suuronnettomuudet, luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhkat ovat tässä yhteydessä eritelty huomattavasti tarkemmin, sillä jopa 11 riskistä sijoittuu siihen kategoriaan (Turvallisuuskomitea 2017, 26). Vuoden 2018 riskiarvio tarkentaa muun muassa kyber- ja informaatoriskejä ja laajentaa uhkamalleista muun muassa väestönterveysteen liittyviä häiriöitä (Sisäministeriö 2019, 70).

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa annetuilla strategisilla tehtävillä pyritään varautumaan ja tarvittaessa vastaamaan tunnistettuihin uhkiin. Yksittäinen tehtävä voi olla yhden ministeriön vastuulla, kuten vuoden 2010 mallissa, tai se voi olla jaettuna uuden strategian mukaisesti useammalle hallinnonalalle. Vuoden 2017 strategiassa tehtäviä on johdettu yhteensä 56, kun vuonna 2010 niitä oli 49. Määräeroja selittää osin se, että osa tehtävistä on yhdistelty tai eritelty useampaan osaan strategioiden välillä ja niitä on sijoitettu eri elintärkeiden toimintojen alle. Pääosa strategisista tehtävistä on säilynyt strategioiden välillä, mutta erityisesti henkisen kriisinkestävyyden alle on tullut uusia tehtäviä. Strategisista tehtävistä 2010 kuului puolustusministeriön vastuulle kolme, ulkoministeriölle neljä ja sisäministeriölle kahdeksan. Vastaavat luvut ovat vuonna 2017 puolustusministeriöllä ja ulkoministeriöillä 12 ja sisäministeriöllä 18. Määrän kasvuun vaikuttaa se, että osa strategisista tehtävistä on jaettu ministeriöiden kesken. (Puolustusministeriö 2011, 17–50; Turvallisuuskomitea 2017, 29–92)

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian lisäksi ministeriöt ovat tehneet omiin toimintaympäristöihinsä liittyviä strategioita, joista tässä tarkastellaan puolustushallinnon turvallisuusstrategiaa ja vuoden 2018 kansallista riskiarviota. Puolustushallinnon strategia toteaa merkittäviksi uhkiksi kyberympäristöön liittyvät uhkat sekä valtiollisten että ei-valtiollisten tekijöiden toimesta, kasvavan järjestäytyneen rikollisuuden mahdolliset väkivaltaiset välienselvittelyt ja yleisen liikkuvuuden kasvaessa tartuntatautien leviämisen. Lisäksi nostetaan terrori-iskujen uhkan mahdollinen kohoaminen ja linkittyminen kriisinhallintaoperaatioihin joko kohdemaassa tai Suomessa. (Puolustusministeriö 2018a, 3–5.) Tuorein riskiarvio korostaa kehittynyttä teknologiaa ja järjestelmiä, jotka ovat sellaisinaan tai niihin vaikuttaessa uhkia (Sisäministeriö 2019,

16–18). Lisäksi uhkina todetaan ilmastoon liittyvät uhkakuvat, yhteiskunnan eriarvoisuudesta ja syrjäytymisestä johtuvat uhkakuvat, epidemiat, konfliktit sekä laittoman ja laillisen toiminnan välimaastossa tapahtuvat hybridiuhkat (Sisäministeriö 2019, 14–21).

MTS:n vuoden 2019 kansalaiskyselyn tuloksissa 53 prosenttia (2018 49 %) vastaajista kokivat, että Suomi tulisi olemaan viiden vuoden päästä turvattomammassa tilanteessa kuin nyt. Verraten vuosiin 2014–2017 lukema oli jo parempi, sillä turvattomampaa tulevaisuutta odotti esimerkiksi vuonna 2015 65 prosenttia vastaajista. Naisten kokemus turvattomuudesta oli suurempi (57 %). Kielteisimpänä turvallisuuteen nähtiin vaikuttavan Venäjä (39 %), Yhdysvallat (29 %), Nato (28 %) ja Kiina (25 %). Turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä selkeästi negatiivisimpina vastaajat kokivat ulkomaisen omistuksen lisääntymisen Suomen talouselämässä ja Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden. Arvioidessa Suomen lähialueen sotilaallista tilannetta 42 prosenttia vastaajista kokivat tilanteen olevan uhkaavampi, kun vielä vuonna 2011 vastaava lukema oli 21 prosenttia. (MTS 2018, 2020.) Kansalaisissa eniten huolta aiheuttaviksi tekijöitä olivat vuonna 2018 ilmastonmuutos, kansainvälinen terrorismi, maailman pakolaistilanne, joukkotuhoaseiden leviäminen ja poliittiset ääriliikkeet (MTS 2018, 23). Vuonna 2019 huolestuneisuus yleisesti oli laskenut oikeastaan kaikilla mittareilla ja huolestuttavimpien tekijöiden joukkoon nousi myös järjestäytynyt rikollisuus (MTS 2020, 26). Uhkiin varautumisen nähtiin kuitenkin parantuneen vuonna 2019 edelliseen vuoteen verrattuna (MTS 2020, 27). Suurimmat uhkat koettiin vastaajien keskuudessa globaalin ilmastonmuutoksen lisäksi sisäiseen turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä. (MTS 2018, 2020.)

Vuoden 2018 Nuorisobarometrin mukaan nuorten optimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen oli hieman lisääntynyt. Huomionarvoista on kuitenkin se, että tarkastelun siirtyessä etäämmäs henkilökohtaisesta tulevaisuudesta (optimistisia 79 %), alkaa luottamus laskea siten, että Euroopan (49 %) ja maailman (32 %) tulevaisuudesta on selvästi pessimistisempi kuva. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 71.) Nuoriso kokee viiden eniten turvattomuutta aiheuttavan tekijän joukkoon ihmisen aiheuttaman ilmastonmuutoksen, kansainvälisen terrorismin ja maailmanpoliittisen tilanteen (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 74), jotka ovat myös MTS:n viiden huolestuttavimman tekijän joukossa. Omina arvoina nuoriso kokee turvattomuutta hyvinvointipalveluiden tulevaisuudesta ja nuorten syrjäytymisestä (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 74). Ne voi nähdä linkittyneenä kokemukseen yhteiskunnan eriarvoistumisesta, sillä luottamus omaan tulevaisuuteen on kuitenkin korkealla tasolla. Selkeimmän nousun viime vuosikymmenen aikana turvattomuutta nuorille aiheuttavina tekijöinä ovat tehneet ilmastonmuutos, kansainvälinen terrorismi, joukkotuhoaseet ja maailmanpolitiikan tilanne (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 73).

Myös Limnell ja Iloniemi (2018) käsittelevät laajemmin uhkakuvista niin sisäisen turvallisuuden asioita, kuten syrjäytymistä, eriarvoisuutta ja hallitsemattoman maahanmuuton seurauksia, kuin myös globaalimpiakin uhkakuvia, kuten ilmastonmuutosta, sotilaallisen turvallisuusympäristön muutosta, populistinen politiikan aiheuttamaa kitkaa ja globaalin talouden ja teknologian aiheuttamia uhkakuvia. Myös hybridivaikuttamisen uhka, ja sitä kautta sodan ja rauhan rajan hämärtyamisen nostama epävarmuus (Limnell & Iloniemi 2018, 107–111) ja kyberympäristön luomat uhkakuvat sekä kaukovaikuttamisella yhteiskunnan lamauttaminen ja manipulointi mainitaan teoksessa (Limnell & Iloniemi 2018, 174–176).

Limnell ja Iloniemi (2018, 201–203; myös Limnell & Rantapelkonen 2017, 63) toteavat, että varsinkin nuorten näkökulmasta Suomen sisäinen turvallisuus korostuu ja suurimmat uhkat Suomelle muodostuvat rajojen sisäpuolelta eriarvoistumisen ja epäluotettavuuden muodossa yleisesti käsiteltyjen uhkien jäädessä toissijaisiksi. Limnellin & Rantapelkonen (2017, 111) mukaan suurimmiksi nuorille turvattomuutta aiheuttaviksi tekijöiksi korostuivat omien mahdollisuuksien vähyys, heikentynyt luottamus poliitikkoihin ja media, jonka he näkevät enemmän turvallisuutta rikkovana kuin sitä parantavana. On huomionarvoista, että uhkat voivat näyttäytyä kansalaisille eri tavoin kuin valtion virallisissa julkaisuissa, minkä takia on oleellista tarkastella uhkakuvia myös kansalaisten näkökulmasta. Esimerkiksi Limnell & Rantapelkonen (2017, 106) huomasivat, että uhkakäsitykset ovat nuorilla sirpaloituneita ja myös alueellisesti jakautuneita, eikä valtiollisen tason uhkakäsitykset näyttäyty ympäri Suomea samalla tavalla. Uhkat koetaan vahvimmin Suomen sisäisinä, mutta ulkopuolisten tekijöiden nähdään vaikuttavan myös sisäiseen turvallisuusympäristöön (Limnell & Rantapelkonen 2017, 69).

2.7 Päätelmät

Turvallisuusympäristöä käsittelevien julkaisujen ja teosten pohjalta voidaan todeta, että turvallisuusympäristössä on tapahtunut muutoksia 2010-luvun aikana. Erityisesti korostuvat Suomen ulkopuolisen toimintaympäristön muutosten ja yleisen turvallisuuden heikkenemisen merkitys Suomen turvallisuudelle. Ukrainan konfliktin, kansainvälisen terrorismin uhkan kasvaminen ja ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat muovanneet 2010-luvun turvallisuusympäristöä.

Yksi selkeä muutos 2010-luvun alkuun on se, että tunnistetaan selkeämmin sisäisen ja ulkoisen toimintaympäristön vuorovaikutus ja uhkakuvien monimuotoisuus. Hybridiuhkat ovat nousseet uutena käsitteenä mukaan turvallisuuskeskusteluun. Muun muassa kyberulottuvuus, kehittyvä

teknologia, sisäisen turvallisuuden häiriöt, ilmastonmuutoksen ja terrorismin seurannaisvaikutukset sekä sodankuvan muutos nähdään kietoutuneina monimuotoiseen uhkakuvien kenttään. Turvallisuusympäristön monimuotoistuesssa eri uhkiin vastaamista on *Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa* jaoteltu useamman eri toimijan vastuulle siten, että niihin varaudutaan vastaamaan eri hallinnonalojen yhteistoiminnalla (Turvallisuuskomitea 2017). Turvallisuusympäristö vaatiikin turvallisuusjärjestelmältä yhä korkeampaa valmiutta ja kykyä vastata uhkiin yhteisoperaatioilla (Valtioneuvoston kanslia 2017, 18). Puolustusvoimissakaan ei voida tarkastella vain sotilaallisia uhkia, vaan sen tulee tukea muita viranomaisia virka-apumenettelyin esimerkiksi sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseksi (Valtioneuvoston kanslia 2017, 15).

Sisäministeriön (2016, 14) julkaisussa korostetaan, että näkyvät järjestyshäiriöt ja mielikuvat erilaisista uhkista vaikuttavat enemmän turvallisuuden tunteeseen kuin todelliset turvallisuusuhkat. Tällainen uhkan kokeminen näkyy myös kansalaisten kokemuksissa, kun tarkastellaan MTS:n kansalaiskysymysten tuloksia 2010-luvulla. Viiden uhkaavimmiksi koetun joukossa ovat joka vuosi sellaiset uhkat, jotka ovat konkretisoituneet viime aikoina maailmassa tai ovat olleet paljon esillä mediassa.

Esimerkiksi 2010-luvun alussa vuoteen 2013 asti eniten korostuivat erilaiset talouteen ja sen kehitysnäkymiin liittyvät uhkakuvat. Kreikan talous oli romahtanut vuosikymmenen vaihteessa, ja se esiintyi myös mediassa Euro-tukipaketteihin liittyvänä keskusteluna. Vuonna 2014 Ukrainan konfliktin alettua kehitys Venäjällä nousi yhdeksi vuodeksi kolmanneksi vahvimmin koetuksi uhkakuvaksi. Myös kansainvälisen terrorismi nousi tuona vuona viiden uhkaavimmaksi koetun tekijän joukkoon toistaiseksi pysyvästi. Tämä oli todennäköisesti seurausta siitä, että terrori-iskut näyttivät palanneen näkyvästi Eurooppaan ja ne olivat saaneet medianäkyvyyttä. Muita viiden uhkaavimmaksi koetun uhkan joukkoon jäädäkseen tulleita konkreettisiin tapahtumiin liittyviä uhkakuvia ovat olleet vuodesta 2015 alkaen maailman pakolaistilanne turvapaikanhakijakriisin seurauksena ja poliittiset ääriliikkeet vuodesta 2016 populististen ääriliikkeiden poliitikkojen saadessa jalansijaa eri valtioiden politiikassa. Vuodesta 2017 alkaen myös ilmastonmuutos on koettu yhdeksi uhkaavimmista tekijöistä sen näkyvyyden lisääntyessä mediassa huomattavasti. (MTS 2010–2020.) Tämän perusteella voidaan olettaa, että tietämys uhkista sellaisenaan ilman tietoa siitä, miten niihin vastataan, voi lisätä uhkan kokemusta kansalaisten parissa. Samoin voidaan nähdä toisaalta median ja tiedon turvattomuutta lisäävä vaikutus. Limnell ja Rantapelkonen totesivat (2017, 185) asiasta varsin hyvin: ”Media on yhtä aikaa turvattomuuden lähde ja turvallisuuden ratkaisun avain”.

Kuten Rousseau (2006, 72) toteaa, ihmisten käsitykset vaikuttavat uhkien ja sitä kautta turvallisuuden kokemiseen. Käsityksiin vaikuttamiseen keinona voi olla tietoisuuden lisääminen. On kuitenkin huomioitava, että helpommin saatavilla oleva tieto voi myös lisätä turvattomuutta tai epävarmuutta (Limnell & Rantapelkonen 2017, 59). Tiedon määrä ja sen nopea liikkuminen mahdollistavat sen, että kaukanakin tapahtuvat asiat tulevat hyvin lähelle esimerkiksi sosiaalisesta mediasta, jolloin myös turvattomuuden tunne voi lisääntyä. Lisäksi kansalainen voi suhtautua saamiinsa tietoihin tai tiedon puutteisiin eri tavoin. Kansalainen joutuu nykymaailman suuressa mediavirrassa myös pohtimaan tiedon luotettavuutta ja aitoutta, sillä internet ja sosiaalinen media ovat mahdollistaneet helpomman ja tunnistamista vaativan väärän tiedon jakamisen (Limnell & Rantapelkonen 2017, 82–83; ks. myös Aro 2019; Jantunen 2015). Oikeanlaisen ja luotettavan tiedon ja sitä kautta tietämyksen uhkiin varautumisesta ja niiden toteutumisen todennäköisyydestä voisi nähdä todennäköisesti lisäävän turvallisuuden tunnetta.

Suomalaisten kokema turvattomuuden tuntemus on lisääntynyt niin asiaa tarkastelevien julkaisuiden kuin myös MTS:n kansalaiskyselyiden mukaan. Erityisesti naiset ovat kokeneet maailman muuttuvan turvattomampaan suuntaan. Yhtenä taustalla olevana tekijänä asiaan voi vaikuttaa se, että naisten tietämys esimerkiksi maanpuolustuksesta ja uhkiin vastaamisesta on todennäköisesti matalampi, sillä varsinkin maanpuolustus yhdistetään yhteiskunnassa hyvin vahvasti asevelvollisuuteen. Myös muuttuviin uhkiin vastaamiseen kehitelty kokonaisturvallisuuden malli voi jäädä kansalaisille epäselväksi, vaikka se toimii valtion ja rakenteiden tasolla (Kosonen 2019, 58). Kansalaisten osallistuminen ja samalla tietämyksen lisääntyminen perustuukin paljolti vapaaehtoisuuteen. Näin vapaaehtoisen asepalveluksen käyneet naiset ovat otollinen joukko tarkastella maanpuolustusosaamisen kehittymistä.

Myyry (2009, 15–20) havaitsi tutkimuksessaan, että uhkien mahdollisuuden kokemuksella voi olla vaikutusta kansalaisten maanpuolustustahtoon ja haluun osallistua maanpuolustukseen. Näin myös Limnellin ja Iloniemen (2018, 201–203) toteamat nuorten kokemat suurimmat uhkat sisäinen turvallisuus, yhteiskunnan eriarvoistuminen ja niiden vaikutus yhteiskunnan puolustamisen arvoiseksi kokemiselle on otettava huomioon turvallisuustyössä, jotta myös nuoriso haluaa osallistua maanpuolustustyöhön. Myös Limnell & Rantapelkonen (2017, 82–83) toteavat, että turvallisuudessa keskeisin kehittämiskohta on asepalvelus, jonka suhteen koettiin, että siinä sukupuolten tasa-arvon tulisi olla vahvempi myös maanpuolustuksessa ja yhteiskunnan turvaamisessa. Turvallisuusympäristön ja kansalaisten maanpuolustussuhteen välinen suhde onkin tutkimuksen näkökulmasta merkittävä. Sen avulla voidaan nähdä, miten turvallisuusympäristö heijastelee kansalaisten valmiuteen osallistua Suomen turvallisuustyöhön.

3. MAANPUOLUSTUSTAHDOSTA MAANPUOLUSTUSSUHTEeseen – TUTKIMUKSEN TEORIA

Pääluvussa lähestytään maanpuolustussuhteen käsitettä tarkastelemalla maanpuolustustahtoa, sen tutkimusperinnettä ja nykytilaa. Näiden käsittelyllä tuodaan sekä perusteita maanpuolustussuhteen käsitteen käyttämiselle, että maanpuolustussuhteen liittymäpintoja aiempaan tutkimukseen. Lisäksi esitellään ja perustellaan maanpuolustussuhteesta tehdyt rajaukset.

3.1 Maanpuolustustahto

Maanpuolustustahdon käsite on hyvin moniulotteinen, eikä sille löydy mitään yksiselitteistä määritelmää (mm. Ryynänen, Lunabba, Oja & Raivio 2011, 5). Maanpuolustustahdon käsite sellaisenaan ei esiinny palkka-armeijoita käyttävissä maissa, vaan se on enemmänkin pohjoismaissa ja asevelvollisuuden puolustusratkaisu perustavissa maissa oleva käsite (Kosonen ym. 2017, 95–96). Maanpuolustustahto voidaankin nähdä sosiaalisena konstruktiona ja yhteiskunnallisena ilmiönä, mikä on rakentunut kuten muut yhteiskunnan sosiaaliseen todellisuuteen liittyvät ilmiöt (Sinkko 2015, 7–8).

Maanpuolustustahto käsitetään perinteisesti valmiutena ja halukkuutena puolustaa maata aseellisesti sekä myötämielisenä asenteena aseelliselle maanpuolustukselle kriisitilanteiden ratkaisukeinona (mm. Ryynänen ym. 2011, 5; Kosonen ym. 2017, 96–97). Maanpuolustustahto voidaan käsittää myös yksilön rauhanaikaisena henkisenä asenteena aseellista vastarintaa kohtaan (Cronberg 2006, 61). Liisa Myyrin (2009, 60) tutkimuksen mukaan maanpuolustustahto voidaan määritellä kokemukseksi Suomesta hyvänä paikkana elää ja myönteiseksi asenteeksi suomalaista yhteiskuntajärjestelmää, luontoa, kulttuuria ja ihmisiä kohtaan, mikä saa haluamaan toimia sen hyväksi. Helkama (2015, 169) määrittää maanpuolustustahdon arvona, jossa ilmenee halu kanttaa huolta yhteisön ja läheistensä turvallisuudesta. Antti Eskola (1962, 20) totesi tutkimuksessaan, että maanpuolustustahto ja kiintymys isänmaata kohtaan ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Myös Risto Sinkko (2015, 9) määrittää, että yhteiskuntaan kiintyminen ja sitoutuminen ovat edellytyksenä maanpuolustustahdon muodostumiselle. Jaakko Valtanen (1984, 16–18) puolestaan toteaa sekä turvallisuuspoliittisiin että maanpuolustusasenteisiin vaikuttavan oleellisesti sen, kuinka tärkeinä kansalaiset kokevat yhteiskunnassaan puolustettavat arvot, ja miten maanpuolustuksella nähdään edistettävän näiden puolustamista. Näiden perusteella voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa maanpuolustustahto käsitetään valmiutena puolustaa suomalaisia arvoja ja yhteiskuntaa ja että Suomi nähdään puolustamisen arvoisena.

3.2 Maanpuolustustahdon tutkimusperinne

Maanpuolustustahdon tutkimuksen perinne juontaa juurensa 1950-luvulle. Tuolloin Ruotsissa tutkimusta tehneiden Gösta Carlssonin ja myöhemmin Kurt Törnqvistin tutkimusten pohjalta on jatkettu ja sovellettu maanpuolustustahdon tutkimusta (Leimu, Harinen & Sinkko 2008, 7–8). Törnqvist havaitsi vastarintatahdon liian suppeaksi käsitteeksi, eikä se ottanut huomioon kaikkia siihen vaikuttavia elementtejä, kuten kansalaisen status tai yleistilanne. Törnqvist avasi puolustustahdon kuuteen alakäsitteeseen ja laajensi Ruotsissa alun perin käytettyä vastarintatahtoa sisältämään yksilön ja yhteisön asenteita muun muassa eri kriisin vaiheissa: rauha, kriisin uhka ja taistelutahto. Näin Törnqvist sai sisällytettyä käsitteistöön sotilaiden lisäksi yhteiskunnan yleiset asenteet ja siviilit. (Törnqvist 1975, 20–43; Leimu ym. 2008, 14–15.)

Suomeen maanpuolustustahdon tutkimuksen toi Jaakko Valtanen Sotakorkeakoulun diplomityössään 1954. Hän selvitti työssään maanpuolustustahtoa ottamalla vaikutteita Ruotsista ja Tanskasta, ja käyttämällä tukena muun muassa ruotsalaista kysymyspatteria. (Valtanen 2004, 41–44; Leimu ym. 2008, 31–32.) Valtanen (1957, 7–8) esittää maanpuolustushengen olevan ideologisesti rakentunut, sen olevan kytkeytyneenä koko yhteiskuntaan ja sen elävän yhteiskunnan muutosten mukana. Leimu ym. (2008, 32) kirjoittavat Valtasen diplomityön kiinnittäneen maanpuolustustahdon ja -hengen osaksi suomalaista arvomaailmaa ja ideologiaa. Se lie-nee lähellä totuutta, sillä Valtasen diplomityö on ollut merkittävässä roolissa tutkimuksissa vuosikymmenten ajan, ja siinä nostettuihin ajatuksiin peilataan myös useissa myöhemmissä tutkimuksissa. Tämän työn kautta Valtanen päätyi vuonna 1963 perustettuun Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan (HMS) komiteaan, jonka tehtävänä oli seurata Suomalaisen maanpuolustuksen henkistä tilaa, muun muassa maanpuolustustahtoa (Leimu ym. 2008, 33–35).

HMS korvattiin parlamentaarisella Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnalla (MTS) vuonna 1975 (Leimu ym. 2008, 54), sillä sen hetkinen poliittinen ajatusmaailma oli, että demokratiassa ei voi olla kansalaismielipidettä ohjaavaa järjestelmää (Valtanen 2015, 87). MTS on ollut keskeisessä asemassa Suomen turvallisuuspoliittisten asenteiden mittaamisessa muun muassa vuosittain toteutetuilla mielipidemittauksilla. Osa kysymyksistä on yhä jatkumoa 1960-luvulta nykypäivään asti. (Leimu ym. 2008, 54; MTS 2018.) Tämä mahdollistaa muun muassa maanpuolustustahdon tilan kehittymisen seuraamisen useamman vuosikymmenen ajalta. MTS:n vuosittaisen kyselyn lisäksi on ajoittain ollut vaihtelevia teemoja, kuten Afganistanin operaatioon liittyviä kysymyksiä vuonna 2010 ja nuorisolle suunnattu kysely vuonna 2013.

3.3 Maanpuolustustahdon tila

MTS on mitannut maanpuolustustahtoa vuosittain kahdella kysymyksellä. Kysymyksiin vastataan kolme portaisen asteikon mukaisesti: kyllä, en osaa sanoa tai ei. Nämä kysymykset ovat:

- *"Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?"*
- *"Jos Suomeen hyökätään, olisitteko itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin kykyjenne ja taitojenne mukaan?"*. (MTS 2018, 25–28)

Ensimmäinen kysymyksen asettelu mittaa Törnqvistinkin määritelmän mukaista yleistä maanpuolustustahtoa, kun jälkimmäinen kysymys puolestaan mittaa vastaajan henkilökohtaista valmiutta osallistua maanpuolustukseen (Leimu ym. 2008, 14–15). MTS:n kyselyissä ensimmäinen kysymys on ollut vuosittaisena jo 1970-luvun alusta, kun taas henkilökohtaisen maanpuolustusvalmiuden mittaaminen on toteutettu lähes vuosittain vuodesta 2012 alkaen (MTS 2018, 25–28). Vuosittain maanpuolustustahtoa mitataan myös asevelvollisuuttaan suorittaville varusmiehille järjestettävällä loppukyselyllä (Pääesikunnan koulutusosasto 2015a, Liite 3_2).

Marraskuussa 2018 ilmestyneen MTS kansalaiskyselyn tulokset saivat paljon huomiota tiedotusvälineissä ja julkisessa keskustelussa. Yleisen maanpuolustustahdon taso oli laskenut kuusi prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta 66 prosenttiin, ja se oli alhaisimmillaan vuoden 1989 jälkeen (MTS 2018, 26). Selkein lasku edelliseen vuoteen oli alle 25-vuotiaiden vastaajien joukossa, joilla kyllä vastauksia oli vain 49 prosenttia (MTS 2018, 10). Myös yleisen asevelvollisuuden tuki on laskenut, mikä näkyy muun muassa myönteisenä suhtautumisena vaihtoehtoiselle kansalaispalvelusmallille (MTS 2018, 11, 14). Mediassa syitä laskevalle trendille on haettu esimerkiksi tasa-arvoasioista ja uuden sukupolven identiteetin rakentumisesta globalisoituvassa maailmassa. Tähän liittyen sosiaalisen muistin hapertumisella ja kansalliseen metakertomukseen sitoutumisen vaikeudella on Nuorisotutkimuksen julkaisuissa jo aiemmin löydetty viitteitä heijastumisesta maanpuolustustahtoon (Laukkanen & Salasuo 2015, 3; ks. myös Limnell & Rantapelkonen 2017, 84–85, 94). Maanpuolustustahdon voi myös tulkita olevan arvoperustainen käsite. Lisääntynyt tietotaito saa ihmiset suhtautumaan tunnepitoisiin arvoihin kriittisemmin ja asevelvollisten onkin löydettävä Puolustusvoimien toiminnasta ja arvoista myös sellaisia arvoja joita itse ovat valmiita puolustamaan (Valtanen 1984, 18–22).

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisempi tarkasteltava on henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon liittyvä kysymys. Henkilökohtainen valmius osallistua maanpuolustukseen on

selkeästi korkeampi kuin yleinen maanpuolustustahto sen ollessa 84 prosenttia ja siinä lasku on ollut huomattavasti maltillisempaa (MTS 2018, 11). Tässäkin väittämässä alle 25-vuotiailla on selvästi matalammat vastaukset kuin muilla ikäluokilla. Myös naisilla valmius osallistua maanpuolustukseen on miehiä alempi. (MTS 2018, 27.) Tuloksiin voivat vaikuttaa edellisessä kappaleessa esitetyt tekijät. Naisilla vastauksiin voi vaikuttaa se, että suurin osa heistä ei ole osallistunut maanpuolustustyöhön esimerkiksi suorittamalla vapaaehtoista asepalvelusta. Heille voi olla epäselvää, miten he kansalaisina voisivat osallistua maanpuolustukseen.

Tammikuun 2020 MTS:n kansalaiskyselyn tuloksissa yleinen maanpuolustustahto oli hieman lisääntynyt (68 %). Nousu on kuitenkin tapahtunut miesten vastauksissa. Naisilla suunta on edelleen laskeva ja heistä vain 58 prosenttia (62 % vuonna 2018) kokevat, että Suomen pitäisi puolustautua aseellisesti epävarmassa tilanteessa (vrt. miehet 78 %). Yleisen asevelvollisuuden kannatus on myös kasvanut, mutta periaate on sama: miehillä kannatus on selvästi lisääntynyt ja naisilla hieman vähentynyt. Henkilökohtainen maanpuolustustahto on pysynyt lähes samana kuin aiempina vuosina. Pientä nousua on kuitenkin tapahtunut naisilla ja selkein nousu on alle 25-vuotiailla, joista myönteisesti vastasi 84 prosenttia (75 % vuonna 2018). (MTS 2020.)

Maanpuolustustahto on sidottu osaksi Suomen kriisinsietokykyä ja puolustuskyvyn perustaa (Valtioneuvoston kanslia 2017, 27; Turvallisuuskomitea 2017, 18). Myös Antti Rinteen hallitus kirjasi hallitusohjelmaansa (2019, 90–93) että korkealla maanpuolustustahdolla on tärkeä rooli Suomen puolustuskyvylle ja kansallisen yhdenvertaisuuden vahvistamiselle. Maanpuolustustahdon käsite onkin vuosien varrella politisoitunut, ja toisaalta sen vuosittaisella mittauksella saadaan melko kapea näkemys kansalaisten maanpuolustussuhteesta (Tallberg ym. 2018, 79).

Kun maanpuolustustahtoa mitataan MTS:n mallin mukaisesti yhdellä kysymyksellä, jää se helposti yleisluontoiseksi ja laveaksi, eikä se kerro maanpuolustustahdon taustalla olevista tekijöistä ja syistä vastausten muodostumisen takana (Sinkko 2015, 25–27; Kosonen 2019, 16 ja 56). Maanpuolustustahdon tilan toteaminen yhdellä vakioituneella ja osin myös politisoituneella kysymyksellä on toisaalta kaventanut tutkimuskenttää ja rajannut uusia tutkimuskohteita (Kosonen 2019, 40–41). Tähän problematiikkaan onkin pyritty löytämään vastauksia Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO-tutkimusprojektissa. Projektissa tehty tutkimus on tuonut tieteiliseen keskusteluun *maanpuolustussuhteen* käsitteen. Sen eri ulottuvuudet mahdollistavat laaja-alaisemman maanpuolustustahdon ja maanpuolustuksen taustalla olevien ja siihen vaikuttavien asioiden kokonaisvaltaisemman ja kokonaisturvallisuutta mukailevan käsittelyn. (Kosonen ym. 2019, 311–313; Tallberg ym. 2018, 79.)

3.4 Maanpuolustussuhde

Maanpuolustussuhde-käsite on muodostettu vuoden 2017 jälkeen maanpuolustustahdon rinnalle laajentamaan kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen ja maanpuolustustyöhön. Maanpuolustustahtoa voidaan pitää maanpuolustussuhteen yhtenä ulottuvuutena. (Tallberg ym. 2018, 78.) Maanpuolustussuhteen avulla pystytään kokonaismaanpuolustuksen ajatuksen mukaisesti tarkastelussa huomioimaan paremmin muutkin kuin aseelliseen puolustukseen kiinteästi liittyvät henkilöt. Taustalla on myös se, että asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisun valtioissa kansalaisten suhde asevoimiin ja valtioon on kiinteämpi kuin ammattiarmeijaan tukeutuvissa valtioissa. (Puustinen ym. 2018, 103–104.) Valtio voi määrittää kansalaisille erilaisia rooleja sekä maanpuolustukseen että yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyvässä työjaossa. Näihin rooleihin voi vaikuttaa muun muassa muutokset edellisessä pääluvussa käsitellyissä turvallisuusympäristössä ja uhkakuvissa. (Tallberg 2017, 192–194.)

Maanpuolustussuhteen käsite rakentuu neljästä tekijästä. Ne ovat maanpuolustusasenne, maanpuolustusluottamus, maanpuolustusosaaminen ja maanpuolustustoimijuus. Maanpuolustusasenne on lähellä yleisen maanpuolustustahdon käsitettä, sillä se kuvaa henkilön suhtautumista Puolustusvoimiin ja maanpuolustukseen yleisesti. Maanpuolustusluottamus puolestaan kuvaa käytännössä henkilön luottoa puolustusjärjestelmään ja maanpuolustukseen. Se on osin yhteydessä maanpuolustusosaamiseen, joka koostuu henkilön maanpuolustukseen liittyvästä tietämyksestä ja taidoista. Maanpuolustustoimijuus käsittelee henkilön itse koettua ja myös virallista roolia osana kokonaisturvallisuutta. (Kosonen 2019, 59–60; Kosonen ym. 2019, 311).

Maanpuolustussuhteen perustana ovat tutkimuksen perusteella kolme sitä kehystävää tekijää (Kosonen 2019, 61). Ensimmäinen niistä on kiinnittyminen yhteiskuntaan, joka kuvaa henkilön luottamusta järjestelmään sekä kokemuksia valtion oikeudenmukaisuudesta ja sen toiminnasta yksilöä kohtaan (Kosonen 2019, 61; Kosonen ym. 2019, 306–307 ja 311–312). Toinen kehystävä tekijä on kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena (Kosonen 2019, 61; Kosonen ym. 2019, 307), joka on aiemmissa tutkimuksissa havaittu myös maanpuolustustahdon perustaksi (mm. Myyry 2009). Kolmantena ja tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisempana maanpuolustussuhdetta kehystävänä tekijänä on käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta, joka sisältää ajatuksen niin sisäistä kuin ulkoisistakin uhkista. Kansalaisten tietämys uhkista ja uhkakuvista ja niihin varautumisesta heijastuvatkin siihen, miten kansalaiset käsittelevät maanpuolustusta ja osallisuuttaan siihen. (Kosonen 2019, 61; Kosonen ym. 2019, 307–308, 313.) Kun näitä ke-

hystäviä tekijöitä vertaa luvussa 3.1 tarkasteltuihin aiempien tutkimusten ajatuksiin maanpuolustustahdosta, esiintyvät nämä kolme kehystävää tekijää selittämässä maanpuolustustahtoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä myös useissa aiemmissa tutkimuksissa.

Maanpuolustussuhteen alakäsitteet mahdollistavat henkilön suhteen maanpuolustukseen tarkastelemisen kokonaisvaltaisemmin tai toisaalta myös voidaan keskittyä johonkin tai joihinkin sitä taustoittaviin tekijöihin syvällisemmin (Tallberg ym. 2018, 78). Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat henkilökohtaiseen maanpuolustukseen osallistumiseen liittyvät tekijät. Siksi tutkimuksessa käsitellään tarkemmin maanpuolustusosaamista ja -toimijuutta.

3.4.1 Maanpuolustusosaaminen

Maanpuolustusosaaminen koostuu henkilön maanpuolustukseen liittyvästä tietämyksestä ja kyvyistä, eli tiedoista ja taidoista. Maanpuolustusosaaminen sisältää ajatuksen kansalaisen taidoista toimia tietyssä tilanteessa aina maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvään kasvatukseen asti. Se kuvaa henkilön tiedon määrää ja laatua maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvistä aiheista. Siinä näkyy myös konkreettisen koulutuksen ja harjoittelun määrä suhteessa omaan rooliinsa maanpuolustuksessa. (Kosonen 2019, 60; Kosonen ym. 2019, 311.) Maanpuolustus ja siihen liittyvä osaaminen yhdistetään usein Puolustusvoimiin ja vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön (Kosonen 2019, 60). Maanpuolustussuhteen osatekijöistä, tähän voidaan Puolustusvoimissa konkreettisimmin vaikuttaa. Toinen vaikuttava tekijä on yksilön oma aktiivinen halu kehittää osaamistaan osallistumalla vapaaehtoiisiinkin harjoituksiin ja lisäämällä omaa tietämystään seuraamalla teemoihin liittyvää uutisointia ja julkaisuja (Kosonen 2019, 60).

Maanpuolustusosaamiseen liittyvää tietämystä maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta on opetettu ennen asepalvelusta esimerkiksi peruskoulussa ja lukiossa yhteiskuntaopin kursseilla. Ennen vuotta 2015 se on sisältynyt yhteiskuntaopin ensimmäiseen laajempaan kurssiin, mutta uudistetussa opetussuunnitelmassa se kuuluu laajemmin uuteen kurssiin *Suomi, Eurooppa ja muuttuva maailma* (Opetushallitus 2003, 161–162; Opetushallitus 2015, 179–180). Ainakin osalle kansalaisista on siis opetettu perusteita maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyvästä tietämyksestä ennen asepalveluksen suorittamista.

Varusmiehille ja palkatulle henkilökunnalle suunnatun turvallisuuspolitiikan opetuspaketin juuret ovat 1960-luvulla, jolloin Puolustusvoimat aloitti niin sanotun puolueettomuusopetuksen, jolla on pyritty vahvistamaan sotilaiden puolustustahtoa ja motivaatiota jakamalla heille

asioista oikeaa tietoa (Valtanen 2015, 88). Koulutuksen sisältö perustuu 1960-luvulla vakiintuneeseen turvallisuuspolitiikan käsitteeseen, joka tarkoitti ulkopoliitiikan ja maanpuolustuksen kokonaisuutta, jonka tavoitteena oli itsenäisyyden turvaaminen (Visuri 1997, 233–236). Asepalveluksessa koulutettavia asioita ohjaavan normin mukaisesti annetaan kaikille eettisen toimintakyvyn koulutuksessa kahdeksan tuntia turvallisuuspoliittista koulutusta, joihin Pääesikunta on laatinut yhteisesti käytettäväksi oppituntipaketit. Aliupseerikurssilla on tämän lisäksi kolme ja reserviupseerikurssilla viisi tuntia turvallisuuspoliittista opetusta. Kaikille yhteinen koulutus sisältää perusteet Suomen ja lähialueen turvallisuuspolitiikasta ja siihen liittyvistä ratkaisuksista, sodan oikeussäännöistä ja asevelvollisuusjärjestelmästä. Reserviupseerikurssilla annetaan lisäksi opetusta turvallisuuspoliittisen ympäristön arvioinnista. (Pääesikunnan koulutusosasto 2015b, Liitteet 2–5; Pääesikunnan koulutusosasto 2016.) Kaikille asepalveluksen suorittaneille on siis annettu perusteet tietämyksen suhteen. Johtajat ovat saaneet myös perusteita turvallisuusympäristön seuraamiseen. Tietämyksen ylläpitäminen ja siihen sopivien kanavien löytäminen jää kuitenkin pääosin reserviläisen omalle vastuulle. Turvallisuusympäristön seuraamista ja turvallisuustietoisuuden lisäämistä varten on muun muassa Kadettikunta laatinut internetiin avoimen tietopankin (Turpopankki.fi).

3.4.2 Maanpuolustustoimijuus

Maanpuolustustoimijuus käsittää yhteiskunnan velvoittaman tai henkilön itse osin toiminnallaan valitseman roolin osana yhteiskunnan turvallisuustyötä kokonaisturvallisuuden kentässä (Kosonen 2019, 60). Toimijuus rakentuu sekä omatoimisesti että sosiaalisen vuorovaikutuksen ja normatiivisten odotusten mukaan (Kosonen 2019, 60). Toimijuus kuvaa yksilön maanpuolustusroolin muodostumista ja toimintaan ohjaavia asioita. Se voi ilmetä esimerkiksi asepalveluksen suorittamisena tai hakeutumisena ammattisotilaaksi. (Kosonen 2019, 60.) Käsite sisältää ajatuksen henkilön konkreettisesta toiminnasta maanpuolustus- ja turvallisuustyössä. Sitä voi käsitellä kiinteässä suhteessa kansalaisen henkilökohtaiseen puolustustahtoon. Törnqvist määritteli puolustustahdon käsitteen teoriassaan 1950-luvulla henkilökohtaisen maanpuolustustahdon ilmenevän rauhan aikana esimerkiksi hakeutumisena sotilasammattiin, osallistumisella vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön, asepalveluksen suorittamisella sekä aktiivisella ja myönteisellä osallistumisella asepalvelukseen (Törnqvist 1975, 26–27; Leimu ym. 2008, 16–17). Tämän tutkimuksen kohdejoukolla näistä toteutuvat vähintään asepalveluksen suorittaminen ja todennäköisesti myönteinen osallistuminen asepalvelukseen, sillä he ovat lähteneet suorittamaan asepalvelustaan vapaaehtoisesti. Heille oma rooli on todennäköisesti selkeämpi kuin heillä, jotka eivät ole asepalvelusta suorittaneet (vrt. Tallberg ym. 2018, 79).

3.5 Päätelmät

Maanpuolustustahdon merkitys turvallisuuspolitiikassa ja Suomen turvallisuustyössä on tunnistettu myös erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä julkaisuissa. Esimerkiksi puolustusministeriön tulevaisuuskatsauksessa tarkastellaan asiaa seuraavalla tavalla: ”On tärkeää vahvistaa maanpuolustusosallisuutta kaikissa väestöryhmissä ja varmistaa puolustusvoimien yhteys kansalaisiin. Jo perusopetuksessa tulisi antaa tietoa maanpuolustuksesta sekä mahdollisuuksista osallistua Suomen puolustukseen. Maanpuolustustietämys, osallisuuden kokemus ja sitä kautta rakentuva maanpuolustusluottamus ovat kaikki yhteydessä maanpuolustustahtoon” (Puolustusministeriö 2018b, 13). Julkaisussa on nostettu esille tekijöitä maanpuolustussuhteesta, vaikka niistä käytetään osin eri termejä. Maanpuolustustahdon käsitteen laajennus maanpuolustussuhteeksi on Kososen (2019, 58) havainnon mukaan tuonut sen varsin lähelle kokonaisturvallisuuden käsitettä. Myös TAHTO-tutkimusprojektin haastatteluissa keskusteltaessa maanpuolustuksesta alkoivat haastateltavat usein puhua turvallisuudesta (Kosonen ym. 2019, 310). Täten maanpuolustussuhteen osa-alueiden ja turvallisuusympäristön suhdetta on syytä tarkastella.

Uhkien merkitys maanpuolustustahdolle on tunnistettu myös aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Myyrin (2009, 15–20) tutkimuksessa uhkien mahdollisuus todetaan yhdeksi maanpuolustustahtoon vaikuttavaksi ulottuvuudeksi. Keskeisenä havaintona oli se, että jos vastaajat eivät kokeneet uhkia olevan tai uhkat koettiin viranomaisten keinotekoisesti ylläpitämiksi, ei vastaajien halu osallistua varsinkaan aseelliseen maanpuolustukseen ollut kovin korkealla, kun taas konkreettiset uhkan kokemukset voivat vahvistaa maanpuolustustahtoa (Myyry 2009, 15–20). TAHTO-tutkimusprojektissa toteutettujen haastatteluiden pohjalta tutkijat havaitsivat, että kansalaisten käsitykset uhkakuvista ja niihin varautumisesta liittyvät kiinteästi siihen, mitä kansalaiset ajattelevat maanpuolustuksesta ja millainen suhde heillä on siihen. (Kosonen 2019, 61; Kosonen ym. 2019, 308). Kansalaiset tarkastelevat siis suhdettaan maanpuolustukseen peilamalla kokemiaan uhkia siihen, millainen käsitys heillä on valtion turvallisuuden toteuttamisesta, sekä miten he voivat tarvittaessa itse kykyjensä ja osaamisensa mukaan osallistua uhkiin vastaamiseen (Kosonen 2019, 59–61; Kosonen ym. 2019, 313). Koetut uhkatyypit ohjaavat myös kansalaisten ajatuksia turvallisuuden tuottamisesta: aseellisen maanpuolustuksen merkitys on vähäisempi, jos kansalainen kokee suurimmiksi uhkiksi esimerkiksi ilmastonmuutoksen tai sisäiseen turvallisuuteen liittyvät tekijät (Kosonen ym. 2019, 313).

Aiemman tutkimuksen perusteella uhkat ja henkilön suhde maanpuolustukseen voivat olla vuorovaikutuksessa. Edellisen pääluvun mukaan taas turvallisuusympäristö ja uhkakuvat 2010-luvulla ovat muuttuneet. Uhkien vaikutusta ja 2010-luvun turvallisuusympäristöä onkin syytä tarkastella suhteessa siihen, miten kohdejoukko suhtautuu maanpuolustukseen. Maanpuolustusluottamus voisi olla luonteva valinta tarkemman tarkastelun kohteeksi, koska sitä peilataan usein vallitsevaan turvallisuusympäristöön ja uhkiin (Kosonen 2019, 60). Tämän tutkimuksen valittu tarkemman tarkastelun kohde on kuitenkin maanpuolustusosaaminen, jolla on vaikutusta myös maanpuolustusluottamuksen rakentumiseen. Maanpuolustusosaamisen rinnalla tutkimuksessa syvennyttään myös maanpuolustustoimijuuteen, sillä valitun kohdejoukon edustajat ovat vapaaehtoisina käsitelleet toimijuuttaan jo ennen asepalvelustaan.

Tutkimuksen kohdejoukon edustajat ovat saaneet todennäköisesti hyvät perusteet osaamiseen liittyvistä taidoista, koska ovat suorittaneet asepalveluksen. Asepalveluksessa opetetaan ensimmäiseen poikkeusolojen sijoitukseen tarvittavia taitoja. Reserviin siirtyessä pitäisi tietää mitä oma ensimmäinen poikkeusolojen tehtävä edellyttää. Tehtävät ja tarvittavat taidot voivat kuitenkin vuosien varrella muuttua, joten taitoja on ylläpidettävä harjoittelemalla tai tehtävän vaihtuessa laajennettava uusilla taidoilla. Tätä voidaan toteuttaa sekä käsketyissä että vapaaehtoisissa kertausharjoituksissa. Tutkimuksen kannalta onkin mielenkiintoista tarkastella, miten kohdejoukon kokema maanpuolustukseen liittyvä rooli ja osaaminen ovat muotoutuneet asepalveluksen jälkeen, ja miten turvallisuusympäristö ja 2010-luvun uhkakuvat näkyvät kohdejoukon suhteessa maanpuolustukseen vapaaehtoisen asepalveluksen jälkeen.

4. NAISET MAANPUOLUSTAJINA – TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMA

Naisten asema sotilasorganisaatioissa ei ole historian saatossa ollut yksinkertainen. Naisten aseman ymmärtämistä helpottamaan on tässä luvussa pohdittu naiseuden ja sotilaan roolien yhdistämiseen liittyviä tekijöitä ja tarkasteltu naisten aseman kehittymistä sekä kansainvälisessä että kansallisessa kontekstissa. Lopuksi luvussa pohjustetaan näkökulman valinnan perusteita.

4.1 Sotiluus ja naiseus

Vaikka naisten rooli turvallisuuden tuottamisessa nähdään tärkeässä roolissa, niin naiseuden ja sotiluuden yhdistämisessä on edelleen haasteita. Weinerin (2016, 624–625) mukaan varsinkin feminiinisessä käsityksessä sota koetaan usein maskuliinisena käsitteenä rauhaan viittaavien tekijöiden sisältäessä enemmän feminiinisiä piirteitä. Tämä heijastuu asevoimissa esiintyvänä vahvana maskuliinisena kulttuurina, jonka osaksi naisten voi olla haastava päästä (Weiner 2016, 624–625). Feministisen käsityksen mukaan naisten lukumäärän kasvu päätöksiä tekevissä elimissä helpottaisi naisten osuutta osana kriisien ratkaisua, kun sukupuoliväritynyt väkivalta vähenisi sukupuoliymmärryksen lisääntyessä (Weiner 2016, 626–627). Tämä tukee YK:n tavoitteiden mukaista naisten ottamista tasa-arvoiseksi osaksi kriisien ratkaisua ja rauhan saavuttamista, kun naisia ei pidetä vain perinteisen ajattelun mukaisesti vain uhreina ja kärsijöinä konflikteissa (Mercadal 2016, 1872; Weiner 2016, 627; UNSCR 1325). Naisilla onkin ollut rauhan teossa merkittävä asema muun muassa aseista riisumisessa ja aseista luopumiseen kannustamisessa esimerkiksi Afrikassa (Frey 2018, 372–373).

Sotilaskontekstissa naiset mainitaankin usein kriisinhallintatehtävien yhteydessä, sillä niissä vaaditut ominaisuudet ovat lähempänä feminiinisiksi koettuja taitoja ja kykyjä, kuten empatia ja ihmiskeskeinen johtaminen. Naisten koetaan myös tasapainottavan kriisinhallintajoukkoja ja tekevän niistä helpommin lähestyttäviä paikallisten näkökulmasta. (Karim & Henry 2018, 395–396; Kauppinen & Huida 1994, 113.) Kriisinhallintaoperaatioissa YK toteaa naisten merkityksen operatiiviselle tehokkuudelle, sillä heidän odotetaan ehkäisevän seksuaali- tai sukupuoliperäistä väkivaltaa (Karim & Henry 2018, 398). Tämän voidaan nähdä sukupuolistereotypioita edistävänä. Sukupuolta tulisi tarkastella sosiaalisena konstruktiona, jolloin naisilla voi olla miehisinä pidettyjä ominaisuuksia ja päinvastoin. (Karim & Henry 2018, 399.) Sukupuolikiintiöillä tai -tavoitteilla ei voida ratkaista suoraan asioita, vaikka naisten määrää lisäämällä voitaisiinkin normalisoida naisten osallisuutta asevoimissa.

Lomsky-Federin ja Sasson-Levyn (2017, 9) mukaan sekä palkka-armeijoissa että asevelvollisuusperustajaisissa puolustusratkaisuissa naiset nähdään usein ulkopuolisina sotilasorganisaatioissa, vaikka heitä on jo tutkimuskohteena olleessa Israelin asevoimissa parinkymmenen vuoden aikana osallistunut palvelukseen. Naisten osallistumista asevoimien palvelukseen on vastustettu usein vetoamalla muun muassa naisten fyysisten ominaisuuksien sopimattomuudella taistelukentälle, seksuaalisen väkivallan esiintymisellä asevoimissa ja naisten perhesiteiden perusteella (Mercadal 2016, 1873). Varsinkin taistelurooliin naisten sovittaminen tuntuu olevan haaste maskuliiniselle sotilasorganisaatiolle (Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2017, 9). Israelin armeijassa koulutustehtävät nähdään enemmän feminiinisinä rooleina armeijassa, johon naiset soveltuvat hyvin, kun miehet taas soveltuisivat paremmin kenttäupseereiksi (Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2017, 137).

Johtajan asemassa vallan käytön ja naisellisen identiteetin yhdistäminen voi olla haastavaa. Lomsky-Federin ja Sasson-Levyn (2017, 74-75) tutkimuksissa osalle koulutustehtävissä olleista israelilaisnaisista miehisenä pidetty vallan käyttö aiheutti ristiriitaisia tunteita ja jopa epä-mukavuutta ja häpeää. Nämä naiset olivat noin 19–21 vuotiaita. He olivat suunnilleen saman ikäisiä kuin suomalaiset asepalvelusta suorittavat upseerikokelaat. Myös heidän tehtävänsä olivat samankaltaisia kuin suomalaisten upseerikokelaiden ensimmäiset tehtävät. Lomsky-Federin ja Sasson-Levyn (2017, 80) havaintojen mukaan osa naisista poimi maskuliinisena pidetyn johtamisen mallin, koska he olettivat täyttävänsä heille asetetut odotukset paremmin sen avulla.

4.2 Naisten historiaa länsimaisissa asevoimissa

Naiset ovat osallistuneet taisteluihin jo ennen ajanlaskun alkua, viikinkien aikakaudella ja varhaisella keskiajalla, ja heitä on toiminut myös sotajoukkojen johtajina ja strategikoina. Tästä huolimatta naisten osallistumista asevoimien toimintaan, ja varsinkin taistelutehtäviin, on tarkasteltu kriittisesti 1900- ja 2000-luvuilla. (Mercadal 2016, 1870–1871.) Osallistuminen maanpuolustukseen ja hallintoon on nähty perinteisessä länsimaisessa kulttuurissa osaksi täysivaltaista kansalaisuutta, johon naisia ei pidetty sopivina vielä 1800-luvulla eikä 1900-luvun alussa. Toisen maailmansodan aikana naisten rooli laajeni useissa maissa osaksi asevoimia toimistojen ja huoltotehtäviin. Sotien jälkeen naisten osallistumista kotirintamalla käytettiin maailmalla edistämään tasa-arvoista asepalvelusta, ja esimerkiksi Iso-Britannia teki naisten palvelusmahdollisuudesta pysyvän sodan päätyttyä vuonna 1946. (Butterfield & Heineman 2018, 62–63; Roth 2013, 1671–1675.)

Länsimaisen ajattelun mukaan naiset on otettu virallisesti osaksi asevoimia 1900-luvun alkupuolella, kun Venäjän sosialistisen vallankumouksen jälkeen naiset saivat miesten kanssa yhtäläisen mahdollisuuden osallistua asevoimien toimintaan. Sosialistiset valtiot eivät nähneet naisten käyttämistä aseellisissa joukoissa yhtä ongelmallisena. Naiset osallistuivat aseellisiin konflikteihin muun muassa Neuvostoarmeijassa toisen maailmansodan aikana ja sosialistisissa vastarintaliikkeissä Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa 1970- ja 1980-luvuilla. (Butterfield & Heineman 2018, 67; Mercadal 2016, 1871–1872.)

Esimerkiksi Yhdysvalloissa naiset ovat osallistuneet asevoimien operaatioihin tukitehtävissä ensimmäistä kertaa 1980-luvun alussa rauhanturvaoperaatiossa Libanonissa. Desert Storm -operaation jälkeen naisten roolia taistelevissa joukoissa alettiin tarkastella, ja naiset ovat osallistuneet taistelua sisältäviin operaatioihin, kuten Afganistanin operaatioon vuodesta 2001 alkaen. (Mercadal 2016, 1872.) Yhdysvalloissa naisille mahdollistettiin myös taistelutehtävät vuonna 2013. Vuoden 2016 alusta kaikki tehtävät ovat olleet Yhdysvalloissa avoimia kaikille kriteerit täyttävälle sukupuolesta riippumatta. (Mercadal 2016, 1872; Roth 2013, 1676–1677.)

Naisten palvelus asevoimissa on mahdollistettu toisen maailmansodan jälkeen useissa länsimaissa, kuten Tanskassa vuonna 1948, Saksassa vuonna 1975, Norjassa vuonna 1977 ja Ruotsissa vuonna 1980 (Roth 2013, 1675; HE 131/1994). Maiden välillä on erilaisia ratkaisuja naisille avoimista tehtävistä. Naisten osallistuminen voi olla rajattu vain huolto- ja tukitehtäviin, kaikkiin paitsi taistelutehtäviin tai kaikki tehtävät ovat avoimesti haettavia. Pääsääntöisesti naisten suorittama asepalvelus perustuu vapaaehtoisuuteen puolustusratkaisusta riippumatta. (HE 131/1994.) Ainoastaan Israelissa naisilla on pakollinen asepalvelus osana kansalaisvelvollisuutta (Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2017, 138). Viime vuosina asepalvelusta on myös muualla tehty sukupuolineutraaliksi. Esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa on otettu käyttöön ainoain maina Euroopassa sekä miehiä että naisia koskeva asepalvelus. Norjassa naisten osuus asepalveluksen suorittavista on ollut muutoksen jälkeen 25 prosenttia. (Yle uutiset 9.7.2019.)

Naisten määrä aseellisissa konflikteissa on lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Vuoden 1990 jälkeen naisia on ollut osallisina aseellisissa konflikteissa ainakin 57 maassa, ja naissotilaiden määrä on kasvanut Nato-joukoissa yli kymmeneen prosenttiin kokonaisvahvuudesta. Naisten osuus taistelevissa joukoissa on kuitenkin verrattain pieni, vaikka kaikki tehtävät olisivat virallisesti avoinna myös naisille. (Frey 2018, 371.)

4.3 Suomalaisten naisten tie asevoimiin

Naiset ovat olleet heti Suomen itsenäisyyden alusta osallisena maanpuolustuksessa. Vuoden 1918 sisällissodassa perustettu Lotta Svärd -järjestö tuki valkoisia joukkoja huollollisissa tehtävissä. Tämä periytyi sodan jälkeen myös suojeluskunnan tukemiseen ja yhteistyöhön suojeluskuntajärjestön kanssa. (Peltokorpi 2011, 47.) Punaisten puolella oli myös taistelevia naiskomppanioita (HE 131/1994), kuten sosialistisille malleille ja vastarintaliikkeille on tyypillistä (Butterfield & Heineman 2018, 67). Sotien aikana naisten rooli oli pääasiassa tukea maanpuolustusta sotatoimialueella ja kotirintamalla. Tukevia järjestöjä olivat muun muassa Sotilaskotisisaret, Suomen Punaisen ristin naiset ja erityisesti Lotta Svärd -järjestö. (Peltokorpi 2011, 49–50; HE 131/1994.)

Vuoden 1942 lakimuutosten jälkeen rintamalle komennetut lotat olivat rinnastettavissa asevelvollisiin (Peltokorpi 2011, 48). Jatkosodan lopulla lotista muodostettiin myös kokeellinen sotilaallinen taisteluyksikkö, ilmatorjuntarykmentin valonheitinpatteri, jolle annettiin myös asekoulutusta (HE 131 / 1994). Poikkeuksellista oli myös heidän tekemä vuoden palvelussitoumus (Peltokorpi 2011, 50). Positiivisten kokemusten perusteella tehtiin elokuussa 1944 koulutusta antaneen Ilmatorjuntarykmentti 1:n esikunnassa esitys lakisääteisestä naisasevelvollisten koulutuksen käynnistämisestä Lotta Svärd -järjestön rinnalle (Peltokorpi 2011, 50). Esitys ei edennyt käytäntöön, sillä Lotta Svärd -järjestö lakkautettiin jatkosodan rauhannehtojen vaatimusten mukaisesti 23. marraskuuta 1944 (Peltokorpi 2011, 53).

Naisten asemaa maanpuolustuksessa on pohdittu sotien jälkeen useita kertoja poliittisten komiteoiden pohtiessa naisille annettavaa maanpuolustuskoulutusta ja valmisteluita naisten palvelukseen kutsumiseksi poikkeusoloissa (HE 131/1994). Askel kohti naisten osallistumista asepalvelukseen tapahtui vuonna 1991, kun hakeutuminen rauhanturvaoperaatioihin mahdollistettiin myös naisille. Suomi oli merkittävä rauhanturvaoperaatioihin joukkoja lähettävä maa, mutta siitä huolimatta yksi viimeisistä naisten osallistumisen operaatioihin mahdollistaneista maista. (Kauppinen & Huida 1994, 111.) Haasteena osallistumiselle koettiin vaikutukset joukon ryhmäkiinteyteen ja taisteluhenkkeen. Naisten pelättiin tuovan kitkaa aiheuttaessaan miesten kilpailua naisten huomiosta. (Kauppinen & Huida 1994, 112.) Naiset kuitenkin sopeutuivat hyvin, vaikka alkuvaiheessa he kokivatkin holhousta. Naisten tasavertaisen aseman ja vapaaehtoisien asepalveluksen suorittamisen hyödyllisyys havaittiin kehittämiskohteena, ja muiden maiden naisten pärjääminen hyvin tehtävissään tuki myös suomalaisen järjestelmän päivittämistä. (Kauppinen & Huida 1994, 113.)

Hallitus teki esityksen naisten vapaaehtoisen palveluksen mahdollistavasta laista vuonna 1994. Siinä esitettiin puolustusministeriön komiteamietinnön pohjalta perusteiksi muun muassa mahdollisuus osallistumiseen maanpuolustustyöhön tasavertaisesti sekä Puolustusvoimien ja valmiuden kokeminen koko kansan yhteisenä asiana. Muutoksella haettiin naisten mahdollisuutta osallistua tasapuolisesti yhteiskunnan eri toimintoihin mahdollistamalla heille sotilasvirat, jotka olivat viimeisiä Suomessa vain miehille olevia virkoja. Tuolloin naisia oli Puolustusvoimien palveluksessa värvättyinä esimerkiksi tilannevalvojina ja radiosähköttäjinä. (HE131/1994.)

Vuonna 1995 säädettiin laki, joka mahdollisti naisten vapaaehtoisen asepalveluksen. Vaatimuksena asepalveluksen suorittamiselle olivat Suomen kansalaisuus, 17–29 vuoden ikä ja terveydellinen ja henkilökohtaisilta ominaisuuksilta soveltuminen (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 194/1995 § 1). Laki asetti myös naisten palveluksen yhdenvertaiseksi ja kaikin tavoin rinnastettavaksi asevelvollisten palvelukseen (194/1995 § 3). Poikkeuksena on kuitenkin säädetty 45 päivän harkinta-aika, jolloin vapaaehtoista palvelusta suorittava voi omalla päätöksellään luopua asepalveluksen suorittamisesta (194/1995 § 4), ja joukko-osaston komentajan mahdollisuus keskeyttää vapaaehtoisen palveluksen suorittaminen laissa määritetyin perustein (194/1995 § 5). Lakia on myöhemmin päivitetty muun muassa siten, että vuonna 2000 alaikäraja on nostettu 18-vuoteen (194/1995). Lain 7:n pykälän perusteella on puolustusministeriö ohjeistanut, että raskaus on peruste palveluksen keskeyttämiselle (Puolustusvoimat 2018, 13). Palveluksen jälkeen naiset ovat reserviläisinä tasa-arvoisesti asevelvollisuuslain alaisia sen vuoden loppuun, jona täyttävät 60 vuotta (Puolustusvoimat 2018, 13).

Palvelus pyritään järjestämään tasapuolisesti, ja kaikki sotilastehtävät ovat naisilla mahdollisia. Pääsyvaatimukset erityistehtäviin ja sotilasuralle ovat sukupuolineutraaleja. (Puolustusvoimat 2018, 13.) Erityisjärjestelynä on naisilla pääosin omat tuvat (Puolustusvoimat 2018, 13) ja varusmiespalveluksen aikaisissa valintakorteissa naisilla on omat pisteytysrajat kuntotestauksissa (Pääesikunnan koulutusosasto 2019, 16–17, 201). Vuoden 2020 aikana aloitetaan toisen erityisjärjestelyn poistamisen osalta kokeilu, jossa testataan yhteismajoituksia aluksi vapaaehtoisilla (Maavoimat 10.3.2020).

Vuoden 2020 alussa naisia oli reservissä noin 9 500 henkilöä, joista johtajakoulutuksen oli saanut 65–70 prosenttia (Maavoimat 5.3.2020). Esimerkiksi tammikuussa 2019 päättyneeltä reserviupseerikurssilta 253 valmistui 57 naista, joka oli 9,3 prosenttia kurssista (Maavoimat 21.1.2019). Kurssin 253 valmistuttua oli reserviupseerikursseilta valmistunut hieman yli 1 000 naista, joista kurssinsa priimuksina on palkittu kaksi. (Helsingin Sanomat 24.1.2019.)

Puolustusvoimiin valmistui ensimmäinen naisupseeri vuonna 2000. Vuoden 2016 loppuun mennessä naisupseereita oli valmistunut 110. Vuoden 2018 lopussa upseereina aktiivipalveluksessa oli 72 naista. Tämän lisäksi naisia palvelee sotilasviroissa myös aliupseereina, erikoisupseereina ja opistoupseereina. Naisia on palvellut lisäksi myös sopimussotilaina 1990-luvulta asti. (Vaahtolammi 2018, 253; Pääesikunnan henkilöstöosasto 2019, 9–10.)

4.4 Motiiveja vapaaehtoiselle asepalvelukselle

Suomessa naisten asepalvelukseen lähteminen ja oleminen asevoimissa ennen 45 palvelusvuorokauden täyttymistä on vapaaehtoista. Tarkastelemalla naisten motiiveja asepalvelukselle ja motivaatioon vaikuttavia tekijöitä voidaan ymmärtää myös reserviläisten maanpuolustustyöhön ja maanpuolustusosaamisen kehittämiseen motivoivia tekijöitä.

Kulttuurisesti aseiden kantaminen on liitetty usein miehiseksi ominaisuudeksi, vaikka tutkimusten perusteella naisilla voi olla samanlaisia motiiveja aseenkantamiseen kuin miehilläkin: aatteelliset syyt, halu korjata vääryyksiä ja myös hyödyn tavoittelu (Frey 2018, 369–371). Kansainvälisten havaintojen perusteella asevoimien siirtyessä miehille suunnatusta asepalveluksesta avoimeen palkka-armeijaan on naishakijoiden määrä yleensä kasvanut selvästi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa vapaaehtoiset ovat 20–29 vuoden ikäisiä. (Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2017, 140.) Tämä on varsin lähellä Suomessakin asepalvelukseen hakeutuvien ikää. Länsimaisten havaintojen mukaan palkka-armeijoihin hakeutumiseen isona motivaationa on usein taloudelliset syyt ja esimerkiksi Yhdysvalloissa mahdollisuus päästä yliopistoon asepalveluksen kautta (Lomsky-Feder & Sasson-Levy 2017, 140–142).

Laisi (1998, 126–128, 160) havaitsi tutkimuksessaan, että suoritettu asepalvelus vaikutti motivaatioon laskevasti palvelukseen korkeasti motivoituneilla naisilla useammin kuin miehillä, sillä palvelus ei välttämättä vastannut sisällöltään naisten asepalvelukselle asettamia odotuksia. Naisten motivaatio säilyi korkeana, mikäli heille tarjottiin laadukasta ja uutta sisältöä tuovaa koulutusta. (Laisi 1998, 126). Tämä saattaa selittyä naisten aiemmin saaman maanpuolustustietämyksen vähäisyydellä. Naisten asepalvelus oli Laisin tutkimuksen aikaan myös uusi asia, joten esimerkiksi aiempien kokemusten ja hiljaisen tiedon puute voivat vaikuttaa mielikuvien eroamiseen todellisuudesta.

Häyrynen (2017, 113) tutki omassa tutkimuksessaan naisten vapaaehtoisen palveluksen uravaihtumuksia muun muassa toimijuuden näkökulmasta. Motivaatiolle suorittaa asepalvelus esiintyi

näkökulmissa taustalla työllistymiseen liittyviä tekijöitä, halua osallistua vapaaehtoiseen asepalvelukseen ja maanpuolustukseen sekä joillakin kokea armeijan asettamat haasteet (Häyrynen 2017, 94–95, 104–105; Laisi 1998, 164; Halonen 2000, 101). Kuitenkaan maanpuolustuksellinen elementti ja maanpuolustustahto eivät tutkimuksessa korostuneet kuin yhdessä vastaajatyypissä (Häyrynen 2017, 111), mikä voi johtua tutkimuksessa käytetystä uranäkökulmasta. Häyrynen (2017, 139) toteaaakin, että vaikka isänmaallisuuden voisi kuvitella olevan tärkeä peruste varusmiespalvelukseen hakeutumiselle, näin ei välttämättä aina ole. Monilla vastaajatyypeillä oli korkea motivaatio palveluksen suorittamiseen, ja osa koki velvollisuudekseen johtajakoulutuksen käytyään suoriutua mahdollisimman hyvin tehtävissään (Häyrynen 2017, 105). Vastauksissa esiintyi motivoivana tekijänä myös halu kuulua osaksi instituutiota ja siihen liittyvää kulttuuria (Häyrynen 2017, 107; vrt. Halonen 2000, 96). Monille hakeutuminen asepalvelukseen on ollut Häyrysen (2017, 91 ja 108) tutkimuksen perusteella pidemmän ajan suunnitelman lopputulos. Häyrynen (2017, 114) päättelikin tutkimuksensa aineiston pohjalta, että naiset hakevat tietoisesti jotain itselleen ennalta määritettyä asiaa varusmiespalveluksesta ja sen tarjoamalta johtajakoulutuksesta.

Reserviupseerikurssi on korkein mahdollinen tutkinto suoritettavaksi asepalveluksen aikana (Puolustusvoimat 2018, 27). Reserviupseerikoulu onkin monen motivoituneen asevelvollisen tavoitteena jo palvelukseen astuttaessa ja sinne pääseminen voi olla hankalaa (mm. Laisi 1998, Määttä 1999, 68–69). Lähtökohtaisesti reserviupseerikurssilla on siis varsin motivoituneita oppilaita. Tästä huolimatta muun muassa Laisin (1998, 83) havaintojen mukaan reserviupseerikurssilla osa oppilaista suorittivat aiempaa palvelusta alemmalla suoritustasolla. Tähän voi vaikuttaa se, että osa kurssille valikoituvasta henkilöstöstä kokee jo saavuttaneensa tavoitteensa päästessään kurssille. Lisäksi osa joukosta voi olla vapaaehtoisuuden sijaan kurssilla enemmän Puolustusvoimien tarpeesta. Reserviupseerikurssin suorittavat ovat kuitenkin varusmiestutkimuksissa kaikista varusmiesryhmistä motivoituneimpia (mm. Kosonen, ym. 2017, 106–108; Määttä 1999, 44–45).

Susanna Takamaa tutki reserviläisnaisten osallistumista vapaaehtoiseen maanpuolustustyötä pro gradu -tutkimuksessaan Tampereen yliopistolle vuonna 2014. Vastaajajoukon motivaatioon osallistua vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön vaikutti positiivisimmin maanpuolustustahto, halu kehittää omia taitojaan ja mielekäs tekeminen. Merkittävimmät syyt olla osallistumatta olivat ajan ja tuttujen kontaktien puute. (Takamaa 2014, 53–54.) Suoritettu asepalvelus koettiin Takamaan (2014, 55–58) mukaan hyödylliseksi työelämässä, ja mielekkäintä toimintaa koettiin olevan sotilaan taitoja kehittävät harjoitteet.

4.5 Päätelmät

Naisten valikoituminen tutkimuksen näkökulmaksi ei perustu vain sukupuoleen liittyviin tekijöihin, vaikka sitä kautta on mahdollista saada tärkeä näkökulma tutkittavaan ilmiöön. Halosen (2000, 64) tutkimuksenkin havaintojen mukaan naiset eivät halua sukupuolestaan tehtävän numeroa, vaan että heitä kohdellaan tasa-arvoisina ja heillä on samat vaatimukset kuin miehilläkin sotilasorganisaatioissa. Kuitenkin kuten pääluvussa on esitelty, on naisten asepalveluksen kokemus enemmistöstä poikkeava. Se on todennäköisesti edellyttänyt heiltä oman maanpuolustus-toimijuutensa laajempaa käsittelyä osin jo ennen hakeutumista vapaaehtoiseen palvelukseen ja myös palveluksessa. Lisäksi naisilla kokemukset turvattomuudesta on ollut aiempien tulosten perusteella miehiä vahvempaa (esim. MTS 2020), jolloin tätä on mielenkiintoista tarkastella asepalveluksessa turvallisuuden tuottamisen kanssa lähemmin työskennelleiden näkökulmasta.

Naisten valintaa näkökulmaksi tukee myös heidän asepalveluksensa vapaaehtoisuus ja aiempien tutkimusten mukainen korkea motivaatio. Naiset ovat hakeutuessaan vapaaehtoiseen asepalvelukseen joutuneet tarkastelemaan omaa rooliaan ja osallistumistaan maanpuolustukseen jo aiemmin. He ovat jo palvelukseen hakeutumisellaan osoittaneet Törnqvistin mallin mukaista henkilökohtaista maanpuolustustahtoa (Törnqvist 1975, 26–27). Takamaan tutkimuksessa naisilla vapaaehtoiisiin harjoituksiin osallistumisen eniten vastattu motivoiva syy oli myös maanpuolustustahto. Näiden perusteella naisten suhdetta maanpuolustukseen on tarpeellista tutkia myös syvemmin maanpuolustussuhteen tekijöiden avulla.

Rajaus reserviupseereihin perustuu siihen, että he ovat saaneet asepalveluksen aikana korkeimman johtajakoulutuksen. Heille on koulutettu myös palveluksessa laajimmin turvallisuusympäristöön liittyviä asioita ja turvallisuusympäristön seuraamista jo asepalveluksen aikana, kuten edellisessä pääluvussa todettiin. Heidän käymänsä koulutus kertoo myös sen, että he ovat menestyneet palveluksessa todennäköisesti keskimääräistä paremmin, sillä reserviupseerikursseilla koulutetaan vajaa kymmenen prosenttia asepalveluksen suorittaneista (Pääesikunnan koulutusosasto 2019, 23). Takamaan tutkimuksessakin aktiivisimmin vastannein joukko oli reserviupseeriksi koulutetut naiset (Takamaa 2018, 52). Joukosta on rajattu pois naiset, jotka ovat töissä joko sisäministeriön tai puolustusministeriön alaisissa laitoksissa tai opiskelevat tällä hetkellä sellaisiin tutkintoihin. Näitä ovat Puolustusvoimien, Poliisin ja Rajavartiolaitoksen palkattu henkilöstö. Perusteena on se, että nämä henkilöt käsittelevät turvallisuusympäristöön liittyviä asioita työtehtävissään. Lisäksi heillä on uravalintansa perusteella varsin selkeä kuva omasta osuudestaan maanpuolustuksessa ja kokonaisturvallisuudessa.

Määtän (1999, 81–82) tutkimuksen mukaan asepalveluksen aikana kokemus Suomen lähiympäristön turvallisuudesta elää. Se usein laskee hieman palveluksen alussa, mutta myöhemmin palaa kotiutuessa hyvin samalle tasolle kuin alkuvaiheessa. Tähän voi vaikuttaa kokemus tilanteen hallittavuudessa opittaessa koulutuksessa uusia asioita ja niiden jäsenyessä loppua kohti. (Määtä 1999, 81–82.) Tämä havainto on varsin lähellä maanpuolustusosaamisen lisääntymisen vaikutuksia. Asepalvelusta suorittavien tietämys ja osaaminen lisääntyvät palveluksen aikana, jolloin he hahmottavat myös paremmin suurta kokonaisuutta. Tämä on lähellä Rousseau'n (2006, 72) ajatusta uhkien kokemuksen syntymisestä ja aiemmin nostettuja mahdollisia vaikutusten mahdollisuuksia: luottamuksen varautumiseen merkitystä turvattomuuden tunteelle. Turvallisuusympäristön heijastumista naisten maanpuolustussuhteeseen reserviläisinä onkin kiinnostavaa tutkia – onko se kehittynyt palveluksen jälkeen mihin suuntaan?

5. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA TOTEUTUS

5.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu aineistonhankintamenetelmänä

Hankin aineiston tutkimuksen kohdejoukosta, sillä tutkimuksen epistemologia oli interpretivis-tinen, ja tutkittavaa asiaa tarkasteltiin sosiaalisen muuttujan näkökulmasta. Hirsjärvi ja Hurme (2017, 35) toteavat, että haastattelun etuihin kuuluu tutkimuksen kohteen mahdollisuus kertoa itseään koskevia näkökulmia ja asioita vapaasti. Etuna on myös mahdollisuus selventää ja sy-ventää vastauksia, jos aihe on vähän kartoitettu tai jos on odotettavissa monitahoisia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2017, 35). Kysymysten tarkentamisen mahdollisuuden tarve mielestäni ko-rostuu myös toimiessa tutkijana kohdejoukon ulkopuolelta. Muun muassa näistä syistä koin saavani haastatteluiden avulla syvällisemmän ymmärryksen haastateltavien näkökulmista.

Aineistonhankintamenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoitujen haastatteluiden eräs muoto on teemahaastattelu, jossa käsiteltävät aihepiirit on määritetty oh-jaavien kysymysten avulla. Haastatteluiden välillä kysymysten järjestys ja käsittelyn laajuus voivat vaihdella. Kaikkien haastateltavien kanssa keskustellaan samoista teemoista. (Eskola & Suoranta 1998, 86–87; Hirsjärvi & Hurme 2017, 47–48.)

Teemahaastattelussa voidaan avoimien keskustelun teemoja käsittelevien kysymysten lisäksi syventää tai tarkentaa keskustelua jatko-, tarkentavilla, päättelevillä tai suorilla kysymyksillä (Bryman 2016, 473; Creswell 2016, 130–131). Tämä mahdollistaa aiheiden syvällisemmän kä-sittelyn. Tämän tutkimuksen haastatteluissa varsinaiset pääkysymykset olivat kaikille sisällöl-tään samat, mutta niitä tarkentavat kysymykset ja keskustelu muotoutuivat haastattelutilanteen mukaan. Haastattelut oli rakennettu siten, että ne olivat puolistrukturoituja sisältäen struktu-roidumman osuuden, jossa kerättiin haastateltavista taustatietoja. Nämä kertoivat osajoukon taustoista, mutta eivät kuitenkaan mahdollista yksilön tunnistamista.

Valitsin henkilökohtaisesti toteutetut haastattelut kyselylomakkeiden tai sähköpostihaastatte-luiden sijasta, koska haastattelu mahdollistaa paremmin kysymysten uudelleen muotoiluun ym-märrettävämpään muotoon. Se mahdollistaa myös haastattelussa mainittavien asioiden syven-tämisen. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 36, 104.) Sovelsin tätä mahdollisuutta haastatteluiden ai-kana tarkentamalla kysymysten muotoilua, joka vähensi tarkentavia kysymyksiä alkuperäisistä kysymyksistä.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastattelu valikoitui ryhmähaastattelun sijasta, sillä ryhmähaastatteluissa syntyy ryhmiin usein dynamiikka, jossa vahvemmat dominoivat keskustelua. Niin käydessä haastattelusta ei välttämättä saada kaikkea saatavilla olevaa tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 63.) Haastateltavat voivat puhua vapaammin, kun haastateltavien anonymiteetista on huolehdittu ja asia jää tutkijan ja haastateltavan välille (Hirsjärvi ym. 2009, 210–211). Lisäksi yksilöhaastattelut olivat mielestäni yksinkertaisempia toteuttaa tämän tutkimuksen kohdejoukolle.

Vaikka puhelimitse haastattelemineen on usein helpompi järjestää ja se soveltuu Hirsjärven ja Hurmeen (2017, 64–65) mukaan puolistrukturoituihin haastatteluihin, niin siitä jää pois mahdollisuus havainnoida asioita, joita ei puhelimen välityksellä havaitse. Tämä voi vaikuttaa haastattelun toteuttamiseen. Tästä syystä pyrin toteuttamaan haastattelut ensisijaisesti tapaamisin, mutta en sulkenut puhelinhaastatteluja täysin pois logistisista syistä.

5.2 Haastatteluiden valmistelut ja toteutus

Hirsjärven ja Hurmeen (2017, 66) mukaan jo haastattelujen suunnitteluvaiheessa on päätettävä minkälaisia päätelmiä ja sisältöä haastattelulla pyritään saamaan, jonka kautta suunnitellaan teemahaastattelun runko. Pyrin rakentamaan teemat tutkimuksen alatutkimuskysymysten pohjalta kysymyskokonaisuuksiksi. Kesän 2019 aikana testasin teemahaastattelun kahdella esihaastattelulla, joilla testasin kysymysten rakennetta, selkeyttä ja sitä, että vastattiinko niihin tarkoitetulla tavalla vai ymmärrettiinkö kysymys väärin. Lisäksi esihaastatteluiden avulla pyrin arvioimaan haastattelutilaisuuden kestoa. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 72; Eskola & Suoranta 1998, 89–90.) Esihaastattelut toteutin kohdejoukon ulkopuolelle rajatuille henkilöille.

Ensimmäisen esihaastattelun jälkeen muutin kysymysten asetteluja, ja joidenkin kysymysten kohdalle lisäsin tarkentavia kysymyksiä tai huomioitavia kommentteja, joilla vastauksia pysyisi syventää. Lisäksi havaitsin tarpeen käytettävien käsitteiden määrittelemiselle haastattelurungon alussa, jotta haastattelukysymyksistä saataisiin mahdollisimman tarkkaa ja saman tasoista tietoa (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 108). Ensimmäisen esihaastattelun jälkeen lisäsin haastattelurungon tueksi käsitteiden määritelmät helpottamaan niiden käyttöä. Niiden avulla valmistauduin esittelemään, miten käsitteet *turvallisuusympäristö* ja *kokonaisturvallisuus* käsitettiin tässä tutkimuksessa, mikäli ne eivät olisi haastateltaville tuttuja.

Toisen esihaastattelun perusteella muutokset osoittautuivat tarpeellisiksi. Palautteen perusteella pyrin keventämään raskaaksi koettua haastattelun alkua, sillä helpot alkukysymykset voivat helpottaa loppuhaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2017, 107). Päädyin käyttämään haastattelun alussa piirrostehtävää (ks. esim. Häyrynen 2017, 74–75), jonka tavoitteena oli orientoida ajattelu haastattelun teemaan ja toimia haastattelutilanteessa jännitystä keventävänä menetelmänä. Lopputuloksena muodostui haastatteluissa käytetty teemahaastattelun runko, joka sisälsi haastattelun taustoittavat kysymykset, teemakysymykset apukysymyksineen, orientoivan piirrostehtävän ja käsitteiden määritelmät. Haastattelurunko on tutkimuksen liitteessä 1.

Haastateltavien valinnassa sovelsin niin sanottua *lumipallo-otantaa*, eli tunnistin avainhenkilöitä, joiden kautta voidaan saada lisää sopivia haastateltavia (Hirsjärvi & Hurme 2017, 59–60). Aloitin ottamalla yhteyttä kontaktihenkilöön, jonka kautta minulle tarjoutui mahdollisuus tavoittaa haastateltavaksi useita reserviupseerikurssin suorittaneita naisia. Hänen kauttaan sainkin julkaistua rekrytointiviestin, jossa esittelin lyhyesti tutkimusaiheeni, haastattelua ja sen toteuttamista.

Huomioin rekrytointiviestin laatimisessa sen, että se lähti minulle ennestään tuntemattomille ihmisille. Viestillä pyrin motivoimaan haastatteluun osallistumista ja perustelin tutkimuksen tarvetta mahdollisimman luottamusta herättävällä tavalla. Viestin luonteella koin olevan merkitystä osallistumiselle varsinkin, kun rekrytoin miehenä kohdejoukon edustajia tutkimukseen. (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2017, 84.) Haastatteluja pyrin toteuttamaan siten, että joukko muodostuisi eri ikäisistä ja taustaisista reserviupseereista. Lisäksi hain rekrytoinnissa haastateltavia Etelä-Karjalasta ja pääkaupunkiseudulta. Demografiseen vaihteluun pyrin, jotta saisin vain alueellista kokemusta laajempaa näkemystä asiasta (ks. Limnell & Rantapelkonen 2017, 40). Lähetin rekrytointiviestin lokakuun 2019 alussa, ja sain viisi vastausta, joista haastatteluina toteutui neljä. Myöhemmin tavoitin kahden henkilön kautta vielä neljä haastateltavaa. Tutkimuksen lopullinen haastatteluiden määrä oli kahdeksan. Yleinen ja henkilökohtainen rekrytointiviesti ovat tämän tutkimuksen liitteessä 2.

Haastateltujen määrä voidaan todeta riittäväksi, kun saavutetaan niin sanottu saturaatiopiste. Tutkija päättää milloin kokee aineiston saavuttaneen saturaatiopisteen, mutta harkinnanvaraisessa näytteessä riittävän määrän kokemus on subjektiivinen (Hirsjärvi & Hurme 2017, 60). Tässä tapauksessa on mahdollista, että haastatteleamalla muutama henkilö lisää oltaisiin voitu päästä vielä syvemmälle, mutta jo tässä vaiheessa haastatteluja oli nähtävissä tiettyjä toistuvuuksia. Nämä toistuvuudet olisi lisähaastatteluilla ollut mahdollista vahvemmin todentaa.

5.3 Haastattelutilaisuuden toteutus

Sovin haastattelut pääasiassa sähköpostiviesteillä. Muutamassa tapauksessa tapaaminen sovittiin tekstiviestillä. Toteutin haastattelut lokakuun 2019 ja tammikuun 2020 välillä. Teemahaastatteluihin on varauduttava siten, että vastaajat voivat olla puheliaita tai niukkasanaisia, mutta aikaa on oltava riittävästi käytettävissä vastaajasta riippumatta (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Olin antanut haastateltaville etukäteen arvion, että haastattelu kestäisi 30–60 minuuttia, jolloin he osasivat varata riittävän pitkän ajan haastattelua varten.

Haastateltavat saivat itse valita haastattelupaikan, millä pyrin haastateltavalle luontevaan ja sopivan rauhalliseen paikkaan (Hirsjärvi & Hurme 2017, 74). Tarvittaessa ehdotin haastattelupaikkaa itse. Haastatteluista kolme toteutui kahviloissa, yksi ravintolassa, kaksi haastateltavien työpaikoilla, yksi videohaastatteluna haastateltavan työpaikalta ja yksi puhelinhaastatteluna haastateltavan ollessa kotonaan. En kokenut paikkavalinnan vaikuttaneen haastattelutilanteiden sujuvuuteen, vaan siihen vaikutti enemmän tilaisuuden luontevuus ja rauhallisuus.

Annoin haastateltaville rekrytointivaiheessa tietoa, mitä aihealueita haastattelussa tultaisiin käsittelemään. Koska halusin saada selville luontevasti todellisia kokemuksia ja käsityksiä käsiteltävistä teemoista, päädyin siihen, etten antanut haastateltaville etukäteen kysymyksiä tai ennakkovalmistautumisohjeita (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 20). Päädyin ratkaisuun, sillä koin ennakkovalmistelun vaikuttavan mahdollisesti vastauksiin. Kuitenkin osa vastaajista ilmaisi haastattelun jälkeen, että olisivat halunneet perehtyä aiheeseen tarkemmilla ennakkotiedoilla.

Haastattelun alussa käytiin lyhyttä vapaata keskustelua ennen orientaatiotehtävää. Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2017, 90) mukaan vapaa keskustelu on tärkeää keskustelun aikaisen luotettavan ilmapiirin muodostumiselle. Orientoivana tehtävänä oli piirrostehtävä, jossa tyhjälle paperille oli valmiiksi piirrettynä kaksi viivaa, joiden alla numerot: 2010 ja 2020. Ohjasin haastateltavia pohtimaan omaa turvallisuuden tunnettaan ja sen kehittymistä edellisen vuosikymmenen aikana. Tämän jälkeen ohjasin heitä piirtämään annetulle aikavälille käyrän turvallisuuden kokemuksensa kehittymisestä ja pohtimaan syitä muutoksille. Ohjasin haastateltavia myös kirjaamaan paperille käyrässä nousuja ja laskuja aiheuttaneita syitä. Paperi jäi haastateltavalle tukeksi ja halutessaan täydennettäväksi koko loppuhaastattelun ajaksi.

Nauhoitin haastattelut ääninauhurille. Nauhuria käyttämällä saadaan luotettavasti kaikki sanottu tieto talteen, ja haastattelija kykenee keskittymään muuhunkin kuin sanalliseen viestintään haastattelun aikana (Hirsjärvi & Hurme 2017, 92). Eettisesti nauhuria tulee käyttää vain, jos haastateltava suostuu tallentamiseen (Hirsjärvi & Hurme 2017, 92–93; Bryman 2016, 479–480). Ilmoitin haastattelun rekrytointivaiheessa, että haastattelut nauhoitettaisiin, aineistoa käsiteltäisiin luottamuksellisesti, eikä henkilöitä tunnistaisi tutkimuksen perusteella.

5.4 Tutkijan rooli haastattelussa

Haastattelulla pyritään saamaan luotettavaa tietoa tutkimusongelmasta, ja se on haastattelijan ohjaamaa keskustelua. Haastattelijan on luotava ilmapiiri, jossa haastateltava voi luottaa annettun tiedon luottamukselliseen käsittelyyn. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 43.) Haastatteluissa pyrin luomaan luottamuksellisen ja keskustelunomaisen haastattelutilanteen, joka mahdollisti luontevan kommunikoinnin, ja jossa oli mahdollista sanoa mitä vain. Omissa kommenteissa pyrin välttämään kannanottoja muuten kuin haastateltavan kantaa rohkaisevilla ja aiheen syventämiseen ohjaavilla puheenvuoroilla (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 102).

Haastattelutilanteessa on hyvä huomioida, että haastatteluvastauksessa heijastuu haastattelijan läsnäolo, tapa kysyä asioita ja myös aiemmat haastattelun aikaiset teemat (Hirsjärvi & Hurme 2017, 49). Näin myös on huomioitava se, että oma sidokseni Puolustusvoimiin voi vaikuttaa siihen, miten haastateltavat suhtautuivat tilanteeseen ja kysymyksiin. Tämä on huomioitava, vaikka pyrin häivyttämään tätä sidettä sillä, että en toteuttanut haastatteluja virkapuvussa. Haastattelussa ja myöhemmin aineiston analyysissä on myös otettu huomioon, että haastateltavat ovat naisia. He eivät välttämättä kerro mieshaastattelijalle kaikkea samalla tavalla kuin naisille kertoisivat, mikä on voinut vaikuttaa haastattelun kulkuun. (Eskola & Suoranta 1998, 93.)

Havaitsin ensimmäisissä haastatteluissa edenneeni kokemattomuuteni takia ajoittain turhan nopeasti ja puhuvani ajoittain taukojen päälle, joka on saattanut lyhentää ensimmäisten haastatteluiden vastauksia (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 121). Haaste ilmeni myös puhelin- ja videohaastatteluissa, kun äänen ja kuvan kanssa oli viivettä, tai kun en pystynyt tulkitsemaan haastateltavan elekieltä tarpeeksi selvästi. Tämä johti ajoittain siihen, että puhuin haastateltavan päälle tulkittuani tauon puheessa lopettamiseksi. Tämä lyhensi ajoittain selkeästi vastausta, jolloin haastateltavalta jäi mahdollisesti joitain tarkennuksia vastauksiin sanomatta. Havaittuani asian keskityin haastattelutilanteissa odottamaan pidempään hiljaisissa hetkissä varmistuakseni, että haastateltava saa kerrottua kaiken aikomansa rauhassa, jolloin ongelma poistui.

Hirsjärven ja Hurmeen (2017, 96) mukaan vastaajat monesti kokevat, että heidän pitäisi tietää tarkkoja ja oikeita vastauksia. Tähän haasteeseen pyrin vastaamaan sillä, että kysymyksen asettelussa jo ilmeni, että kysyttiin haastateltavan omaa mielikuvaa tai käsitystä asioista. Kuitenkin osalla haastateltavista jäi mielikuva, etteivät he olleet varmoja antoivatko he oikeanlaisia vastauksia. Tämä ilmeni toiveina mahdollisuudelle ennakkovalmistautumiseen ja suorina oletuksina omista vastauksista väärinä.

Tutkijan subjektiiviset näkemykset ja odotukset teorian pohjalta voivat heijastua tutkimuksessa, mutta niiden vaikutusta pyritään vähentämään sillä, että tutkija tunnistaa oman osuutensa tulkinnassa (Hirsjärvi & Hurme 2017, 18). Huomasinkin teorian ja aiempien haastatteluiden perusteella muodostavani ennakkokäsityksiä vastauksista, joista osa toteutui ja osa ei. Ennakkokäsityksien muodostumiseen vaikutti haastatteluiden välinen suhteellisen pitkä aika. Haastatteluiden välissä olin pohtinut aiempia haastatteluja ja aloittanut ensimmäisten haastatteluiden litteroinnin. Varsinaisen analyysiprosessin aloitin vasta viimeisen haastattelun jälkeen.

5.5 Abduktiivinen sisällönanalyysi analyysimenetelmänä

Tutkimuksessa analysoitava asia määrää usein tutkimustyyppin ja analyysimenetelmän (Hirsjärvi & Hurme 2017, 153). Koska sosiaalisessa konstruktivismissa merkitykset ovat riippuvaisia ihmisten tulkinnasta, on aineiston tulkinta ihmislähtöistä ja monisävytteistä (Saunders ym. 2012, 546). Analyysissa tulee kyetä huomioimaan teorian lisäksi haastateltavilta mahdollisesti teoriapohjan ulkopuolelta ilmenevät asiat. Myös asioiden syy–seuraus -suhteissa on syytä hahmottaa kokonaisuuksia sekä teorian että puhtaasti aineiston näkökulmista.

Analysoin aineiston laadullisena sisällönanalyysina ja tarkemmin teoriasidonnaisena sisällönanalyysina. Sisällönanalyysia voidaan pitää väljänä teoreettisena kehyksenä, jossa analysoidaan kirjoitettuja, kuultuja ja nähtyjä sisältöjä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysissa etsitään aineistosta yleensä inhimillisiä merkityksiä ja pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa ja pyritään kuvaamaan aineiston sisältöä sanallisessa muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117–119). Kun analysointitapa on mietitty etukäteen ennen haastattelua, voidaan sitä käyttää tukena haastattelun ja aineiston purkamisessa (Hirsjärvi & Hurme 2017, 135). Tämä mahdollistaa myös haastateltavien määrän ja litteroinnin tarvittavan tarkkuuden arvioinnin. Analyysiprosessissa aineisto hajotetaan aluksi osiin, teemoitetaan ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122; Hirsjärvi & Hurme 2017, 152).

Käytin tutkimuksessa abduktiivista päättelyketjua. Abduktiivisessa päättelyssä ajatellaan, että teoria tukee aineiston analysointia ja antaa suuntaviivoja analyysille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110; Hirsjärvi & Hurme 2017, 136). Teoriasidonnaisessa analyysissä teoria tukee analyysia, mutta tieto ei välttämättä perustu suoraan teoriaan. Esimerkiksi analyysiyksiköt valitaan aineistosta, kuten aineistolähtöisessä analyysissä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.) Analyysissä aiempi tutkimus ja teoria nähdään enemmän suuntia antavina eikä teoriaa testaavina (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Analyysissä edetään alkuun aineistolähtöisenä, mutta abstrahoinnissa analyysia liitetään teoriasta valmiisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133). Tämä ilmenee tässä tutkimuksessa esimerkiksi uhkakäsityksiä tarkastellessa siten, että pelkistettyjä ilmaisuksia ja luokkia on pyritty sijoittaman ensin kontekstiluvussa määritettyihin uhkaluokkiin. Osa havainnoista on puolestaan muodostanut uusia luokkia. Abduktiivisen päättelyn haasteena on se, että sen voi nähdä pyrkivän puoliväkisin yhdistämään aineistolähtöisyyttä ja valmiita malleja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110). Jos yhdistäminen ei tapahdu luontevasti, voi vaikuttaa, että tutkija olisi pakottanut tuloksia haluamaansa suuntaan. Tähän pyritään vastaamaan mahdollisimman avoimella raportoinnilla, jossa kuvataan kaikki toteutetut vaiheet.

5.6 Analyysiprosessin kuvaus

Analysoinnissa käytin Tuomen ja Sarajärven (2018, 104–107) neljävaiheista analyysin runkoa. Sen ensimmäisessä vaiheessa tutkimustehtävän perusteella rajasin, mitä tietoja aineistosta halusin saada selville. Nämä asiat tulivat suoraan tutkimuksen alakysymyksistä. Kysymysten perusteella aineistossa kiinnostivat esimerkiksi suoraan turvallisuusympäristöön ja maanpuolustussuhteeseen liittyvät tekijät.

Toisessa vaiheessa litteroin ja koodasin aineiston, jonka jälkeen poimin aineistosta tähän tutkimukseen liittyvät kiinnostavat asiat erilleen (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Kirjoitin koko kerätyn haastatteluaineiston tekstiksi. Tarvittavan litteroinnin tarkkuuden määrittää usein tutkimustehtävä ja käytettävät menetelmät (Hirsjärvi & Hurme 2017, 139). Käytin sovelletusti sanasta sanaan litterointia, josta on jätetty pois painotukset, äännähdykset ja ajoittaiset sanojen toistot, jos niillä ei vaikuttanut olevan sisällölle merkitystä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 140).

Kolmannessa vaiheessa teemoitin aineiston ensin alaluokkiin, josta myöhemmin osan sidoin yläteemoina teoriaosuudessa muodostettuihin aiheisiin ja abduktiivisen tutkimuksen mahdollistamiin uusiin luokkiin. Tässä vaiheessa käsittelin tekstejä kahdessa muodossa. Ensimmäinen

muoto oli narratiivinen struktuuri, jossa kutakin haastattelua käsittelin kronologisena tapahtumana (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 137). Toisena muotona kokosin teemakysymysten alle kaikkien haastateltavien vastaukset, joka helpotti analyysia kysymyksittäin. Ensimmäisessä muodossa säilytin ajallisen kerronnan ja siitä löytyvät vivahteet, ja jälkimmäisessä muodossa syvennyin yhteen aiheeseen syvemmin. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 141–142). Erilaisilla aineiston lähestymistavoilla pyrin saamaan syvyyttä analyysiin.

Toteutin aineiston luokittelun ja analyysin kahdessa alavaiheessa. Ensimmäisessä alavaiheessa tarkastelin aineistoa teorian ja tutkimuskysymysten perusteella rakennetun haastattelun teemojen mukaisesti. Toisessa alavaiheessa tarkastelin aineistoa aineiston analyysin aikana muodostuneiden havaintojen pohjalta, joihin hain vahvistusta useamman haastattelun merkitysten yhdistelyllä löydettyihin luokkiin. Luokittelu ei kuitenkaan ollut lopullinen tavoite, vaan pyrin löytämään säännönmukaisuuksia kolmannessa vaiheessa analyysia muodostettujen luokkien sisältä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 149–150). Näiden yhdistelyiden avulla pyrin nostamaan merkittävyydet ja lopulta tulkitsemalla niitä muodostamaan johtopäätöksiä.

Analysoin aineistoa laskemalla ja teemoittelemalla. Laskemalla voidaan löytää säännönmukaisuuksia, ja teemoja voidaan tunnistaa aineistossa, kun se ilmenee siinä useita kertoja (Hirsjärvi & Hurme 2017, 172). Tätä käytin esimerkiksi tarkastellessa turvallisuushkien merkityksien kokemista ja kehitysnäkemyksiä. Teemoittelussa on luokitteluun erona, että sen lisäksi, minkä kategorian alle asiat menevät, tutkijaa kiinnostaa, mitä kyseisestä teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-107). Teemoittelulla pyritään löytämään asioita, joita esiintyy usealta haastateltavalta ja ne perustuvat enemmän tulkintoihin haastateltavien sanomien asioiden merkityksistä (Hirsjärvi & Hurme 2017, 173). Tähän käytin haastattelurunkoon rakennettuja teemoja ja kirjallisuuskatsauksessa tunnistettuja teemoja. Lisäksi pyrin löytämään teemoja suoraan haastatteluista. Viimeisessä vaiheessa analyysin aikaiset havainnot kirjasin yhteenvetona raporttiin teemojen mukaisesti.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto on luettava läpi useaan otteeseen, sillä mitä tutumpi aineisto on, sitä paremmin sitä pystyy analysoimaan (Hirsjärvi & Hurme 2017, 143). Kävin haastatteluaineiston läpi jo ennen ensimmäistä lukukertaa haastattelun, litteroinnin ja teemoittelun yhteydessä. Tämän lisäksi kävin molempia versioita litteroinneista useita kertoja läpi, jotta varmistuin, että aineisto on todellakin tuttu.

6. AINEISTON TULOKSET

Tässä alaluvussa esittelen aineistosta analyysin perusteella johdettuja tuloksia. Jaottelu on tehty siten, että ensimmäisessä alaluvussa kuvataan haastateltua joukkoa, jonka jälkeen alaluvuissa esitellään analyysin tulokset seitsemän teemakokonaisuuden mukaisesti. Analyysi on pyritty sitomaan teoriaan, ja pääluvussa on pyritty käymään vuoropuhelua aiemmin käsitellyn teoriapohjan kanssa. Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan analyysistä muodostuneita teemoja ja johdatellaan johtopäätöksiin.

6.1 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimusta varten haastattelin kahdeksan henkilöä. Haastatteluita siteeraan tunnisteilla I1–I8. Siteerattaessa haastateltavia lainattu teksti on kirjoitettu kursiivissa. Omat tarkennukseni ovat perusfontilla. Muokkaukset sitaatteihin voivat olla tarkennuksia siihen, mihin haastateltava on viitannut. Lisäksi olen poistanut tunnistamisen mahdollistavia osia sitaateista tai jättänyt tunnisteen pois sitaatin perästä anonymiteetin varmistamiseksi.

Haastateltavien valinnassa pyrin siihen, että he edustaisivat monipuolisesti kohdejoukkona olevia reserviupseereita. Ikäjakaumallisesti haastateltavat ovat jakautuneet siten, että nuorin oli haastatteluhetkellä 25 vuotta ja vanhin 36 vuotta. Haastateltujen keski-ikä oli hieman alle 30 vuotta. Haastateltavat ovat kaikki olleet 2010-luvun alussa sen ikäisiä, että he ovat todennäköisesti jollain tasolla jo tarkastelleet turvallisuuden kehittymistä. Haastateltavien sotilasarvot vaihtelivat siten, että neljä oli vänrikkejä, yksi aliluutnantti, kaksi luutnantteja ja yksi yliluutnantti. Haastateltavien aselajit palveluksen aikana olivat viesti, tulenjohto, tykistö, ilmatorjunta ja pioneeri. Tulenjohtajia ja viestikoulutettuja oli useampi haastateltavista. Haastateltavat olivat suorittaneet palveluksensa 1/02 ja 2/17 saapumiserien välissä.

Haastateltavien palveluspaikat jakautuivat ympäri Suomea siten, että he olivat suorittaneet asepalveluksen kuudessa eri varuskunnassa. Kaikki haastateltavat olivat suorittaneet reserviupseerikurssin Haminassa. Kolme haastateltavista olivat palvelleet johtajakoulutuskauden Reserviupseerikoulussa jäätyään sinne apukouluttajiksi. Rekrytointivaiheessa haettuun demografiseen jakoon ei päästy, sillä en saanut Etelä-Karjalasta vastauksia haastattelupyyntööni. Haastateltavat olivat kuitenkin saaneet havaintoja laajasti eri puolilta Suomea, eikä ero tutkimuksen rekrytointineista muodostunut merkittäväksi. Haastateltavista viisi asui pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa heistä asui kolme. Pääkaupunkiseudulla asuvista kaksi oli kotoisin muualta.

Kertausvuorokausimääriä tarkastellessa oli joukossa hajontaa. Kolme haastateltavista oli osallistunut yli 25 vuorokautta kertausharjoituksiin. Heidän kohdallaan voidaan puhua aktiivisuudesta, sillä heillä oli myös useita vapaaehtoisia kertausharjoitusvuorokausia. Kaksi haastateltavista oli osallistunut kertausharjoituksiin alle viisi vuorokautta. Kolme haastateltavaa ei ollut osallistunut kertausharjoituksiin. Kertausharjoitusvuorokausista riippumatta haastateltavilla oli positiivinen mielikuva kertausharjoituksista ja halu osallistua niihin kutsuttaessa. Osa haastateltavista pohti sitä, että olivatko he mahdollisesti pudonneet kertausharjoituksiin kutsuttavien joukosta oleskeltuaan pidemmän aikaa ulkomailla jossain vaiheessa palveluksen jälkeen.

Haastateltavien käsitykset omasta sijoituksestaan sodan aikana olivat ristiriitaisia. Pääosa tiesi, mikä sijoitus oli ollut reserviin siirtyessä. Yhdellä vastaajalla ei ollut varmuutta asepalveluksen jälkeisestä sijoituksesta, vaikka tehtävän hän suurin piirtein tiesikin. Neljällä haastateltavista ei ollut tietoa, onko heidän sijoituksensa vaihtunut alkuperäisestä. He eivät ainakaan ole saaneet siitä ilmoitusta, jos heidän sijoituksensa olisi muuttunut. Neljä haastateltavista tiesi sijoituksensa vaihtuneen alkuperäisestä, ja kolme heistä tiesi tarkasti tämän hetkisen tehtävänsä. Tietojen selvittäminen koettiin usein hankalaksi. Tiedon saaminen vaatii aluetoimistoissa itse paikan päällä käymistä, jonka koetaan olevan haastavaa ajoittaa kiireiseen arkeen. Reserviläiskirjeet vuodelta 2015 mainittiin haastatteluissa, mutta niiden sisältöä ei aina muistettu.

6.2. Käsitys turvallisuusympäristöstä ja kokonaisturvallisuudesta

”...vähän niin kuin kahdella tavalla, eli subjektiivisesti ja sit objektiivisesti. Subjektiivisesti just niin että onko mun lähimmällä ympäristöllä ja mulle tärkeillä ihmisillä vaaraa. Mut myös vähän isommassa kuvassa niin, että mitä Euroopassa tapahtuu ja miten se mahdollisesti vaikuttaa meihin.” (I2)

Turvallisuusympäristöä määritellessä pääosa haastateltavista lähti rakentamaan käsitettä kahdesta eri ulottuvuudesta. Ensimmäinen kuvaus oli useimmiten henkilöiden subjektiivinen, arkinen kokemus siitä, miten he itse kokivat turvallisuutta. Tähän vaikuttivat eniten oma lähiympäristö, koti ja läheiset. Vasta tämän jälkeen ja ajoittain tarkentavan kysymyksen kautta haastateltavat laajensivat turvallisuusympäristöä valtiolliselle ja globaalille tasolle. Vaikka haastateltavat toivat esiin turvallisuusympäristöön liittyviä eri toimintaympäristöjä (ks. Turvallisuuskomitea 2015, 19), heidän turvallisuusympäristön jäsentäminen lähti enemmän Limnellin ja Rantapelkosen (2017, 25–26) nostaman jaottelun yksilön, yhteiskunnan ja globaalista näkökulmista.

”Mutta tota no ehkä semmoinen yleinen sisäinen tunne siitä itsellä, miten kokee tän, kuinka kokee ympäristön. Et onks se turvallinen vai ei itselle. Ja mitä uhkia siihen sit liittyy.” (I8)

Aineiston perusteella turvallisuuden tunne vaikutti määrittävän henkilökohtaisesti. Turvallisuuden kokemus ja oma elämäntilanne olivat asioita, joiden kautta käsitystä turvallisuusympäristöstä lähdettiin määrittämään (vrt. Limnell & Rantapelkonen 2017, 41 havainnot nuorisosta). Uhkat olivat esillä haastateltujen käsityksissä, mutta niiden avulla ei lähdetty useimmiten ensisijaisesti määrittelemään turvallisuutta.

”Et tavallaan se muovautuu vähän koko ajan sisäisistä ärsykkeistä, mut ennen kaikkea niistä ulkoisista ärsykkeistä. Mut se on myös monen yhteisen tekijän summa.” (I6)

Haastateltavat pääosin näkivät turvallisuusympäristön olevan vuorovaikutuksellinen ja sen eri toimintaympäristöjen vaikuttavan toisiinsa, kuten myös valtion viralliset julkaisut asian näkevät (ks. luku 2.2). Kokonaisuudessaan turvallisuusympäristöön liittyen käsitys sisälsi varsin samoja asioita, kuin tutkimuksessa käytetty Turvallisuuskomitean (2015, 19) määritelmä, mutta haastateltavat jäsensivät sen usein eri muodossa.

”Miten niinku kaikki yhteiskunnalliset toimijat tai yhteiskunnan eri sektorit tarvittaessa pystytään niinku ns. valjastamaan niinku tällaiseen tota puolustus- tai turvallisuustyöhön.” (I1)

”Mutta ei niinku ei ehkä enää mitään hirveen kirkasta muistikuvaa. Näen siihen niinku taloudellista ja sitten sotilaallista ja niinku tällaista et on montaakin eri haaraa” (I5)

Kokonaisturvallisuuden osalta käsitykset eivät olleet niin selkeitä kuin turvallisuusympäristön osalta. Vaikka haastateltava ei olisi käsitettä osannut selittää, koki hän kuulleensa sen aiemmin. Osa vastaajista ymmärsi sen liittymään turvallisuusympäristön kokonaisuuteen, mutta eivät osanneet yhdistää sitä turvallisuustoiminnaksi. Osalla vastaajista oli varsin selkeä kuva kokonaisturvallisuudesta. Koulutus- ja työtausta mahdollisesti selkeyttivät heidän näkemystä asiasta, sillä aiheita on voitu sivuta työelämässä, kertausharjoituksissa tai vapaaehtoistoiminnassa. Tämä vaikuttaisi yhdistävän kokonaisturvallisuuden konseptin paremmin tuntevia haastateltavia. Tämä vahvistaa muun muassa Kososen (2019, 59) havaintoa, että kokonaisturvallisuuden käsite voi jäädä kansalaisille epäselväksi. Tämä korostuu siinä, että vain muutama haastateltava tunnisti kokonaisturvallisuuden Suomen turvallisuusratkaisuksi.

6.3. Merkittäviä uhkia ja muutoksia 2010-luvulla

”Suomen sijainti on semmoinen, et pääsee tai muuta miettimään sitä turvallisuutta ehkä ton Venäjän kannalta.” (I4)

Kaikkien haastateltavien vastauksissa mainittiin Venäjän merkitys uhkakuvissa 2010-luvulla. Venäjä mainittiin usein yhteydessä Krimin ja Ukrainan tilanteisiin. Krimin tapahtumat 2014 nähtiin useammassa vastauksessa selkeänä turvallisuuden tunnetta laskeneena tapahtumana. Venäjän merkitys perustui mielikuvissa sen toiminnan arvaamattomuuteen, häpeämättömyyteen ja sen maantieteelliseen sijaintiin naapurivaltiona. Haastattelijan armeijasidonnaisuus ja haastateltavien saama sotilaallinen koulutus voivat selittää Venäjän esiintymistä kaikissa vastauksissa.

”No en nyt pidä niinku sodan semmoista vaihtoehtoa hirveen suurena.” (I7)

”Ehkä varsinkin RUK:ssa mulla oli semmoinen olo, että sotahan sytyy kohta.” (I2)

Vaikka sodankäynti oli palannut 2010-luvulla Eurooppaan, perinteisen sodan uhkaa ei pidetty tällä hetkellä merkittävänä. Sen sijaan sodan mahdollisuuden tunnistaminen ja perinteisten asevoimien tarve oli vahvistunut vastaajien keskuudessa. Haastateltavista 2014 vuoden jälkeen asepalveluksen käyneet olivat palvelusaikanaan kokeneet sodan uhkaa konkreettisempaan kuin aiemmin palveluksen suorittaneet. Tämä kokemus vaikutti lieventyneen reserviin siirtymisen jälkeen. Kokemus todennäköisesti johtui siitä, että asioista on puhuttu palveluksessa avoimesti, tapahtumat olivat tuoreita ja palveluksen aikana käsiteltiin paljon sodankäyntiin liittyviä asioita.

”Sitä miettii aika monesti, miten kahdella isolla mahtivaltiolla voi olla niin iso vaikutus. Myös Suomeen.” (I6)

”Sit mä heräsin siihen Trumpin valtakautteen, ja mä edelleen niinku odotan, että mä herään jostain pahasta unesta ja se niinku onkin mennyt toisin.” (I3)

Suurvaltopolitiikan nähtiin yleisesti vaikuttavan Suomen turvallisuusympäristöön. 2010-luvulla se oli luonut epävarmuutta, sillä Yhdysvaltojen ja Venäjän suhteiden koettiin heijastuneen epäselvinä kansalaisille. Merkittävänä tekijänä tähän viime vuosina oli koettu olleen Donald Trumpin valinta Yhdysvaltojen presidentiksi. Trumpin koettiin tuoneen arvaamattomuutta ja

epävarmuutta kansainvälisiin suhteisiin, joka puolestaan lisäsi turvattomuutta. Varsinkin naiset kokevat useammin epävarmuutta Trumpin politiikasta (Limnell & Rantapelkonen 2017, 123–124), joten hänen korostuminen vastauksissa ei ole kovin yllättävää.

”Koen sen meidän maan sisäiseksi uhkaksi. Et me pystytään täällä alkaa kääntymään toisiamme vastaan, mikä on tosi ikävää.” (I5)

Populistinen politiikka ja kansan polarisaatio koettiin myös Suomen sisällä vaikuttavan turvallisuutta heikentävästi. Asioista koettiin vain ääripäiden olevan äänessä ja keskustelevalta väen jääneen paitsioon. Median ja poliitikkojen vaikutukset tähän kehitykseen nähtiin myös merkittävinä tekijöinä, joiden ei koettu olevan yhdistävänä voimana, vaan pikemminkin myös ääripäitä korostavina tahoina. Vastakkain asettelevasta politiikasta ei nostettu erityisesti vain yhtä puoluetta, vaan vastauksissa näkyi populistin vastavuoroinen luonne (vrt. Myllyniemi & Kii-lakoski 2018, 84–85).

”Ehkä se mussa ehkä eniten Suomen kohdalla pelottaa sitä kokonaisuutta, että jos kukaan ei tee viimeistä päätöstä tai edes kanna vastuuta siitä, niin se on vähän ehkä karu yhtälö.” (I6)

Sisäiseen turvallisuuteen liittyen koettiin paljon muitakin uhkakuvia. Osa vastaajista koki sisäisen turvallisuusympäristön ja uhkat kaikkein merkittävimpinä. Sisäisistä uhkista korostui varsinkin nuorisoon liittyvät kehityssuunnat kuten nuorisotyöttömyys. Myös viranomaisiin ja auktoriteetteihin kohdistuvien paineiden nähtiin heikentävän sisäistä turvallisuutta. Turvallisuus-toimijoiden resursseista leikkaaminen ja toisaalta viranomaisten auktoriteetin vähenemisen kokeminen mainittiin turvattomuutta lisäävinä tekijöinä. Toisaalta poliitikkojen merkitys nähtiin tässäkin. Osan haastateltavista mielestä turvallisuutta murensi poliitikoiden yhteisymmärryksen puute ja tuntemus, ettei kukaan uskalla tehdä päätöksiä.

”Tämmöiset iskut johonkin tonne sitten sähkönjakeluun tai johonkin tän tyyppisiin.” (I4)

Sisäiseen turvallisuusympäristöön liittyen mainittiin Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (ks. luku 2.1) mukaisista elintärkeistä toiminnoista erityisesti sähkönjakelun katkoksiin liittyvä huoli. Elintärkeiden toimintojen osalta uhkat nähtiin mahdollisiksi niin ihmisestä riippumattomista syistä kuin jonkin tahon vaikuttamisenkin kautta. Haastatteluissa mainittiin 2010-luvulla korostuneet uudemmat hybridi-, kyber- ja informaatiovaikuttamisen keinot, joilla voidaan vaikuttaa välillisesti elintärkeisiin toimintoihin.

”Et jos sieltä lähtee iso määrä porukkaa jostain niin meidän pitää jotenkin varautua ja se varautuminen ei voi olla sitä, että laitetaan rajat kiinni, vaan niinku miettii laajemmin sitä.” (I4)

Maailman pakolaistilanteella koettiin olevan merkitystä Suomen turvallisuudelle. Sen vaikutukset nähtiin enemmän yhteiskunnan polarisoitumisena. Kestävästi toteutetun maahanmuuton ei koettu niinkään vaikuttavan turvallisuuteen, vaan vaikutukset tulivat enemmän vastakkainasettelun ja lieveilmiöiden, kuten järjestäytyneen rikollisuuden ja radikalisoitumisen takia. Pakolaistilanne näyttäytyi myös testinä organisaatioiden kestävyydelle suurten väestömäärien pyrkiessä Eurooppaan ja Suomeen. Tämä saattoi heijastua organisaatioiden, kuten EU:n ja ministeriöiden epävarmuutena. Myös Iso-Britannian eron EU:sta koettiin aiheuttavan epävarmuutta Euroopan tasolla.

”Ehkä se oli merkittävin, kun Suomessa tapahtui ekan kerran.” (I6)

Merkittävä rooli turvallisuuden kokemiseen on ollut 2010-luvulla myös terrorismilla ja väkivaltaisella ekstremismillä. Terrori-iskujen määrän lisääntymisen ja lähemmäksi tulemisen kokemus todettiin useammassa vastauksessa. Varsinkin Turun puukotus elokuussa 2017 mainittiin monessa puheenvuorossa. Väkivallan teot saattoivat aiheuttaa luottamuksen häviämistä ja ennakkoluuloja. Tapahtuneet iskut pakottivat tarkastelemaan omaa turvallisuuden tunnetta, ja pohtimaan jääkö tapahtumat pysyväksi ilmiöksi vai oliko kyseessä yksittäistapaus.

”Sit on siis joku tauti, epidemia.” (I5)

Muut mainitut tekijät olivat globaaleita ilmiöitä. Ilmastonmuutos ja ympäristöstä johtuvat uhkat korostuivat, sillä niihin ei koettu pystyttävän yhtä hyvin vaikuttamaan. Vastaavana uhkana mainittiin epidemia tai pandemia. Myös poliittisen ja yleisen epävarmuuden vaikutus taloudelle oli yhtenä huolenaiheena.

”Mun mielestä siis siinä mielessä on muuttunut, että siis niinku huonompaan suuntaan turvallisuuden näkökulmasta.” (I4)

Kaikkien haastateltavien vastauksissa ilmeni selkeästi, että turvallisuusympäristö 2010-luvulla oli muuttunut. Tämä vastaa näkemystä, joka oli myös toisessa pääluvussa sekä kansalaisten että valtiollisissa näkökulmissa. Haastateltavien kokemuksen mukaan turvallisuusympäristön muutos oli ollut yksimielisesti huonompaan suuntaan. Se on samansuuntainen tulos kuin MTS:n ja

Nuorisobarometrin tulokset enemmistön kokemasta turvattomammasta tulevaisuudesta (mm. MTS 2020; Myllyniemi & Kiilakoski 2018).

Myös haastatteluiden alussa tehtyjä piirroksia tarkastellessa oli selkeänä toistuvuutena turvallisuuden tunteen muutoksessa jyrkkä lasku vuosien 2014–2016 välillä. Eniten syynä piirroksissa esiintyi Krimin tapahtumat, jotka toivat perinteisen sodan uhkan takaisin Eurooppaan. Osa mainitsi myös vuoden 2015 pakolaiskriisin, Euroopassa lisääntyneeksi koetun terrorismin tai 2016 Donald Trumpin valinnan presidentiksi. Osa haastatelluista puolestaan tarkasteli turvallisuutta piirroksessaan laajemmin myös subjektiivisesta näkökulmasta perheen ja työn näkökulmista.

”Se ympäristö on muuttunut. Et en koe niinkään, että Suomen turvallisuustilanne olisi dramaattisesti heikentynyt.” (I1)

Suomen turvallisuusympäristön koettiin linkittyneen ulkoisen ympäristön muutoksiin. Ulkoisten jännitteiden koettiin vaikuttavan Suomeen, vaikka Suomen oma turvallisuustilanne ei olisi-kaan dramaattisesti heikentynyt. Muuttunut maailma oli tuonut uhkien kokemisen yhä lähemmäs, vaikka varsinaiset tapahtumat olisivat kauempana. Tässä varsinkin sosiaalisen median vaikutukset saattoivat olla merkittävänä, sillä siellä tieto liikkuu nopeasti ympäri maailman. Mediasta muualta tutut uhkakuvat olivat myöhemmin jalkautuneet Suomeen. Median kautta saadun mielikuvan asioista ja uhkan läheisyyden tunteen voi tulkita vaikuttaneen myös vähintään turvallisuusympäristön tarkasteluun.

”Mut siinä on ehkä tavallaan se intti. Ja nähnyt vähän eri näkökulmasta sitä asiaa, niin ehkä se tuo myös semmoisen järjen tiettyyn ajattelumaailmaan.” (I6)

Koulutuksella koettiin olevan merkitystä muutoksen prosessoinnille. Asepalveluksen suorittamisen koettiin lisänneen kykyä seurata turvallisuuskeskustelua. Sen myös nähtiin avanneen uusia näkökulmia ajatteluun ja kannustaneen seuraamaan turvallisuuskeskustelua. Armeijan koettiin joissain tapauksissa laskeneen palvelusaikana turvallisuuden kokemusta sen tuotua asiat jokapäiväiseksi. Myös oman toiminnan tarkastelu, jatkuva turvallisuuspuhe ja sotaan liittyvä koulutus saattoivat vaikuttaa turvattomuuden ja sodan uhkan kokemiseen.

Pääosin vastauksissa ilmeni vain negatiivisia muutoksia. Huomionarvoista on se, että vain yksi haastateltava mainitsi myös positiivisia asioita. Positiiviset kokemukset turvallisuuden tunteelle olivat Puolustusvoimien avoin tiedottaminen ja resurssien lisääminen viranomaisille. Painotus

voi johtua haastattelurungosta. Edetessä uhkien käsittelystä muutoksiin, oli haastateltavan mieli todennäköisesti valmiiksi negatiivisesti latautunut.

6.4. Turvallisuusympäristön seuraaminen ja turvallisuustietoisuuden lisääminen

”No se on varmaan itsellä se suurin lähde, että seuraa uutisia ja yrittää ymmärtää mitä tapahtuu.” (I2)

Media oli haastateltavien mukaan merkittävin tiedon lähde turvallisuusympäristön seuraamisessa. Tämä ei ole yllättävää, sillä se on luonnollinen ensimmäinen ajatus tiedonlähteestä. Median osalta vastauksissa korostuivat verkkolehdet sekä televisio- ja verkkouutiset. Uutisista seurattavina olivat niin kotimaiset kuin kansainväliset uutistoimistot. Televisiolähetyksistä mainittiin tiedonlähteenä myös ajankohtaisohjelmat ja keskusteluohjelmat, joiden kautta osa haastateltavista kokivat saavansa ajankohtaista tietoa turvallisuusympäristön kehityksestä. Paperilehtiä ei todettu käytetyiksi lähteiksi. Poikkeuksena oli *Reserviläinen*-lehti, joka mainittiin erikseen puhuttaessa maanpuolustusasioista.

”No tota tietysti uutisia nyt ja Twitter on sellainen mistä tosi paljon uutisia siis saan ja seuraan.” (I3)

Sosiaalinen media mainittiin muutamassa haastattelussa. Sitä ei kuitenkaan nähty lähteenä, josta uutistieto varsinaisesti saatiin. Vastausten perusteella sitä käytettiin usein väylänä varsinaisten uutisten luo. Samoin se nähtiin keinona päästä ajankohtaisen keskustelun ja julkaisujen äärelle. Ongelmana koettiin tiedon luotettavuus ja se, että tiedon oikeuden varmistaminen voi tehdä sosiaalisen median kautta tiedon hankinnan raskaaksi.

”Oman työn kauttakin pääsee kyllä niinku tiettyihin juttuihin seuraamaan.” (I4)

”Ehkä enemmän just koska se oma turvallisuuden tunne on tullut sieltä, sieltä niinku kulttuurin muuttumisesta ja työttömyysaste ja nuorten työttömyydestä. Nii mä oon ehkä seurannut enemmän niitä, kuin näitä ehkä enemmän sotilaallisia, että onko meillä hävittäjiä vai ei.” (I5)

Aineiston perusteella haastateltavien arkirutiinit vaikuttivat heidän turvallisuusympäristön seuraamiseen. Vastausten perusteella töiden ja koulutuksen kautta saatiin tietoa turvallisuudesta. Työllä ja arjella oli myös vaikutusta siihen, mihin teemoihin keskittyen haastateltavat seurasivat

turvallisuusympäristöä. Töissä saatiin usein omaan arkeen liittyviin asioihin liittyen tarkempaa tietoa. Myös elämäntilanne vaikutti siihen, minkälaisia asioita haastateltavat painottivat omassa seurannassaan. Lisäksi enemmän kertausharjoituksiin ja vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan osallistuneet kokivat ne hyvinä tilaisuuksina saada lisää tietoa asioista.

”Enemmän mä haen tavallaan sitä keskustelua mun kavereitten kanssa, jotka on viroissa. Mä saan niinku paljon kättä enemmän niinku pidempää siitä, kun se että kun mä luen.” (I6)

*”Oon niinku kiinnostunut keskustelemaan niistä asioista varsinkin kuuntelee... .. heidän [asi-
antuntijat ja ulkomaalaiset] mielipiteet saattaa avata ihan uudenlaisia näkökulmia.” (I2)*

Aiheista keskusteleminen toistui vastauksissa tapana jäsentää turvallisuustilannetta ja sen muutoksia. Keskustelun tarvetta saattoi synnyttää havainnot mediasta. Asioihin paremmin perehtyneiden kontaktien kanssa keskustelemalla koettiin saatavan helpommin ymmärrettävää tietoa. Asioiden parissa työskentelevien kontaktien koettiin avaavan uusia näkökulmia. Tuttujen ihmisten koettiin antavan rehellistä ja ymmärrettävää tietoa asioista. Myös julkisen keskustelun seuraaminen virallisiin julkaisuihin liittyen todettiin keinona seurata turvallisuusympäristöä ja siihen liittyen tehtäviä ratkaisuja.

”Sitä vähän niinku tulee ja menee sitä informaatiota.” (I8)

Osa vastaajista toteaa kysyttäessä, etteivät he seuranneet turvallisuusympäristöön liittyvää uutisointia aktiivisesti. Näissä vastauksissa nostettiin kuitenkin samoja tapoja saada tietoa. Heillä vastauksissa korostui tiedon seuraamisen tapahtuvan ilman aktiivista hakeutumista tiedon äärelle. Merkittävät tapahtumat uskottiin todennäköisesti tulevan tietoon ilman aktiivista seurantaakin, sillä olemassa olevan informaation määrä on valtava.

”Mä koen, että sitä tietoa kyllä on, mutta mulla ei sit taas oo ehkä intressiä kuitenkaan lähteä niinku etsimään tietoa sen kummemmin, kun sitten niistä asioista jotka sitten sen uutiskynnyksen ylittää.” (I2)

”Tunnen myös itseni sillä lailla, että tieto lisää tuskaa. Et sitä niinku alkaa jotenkin vielä enemmän stressaamaan ja sillä lailla”. (I8)

Informaation määrä ja laaja saatavuus korostuivat vastauksissa myös haastateltavilta kysyttäessä, miten he haluaisivat saada lisää tietoa turvallisuudesta tai maanpuolustuksesta. Vastauksissa korostui se, ettei tiedon hankintaa nähty prioriteettina, jos asia ei ollut sen hetkisen toiminnan kannalta merkittävää. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että monet vastaajista olivat tyytyväisiä nykyiseen tiedon määrään ja omiin mahdollisuuksiinsa saada tietoa sitä tarvitessaan. Oikeaksi koetun tiedon löytämisen miellettiin vaativan sopivien väylien tunnistamista. Osa vastaajista kokivat lisätiedon kiinnostavuudesta huolimatta, että heille voisi olla helpompi elää ilman liian tarkkoja tietoja käsitellyistä teemoista. Nämä sopivat varsin hyvin Wendtin ja Rousseau'n (ks. luku 2.3) uhkan henkilökohtaisen kokemisen määrittelyyn ja Limnellin ja Rantapelkonen (ks. luku 2.7) nostamaan median rooliin sekä hyvänä että pahana uhkien kokemisessa.

”Ehkä nyt jostain niinku, vaikka YLE:stä tulee semmoinen niinku luotettavin fiilis verrattuna sit johonkin tämmöiseen klikkiotsikointiin sun muuhun lehdistöön.” (I8)

Hyviä tiedonjakamisen väyliä tarkastellessa osa vastaajista lähti purkamaan asiaa median roolin ja luotettavuuden kautta. Tiedon jakamisen helppouden takia luotettavan tiedon saaminen on muuttunut haastavammaksi ja lukijalle raskaaksi. Myös niin sanotulla *klikkihakuaisuudella* tai *toimittajien piiloagendoilla* tehtyjen artikkeleiden nähtiin heikentävän median luotettavaa roolia. Valtakunnan media ja päivittäislehdet todettiin pääosin luotettaviksi, vaikka niissäkin koettiin olevan sisäisen toimintakulttuurin tarkastelun varaa.

”Mobiililaitteita paljon käyttävänä joku äppi, josta vois niinku nopeasti seurata joko niinku kansallisia asioita tai sit jos on mukana Eurooppa tasolla tai sit ihan maailmanlaajuisesti jotain niinku turvallisuustilanteeseen vaikuttavia tapahtumia.” (I2)

”Ehkä Suomen valtion nykyaikaistaminen on se mun juttu. Ja se väylä on vaan karu fakta, se on sosiaalinen media tai joku muu tällöinen reitti.” (I6)

Tiedonjakaminen verkossa esiintyi vastauksissa eniten hyvänä menetelmänä. Selkeä kokemus haastateltavilla oli, että tiedon tulisi olla helposti saatavilla ja siellä missä ihmiset ovat, sillä tieto liikkuu nopeasti nyky-yhteiskunnassa. Aineiston perusteella koettiin, että tietoa saadaan nopeasti internetistä, sosiaalisesta mediasta tai älypuhelinsovelluksista. Sosiaalinen media korostui keinona, sillä siellä koettiin myös kansalaisten olevan. (vrt. Limnell & Rantapelkonen 2017, 190–198.) Sosiaaliset verkostot koettiin myös hyvänä väylänä jakaa perinteisiä julkaisuja ja uutisia. Puolustusvoimien tilit saivat hyvää palautetta toimivasta sosiaalisen median käytöstä,

kun jaetaan avoimesti uutisia ja tiedotteita. Hyvinä väylinä mainittiin myös henkilökohtaiset tapaamiset, tilaisuudet, viralliset julkaisut ja paperilehdet, kuten *Ruotuväki* ja *Reserviläinen*.

”Se ois helposti saatavilla ja se ois matalan kynnyksen käyttää ja semmoista ymmärrettävää asiaa.” (I2)

”Onks se sit jotenkin, että mä pystyisin hakee sieltä jotain tiettyä jollain asiasanoilla vai niinkö et minkä tyyppistä vaan? Voisinks mä hakee sieltä tutkimuksia? Voisinks mä hakee sieltä niinku uhkakuvat ja tota mahdollisuudet?” (I4)

Hyvälle tiedonjaon menetelmälle tai välineelle ilmeni aineiston perusteella neljä vaatimusta. Ensinnäkin käytettävyyden ja saatavuuden tulisi olla helppoa ja käyttäjäystävällistä. Toiminnan tulisi tapahtua siellä, missä ihmiset ovat. Toisena asiana sisältö ei saisi olla liian raskasta. Tekstin tulisi olla yksinkertaista ja kohdejoukolle ymmärrettävää. Kolmantena asiana oli sovelluksen sisältö. Sisältö olisi hyvä rakentaa siten, että sieltä löytyisi monipuolisesti erilaista materiaalia, kuten videoita, kuvia ja tekstiä ja mahdollisuus hakea myös virallisia julkaisuja, linjauksia ja tutkimuksia. Lisäksi vuorovaikutuksellisuus olisi merkittävä ominaisuus, jolloin sekä alustaa ylläpitävä taho, että käyttäjä pystyisivät jakamaan dataa keskenään. Viimeisenä merkittävänä asiana oli verkostomaisuus. Käsiteltäessä turvallisuusasioita voisi olla hyvä, että saman alustan kautta olisi mahdollista asioida ja löytää tietoa eri viranomaisten asioista.

6.5. Maanpuolustussuhteen rakentuminen ja kehittyminen

”Suurimpana ehkä niin koen, että se vahvisti sitä, en tiää voiks sanoa, et se vahvisti mun suomalaisuutta? No se vahvisti sitä, että mihin mä kuulun ja mitä mä oon valmis suojelemaan siinä vaiheessa, kun ei oo muuta vaihtoehtoa.” (I2)

Maanpuolustuksen merkitys korostui haastateltavien puheenvuoroissa. Haastateltavat lähtivät rakentamaan suhdettaan maanpuolustukseen asepalveluksen suorittamisen kautta. Tämä on luontevaa kysymyksen asettelun takia ja toisaalta sen ollessa selkein maanpuolustuksen käytännön ilmentymä (vrt. Kosonen 2019, 60). Maanpuolustus näyttäytyi tärkeänä, vaikkei henkilöillä tällä hetkellä olisi siihen aktiivinen suhde. Osa haastateltavista koki asepalveluksen suorittamisen keinoksi vahvistaa omaa kansallista identiteettiä.

”Mä oon aina tavallaan nähnyt, että se semmoinen sosiaalinen yhteenkuuluvuuden tunne kuuluu tuohon hommaa.” (I6)

Maanpuolustussuhteen syntyyn ennen palvelusta vaikuttaneina asioina voi arvioida haastateltavien perusteita asepalveluksen suorittamiselle. Yhtenä tekijänä todettiin kasvatuksen vaikutus. Se ilmeni vanhempien tai sukulaisten kautta saatuina mielikuvina, lapsena opittuina arvoina ja armeijan arkipäiväisenä näkymisenä kasvaessa varuskunnan lähellä. Myös median ja ystävien asepalveluksesta antamat mielikuvat saattoivat vaikuttaa siten, että haluttiin tietää lisää asioista. Motivaatiotekijöinä esiintyi haastateltavilla myös halu kokea ennakkotietojen mukainen armeijan sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja halu kunnioittaa veteraanisukulaisten perintöä. Haastateltavissa esiintyi kaikkia muita Häyrysen (2017, 94–95) analyysin mukaisia kategorioita paitsi sotilasuran tavoittelijoita, mikä oli tutkimuksen rajauksen perusteella todennäköistä.

”Armeijan käyminen siis tosi paljon auttaa sitä kokonaisturvallisuuskäsitystä ja maanpuolustuskäsitystä.” (I3)

”Ehkä se oli enemmän silleen ideologisella tasolla, et en mä niinku ymmärtänyt sitä systeemiä oikeasti.” (I2)

Haastateltavat kokivat suhteen maanpuolustukseen kehittyvän asepalveluksen aikana. Tämä ilmeni aineistossa esimerkiksi siten, että asepalvelus konkretisoi maanpuolustuksen merkityksiä haastateltaville. Myös yleisen ymmärryksen maanpuolustukseen ja turvallisuuteen liittyen koettiin lisääntyvän palveluksen aikana. Onnistumisten ja yhdessä tekemisen nähtiin lisänneen luottamusta niin omaan toimintaan kuin koko maanpuolustukseenkin. Osa haastateltavista kertoi hyödyntävänsä arjessa armeijassa opittuja taitoja, kuten ryhmässä toimimista ja johtajakoulutusta. Osalla haastateltavista asepalveluksen alku oli laskenut luottamusta maanpuolustukseen ja omiin kykyihinsä osana sitä. Tämä oli pääosin noussut taitojen kehittyessä ja varsinkin reservissä (vrt. Määttä 1999, 81–82). Muutokset turvallisuusympäristössä ja konkreettisemmaksi koetut uhkat oman palveluksen jälkeen mainittiin myös muutamissa vastauksissa tekijöiksi, jotka olivat lisänneet heidän kokemustaan maanpuolustustyön tärkeydestä.

”Sitte tavallaan sitä aatteellista työtä on ylläpitänyt yhdistyksissä, osallistumalla aktiivisesti muun muassa reserviupseeriyhdistysten toimintaan ja sit sitä konkreettista tekemistä oon tukenut sitte taas se et on osallistunut just kertausharjoituksiin, vapaaehtoiisiin harjoituksiin.” (I3)

Selkeimmät erot maanpuolustussuhteen kehittämisessä ilmenivät reserviin siirtymisen jälkeen. Osa haastateltavista oli ollut epäileväisiä maanpuolustukseen liittyen palveluksen jälkeen, mutta heilläkin luottamus ja maanpuolustuksen tärkeys oli lisääntynyt ajan kanssa. Kuitenkin suurimmat erot tulivat haastateltavilla roolin muodostumisessa reserviläisenä. Kertausharjoituksiin enemmän osallistuneet olivat kehittäneet ja ylläpitäneet maanpuolustussuhdettaan. Osa oli tehnyt sitä itse osallistumalla aktiivisesti vapaaehtoiseen maanpuolustukseen. Osallistumalla harjoituksiin aktiivisesti koettiin saatavan lisää tietoa asioista, joka kasvattaa luottamusta järjestelmään. Myös oman osuuden tärkeäksi kokeminen oli tärkeä osa, joka motivoi osallistumaan maanpuolustukselliseen toimintaan.

”Et jonkun pitäis ehkä vähän jotenkin herätellä tai lähestyä, jotta sitten taas aktivoituisi.” (I4)

Jos haastateltaville ei oltu tarjottu kanavaa ylläpitää suhdettaan maanpuolustukseen, osa koitti rakentaa sitä laajentamalla maanpuolustustoimijuuttaan. Keinoina mainittiin esimerkiksi tiedon hankkiminen kertausharjoituksiin osallistuneilta tutuilta tai verkosta. Huomattavaa oli se, että osa vastaajista koki vapaaehtoisen reserviläistoiminnan vieraaksi, eivätkä tästä syystä hakeutuneet siihen toimintaan. Syinä oman toiminnan kehittämisen esteenä nousivat ajankäytön ja priorisoinnin vaikeus. Eräs haastateltava korosti haasteena myös sitä, että esimerkiksi maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) verkkosivujen kautta oli haastava löytää sopivan tasoista kokonaisuutta. Muutamissa haastatteluissa korostui tarve aktivoinnille ja ohjaamiselle oikeaan suuntaan, sillä halu kehittää ja ylläpitää maanpuolustussuhdetta välittyi kaikista haastatteluista.

”Maanpuolustuksessa motivoi siis ihan vaan se, että koen tämän maan ja tämän yhteisön sel-laiseksi mitä mä niinkun haluan puolustaa.” (I5)

Maanpuolustussuhteeseen vaikuttavia asioita tarkastellessa positiiviset tekijät jakautuivat neljään luokkaan. Ensimmäinen näistä oli arvopohja. Nämä edustivat pääasiallisesti teoriasta tuttuja tekijöitä, kuten Suomen kokeminen puolustamisen arvoiseksi ja hyväksi maaksi (vrt. Myyry 2009; Kosonen ym. 2019, 311-312), velvollisuuden tunteminen ja isänmaallisuuden kokeminen.

”Niin se varmuus siitä, että mulle on joku tehtävä ja multa niinku odotetaan jotain ja mä pystyn jotain tekeen, niin se tekee tästä työstä tosi mielekästä. Et ei oo semmoinen olo, että jos jotain tapahtuu, niin mä en tietäisi mitä tehdä.” (I3)

Toinen kokonaisuus oli oman roolin hallitsemiseen liittyvät tekijät (vrt luku 3.4.2). Haastateltavia motivoi usein kehittää omaa maanpuolustusosaamistaan. Tämä ilmeni haluna kehittyä omassa tehtävässään ja haluna hallita se mahdollisimman hyvin poikkeusoloissa. Lisäksi erityisen motivoivaksi koettiin se, että saatiin lisää ja mahdollisesti tarkempaa tietoa omasta poikkeusolojen tehtävästä. Aineistosta oli havaittavissa, että organisaation tietojen jakamisella osoittamaa luottamusta arvostettiin haastateltavien parissa. Harjoitusten osalta korostettiin, että niiden sisällön tulisi olla perusteltua. Kertausharjoitukset koettiin hyvänä paikkana osaamisen kehittymiselle.

”No kyl se on se yhteisö ihan puhtaasti.” (I6)

Kolmantena motivoivana tekijänä oli yhteisöllisyyden kokeminen. Tämä korostui vastauksissa erityisesti vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan osallistuvilla. Myös kertausharjoituksissa useammin käyneet totesivat, että joukon ryhmäkiinteys tiivistyi harjoituksissa. Tämä puolestaan motivoi myös jatkossa osallistumaan harjoituksiin.

”Kattelin taas Naissotilaita tossa viikonloppuna, että semmoset vaan niinku et niillehän on hyvä nauraa, kun ne siellä tekee kaikkea. Mutta et vähän niinku muistuttelee asiasta, niin ehkä se on niinku se suurin [motivoiva tekijä]” (I7)

Neljäntenä teemana oli viestintä, josta korostettiin vuorovaikutuksellisuuden merkitystä. Vuorovaikutus nähtiin haastatteluiden perusteella parhaimmillaan vuoropuheluna reserviläisen ja Puolustusvoimien välillä, jossa yksilön kehityksestä hyötyisivät molemmat osapuolet. Myös organisaation laadukkaan viestinnän merkitys todettiin tärkeäksi. Tähän sisältyi yleinen tiedon jakaminen ja avoimuus, joista esimerkkinä mainittiin uutisointi ja televisio-ohjelmat, kuten *Naissotilaat*. Viestinnästä korostettiin myös mainonnan merkitys, jotta reserviläiset osaisivat hakeutua oikeanlaisille kursseille. Viestinnällä voikin nähdä olevan merkitystä sekä maanpuolustusosaamisen että -luottamuksen kehittymiselle.

”No vois kuvitella, että politiikka vois niinku vaikuttaa johonkin, että just kokeeko, että täällä on niinku... tai että Suomi on vaikka sen arvoinen niinku oman puolustamisen arvoinen.” (I7)

Osa haastateltavista ei nähnyt heidän maanpuolustussuhteeseensa negatiivisia tekijöitä, vaan he enemmänkin pohtivat mahdollisia laskevia tekijöitä. Negatiiviset tekijät jakautuivat kolmeen

eri luokkaan. Ensimmäinen luokka oli maanpuolustusasenteeseen sidonnainen oman arvomaailman vastainen toiminta. Tähän alle haastatteluissa esiintyi Suomen mahdollinen puolustamisen arvottomaksi kokeminen huonon politiikan myötä, räikeät ylilyönnit ja huono maine mediassa sekä mahdollinen Suomen osallistuminen kyseenalaisiin operaatioihin. Nämä ovatkin melko suoraan peilattavissa maanpuolustussuhdetta kehystäviin tekijöihin (vrt. Kosonen ym. 2019, 311-312) maanpuolustusasennetta ja -luottamusta heikentävinä asioina. Lisäksi yksi haastateltava kertoi laskeneena tekijänä yksittäisten kantahenkilökuntaan kuuluvien huonon käyttäytymisen.

”Et ehkä ne mun taidot ja semmoiset ei tuu sit hyödynnetty sit semmosessa.” (I4)

Toisena kokonaisuutena oli hyödyllisyyden kokeminen. Tämä näkyi sekä Puolustusvoimien että MPK:n koulutuksissa. Harjoitusten sisällön tulisi aineiston perusteella olla sopivan haastavaa ja omassa poikkeusolojen tehtävässä kehittävää. Eräs haastateltava kertoi, että hänen asenteisiin vaikutti pitkään negatiivisesti kokemus siitä, ettei asepalveluksen suorittamisella ollut vaikutusta Puolustusvoimille töihin hakiessa. Myös median ja uutisoinnin merkitys hyödyllisyyden kokemukseen saattoi heijastua siinä, että negatiivinen ja lannistava uutisointi voi heikentää osallistumisen halua. Erään haastateltavan mukaan, jos median mukaan maanpuolustus-toiminnassa ei koettaisi olevan mahdollisuuksia, niin hän kyseenalaistaisi oman ajankäyttönsä priorisointia.

”Et totta kai väistämättähän se vähän vaikuttaa siihen maanpuolustustahtoonkin, että ’Mä en tiedä mitä mä teen täällä’.” (I6)

Kolmantena tekijänä oli resurssiongelmat. Tämä ilmeni sekä haastateltavien että organisaation ongelmana. Osa haastateltavista koki oman ajankäytön rajaavan mahdollisuuksiaan kehittyä. Järjestelmien ja koulutuksen kehittyessä tällöin syntyi helposti tunne, ettei osaisi tehtäviään. Puolustusvoimien puolelta ongelma näyttäytyi siten, että uusia asioita ei välttämättä keretty kouluttamaan kunnolla, jolloin reserviläiselle jäi epävarma olo järjestelmistä. Samalla kuva osaamisesta omassa tehtävässään helposti heikentyi.

6.6. Turvallisuusympäristö ja oma rooli turvallisuudessa

”Et kyl mä niinku tavallaan koen, että sit kun se turvallisuus- tai turvallisuuden tunne on jotenkin heikentynyt, niin sitä suurempi tahto sit on.” (I8)

”Niin tota se kyl jotenkin konkretisoitui tosi voimakkaasti, että ei tässä olla sillain leikkimässä mitään maanpuolustusta, vaan se on ihan niinku siihen pitää tavallaan varautua. Ja se 2014 tosiaan sillai siinä kävi itensä kanssa keskustelua ihan tosissaan. Se on asia mikä täytyy huomioda, ettei me olla kuitenkaan niin erillämme tästä muusta maailmasta. Että tavallaan jos se voi käydä Ukrainassa nii miks ei se vois käydä Suomessakin?” (I3)

Osa haastateltavista kertoi tarkastelleensa suhdettaan maanpuolustukseen suhteessa turvallisuuden muutoksiin. Usea haastateltava koki, että seuraamiseen vaikuttivat uhkakuvien laaja medianäkyvyys ja armeijassa saatu koulutus. Pääsääntöisesti uhkakuvien ei koettu vaikuttavan maanpuolustustahtoon ainakaan laskevasti. Uhkakuvien, kuten Ukrainan kriisin, toteutumisen vaikutuksena osa haastateltavista totesi tarkastelevansa omaa maanpuolustustoimijuuttaan enemmän tosissaan. Jos vaikutusta uhkan kokemuksilla ja turvallisuuden heikkenemisellä oli, niiden koettiin olleen pikemminkin henkilökohtaista maanpuolustustahtoa vahvistavia. Osa haastateltavista totesi vahvistavansa silloin toimijuuttaan hakeutumalla kursseille, vapaaehtoiisiin kertausharjoituksiin tai tarjoamalla tukea tutuilleen.

”Mul ei oo ollu Suomen puolesta turvaton olo, vaan et on ollu siin omassa. Niinä hetkinä mä oon miettinyt, et no mitä jos nyt sit kävis silleen, että tänne viel syttyis joku sota ja muuta.” (I5)

Osa haastateltavista totesi turvattomuuden kokemuksen saaneen heidät pohtimaan omaa rooliaan maanpuolustuksessa kriittisesti. Henkilökohtaisen turvattomuuden ja epävarmuuden vaikutuksena saattoi olla heikentynyt luottamus omaan kykyyn osallistua maanpuolustukseen silloisessa elämäntilanteessa. Myös kulttuurin mahdolliset muutokset arvojen vastaiseksi saattaisivat vaikuttaa maanpuolustussuhteeseen, maanpuolustustoimijuutta purkavasti.

”Ja sit ku sä oot viikon kertauksessa, et sä välttämättä edelleenkään tiedä... Sulle annetaan se järjestelmä eteen ja sä oot sillain 'Enter' ja sit oot silleen 'Jaa kaatui.'” (I6)

Osa haastateltavista pohti myös oman osaamisensa tasoa, kun ympäristö, kalusto ja toimintatavat kehittyvät nopeasti. Kun kertausharjoituksiin osallistuvilta tuli havaintona, että ajoittain ei oikein tiedä mitä tehdä, niin tämä välittyy kertausharjoituksiin osallistumattomiin, jotka ovat muilta saadun julkisen tiedon varassa.

”Jos mä mietin mun omaa tehtävää, niin on selkeä. Mut ku mä en nyt tiedä onks se muuttunut, niin sit on hyvinkin epäselkeä, jos se on muuttunut.” (I8)

Toimijuus koettiin olevan vahvasti linkittynyt maanpuolustukseen. Haastateltavat kokivat pääosin roolinsa olevan heidän poikkeusolojen tehtävän mukaisia. Armeijan suorittamisen koettiin myös selkeyttäneen roolia turvallisuuden kentässä (vrt. Tallberg ym. 2018, 79). Asepalveluksen jälkeinen rooli ja poikkeusolojen tehtävä olivat pääosin selviä, mutta tämän hetkisestä tilanteesta kokemukset vaihtelivat. Osa haastateltavista kokivat roolin olevan teoriassa selkeä, mutta eivät kokeneet tietävänsä, missä kontekstissa omaa tehtävää käytännössä toteuttaisivat tai miten se liittyy laajempaan kokonaisuuteen. Osa puolestaan totesi omaan rooliin aiheuttavan epävarmuutta se, etteivät he tiedä oman tehtävän mahdollisista muutoksista. Osa haastateltavista totesi roolin laajentuneen vapaaehtoisen maanpuolustuksen puolelle, jossa oma rooli oli hyvin selvä.

”Mä koen, että rauhan aikana se ensisijainen rooli on olla siis äiti. Mut sitten kun valtio mua tarvitsee, niin sitten mun ensisijainen rooli on olla siis maanpuolustaja.” - Tunniste poistettu.

Osa vastaajista koki tarkastelleensa omaa rooliaan maanpuolustuksessa ja turvallisuudessa. Tarkastelu ei pääosin ollut sidoksissa uhkakuviin, vaan vastauksissa esiintyivät henkilökohtaisemmat asiat. Näitä olivat turvattomuuden kokemus ja elämässä tapahtuneet muutokset. Elämän muutoksissa perheenlisäys nostettiin tekijäksi, joka laittoi naiset usein tarkastelemaan omaa ensisijaista rooliaan. Äidiksi tulleet kokivat tasapainottelevansa painotuksessa äidin roolin ja maanpuolustajan roolin välillä. Oma vaikutuksensa oli myös sillä, että molemmilla vanhemmilla voi olla poikkeusolojen tehtävä. Vaikka osa haastateltavista oli joutunut arvottamaan näitä asioita, ei heistä yksikään ollut lähtenyt purkamaan toimijuuttaan maanpuolustajina.

”No mä sit taas koen et kyl se, et ku siin on jotenkin siin koko turvallisuudessa et siin on niitä monia puolia. Et ei pelkästään ehkä maanpuolustuksellinen näkökulma siin mielessä, et jotenkin pelkästään sitä armeijaa, vaan just sitä et, jos mä teen sitä päivätyötä.” - Tunniste poistettu.

Toisena vaikuttavana tekijänä olivat työelämän muutokset. Osan haastateltavista työurat olivat saaneet heidät tarkastelemaan rooliaan turvallisuuden tuottamiseen eri tavoin. Osa totesi poimineensa oppeja nykyiseen rooliinsa saamastaan koulutuksesta ja koki asepalveluksesta saadut opit hyödyllisinä myös nykyisessä työssään. Eräs haastateltava koki nykyisen työtehtävänsä laajentaneen hänen kuvaansa turvallisuustoiminnasta. Hän kokikin tehtävänsä voivan olla myös poikkeusoloissa muualla kuin joukkueenjohtajatason tehtävissä, johon hän ei ollut saanut ylläpidettyä osaamistaan. Tehtävä voisi olla kokonaisturvallisuuden mallissa enemmän työelämän tehtävien ja niissä saatujen kokemusten mukainen. Valmius toimia poikkeusolojen tehtävässään oli kaikilla säilynyt, vaikka he kokisivat voivansa olla enemmän hyödyksi muualla.

”Naisena koen, että mun tehtävä on niinku ruohonjuuri tasolla myös rohkaista ja kannustaa naisia, jotka miettii palveluksen käymistä. On se sitten omassa lähipiirissä, naisten valmiusliiton kurssien kautta, MPK:n kurssien kautta, rauhanturvaliiton koulutusten tai rekrytoinnin kautta tuoda sitten esille semmoisia, tai yhden esimerkin siitä, että intissä voi pärjätä.” (I2)

Osa haastateltavista koki asepalveluksen suorittamisen tuoneen heille myös eräänlaisen tiedottajan roolin. Asepalveluksen suorittaneilta naisilta usein haluttiin tietää heidän kokemuksiaan ja tietoa siitä, millaista oli olla naisena armeijassa. Tämä nähtiin varsinaisen roolin rinnalla olevana. Osa koki tiedon jakamisen asepalvelusta harkitseville naisille lähes velvollisuutena, mutta kaikki asiasta erikseen maininneet kokivat haluavansa jakaa tietoa halukkaille.

”Haluaisin. Ja ehkä noi kertausharjoitukset on hyviä, koska silloinhan meillä paljon on sitä keskustelua.” (I6)

Kaikki haastateltavat kokivat haluavansa saada lisää tietoa omasta roolistansa, mikä erosi aiemmin käsiteltyihin yleisiin asioihin, joista yleisemmin koettiin tietoa olevan riittävästi (ks. 6.2.3.). Syitä lisätiedon haluamiselle olivat oman tehtävän kiinnostavuus, halu ymmärtää oman tehtävän merkitys ja oman roolin selkeytyminen. Tiedontarpeessa korostui halu saada tietää konkreettisia asioita omaan toimijuuteen liittyen, ja missä joukossa omaa roolia toteutettaisiin. Osa haastateltavista koki kertausharjoitukset hyvinä tilaisuuksina tiedon lisäämiseen. Toisena hyvänä tiedon lisäämisen keinona osa haastateltavista mainitsi maanpuolustuskurssit, joiden välittyminen esimerkiksi sosiaalisen median kautta näyttäytyy positiivisena, vaikka haastateltavat eivät olleet vielä itse kurssille päässeet.

”Niin tota tavallaan kyllähän niitten niinku Puolustusvoimien tarve edellä, mut että niihin kyllä kannattais niihin reserviläisten niinku urapolkuihin sillain ihan oikeesti paneutua.” (I3)

Suurin osa haastateltavista totesi vuoropuhelun kansalaisten ja Puolustusvoimien välillä merkittäväksi tekijäksi tiedon lisäämiseksi. Haastatteluissa mainittiin aktiivinen tiedon jakaminen, reserviläisten yleinen tiedottaminen, tiedon mahdollisimman avoin kertominen ja osaamisen kohdentaminen. Aktiivisessa tiedon jakamisessa kaivattiin keskustelua reserviläisten urapolusta ja miten reserviläisten taitoja ja tietoja voidaan kehittää nousujohteisesti.

”Ehkä semmoinen tietoisuus jotenkin, että ’Hei olet edelleen reserviläinen’ ja et ei se vaan jää jotenkin täysin unholaan, että on suorittanut palveluksen ja on ehkä joku tehtäväkin.” (I8)

Yleisestä tiedonjakamisesta mainittiin reserviläiskirjeen kaltaiset yhteydenotot. Tätä kautta toivottiin muistutusta reserviläisille heidän roolistaan maanpuolustuksessa ja heidän maanpuolustustietämyksen ylläpitämistä. Keino voisi olla jotain muutakin kuin kirje, mutta osa haastateltavista kaipasi Puolustusvoimilta aktiivisempaa yhteydenpitoa. Haastateltavat kuitenkin tunnistivat, etteivät kaikki välttämättä haluaisi yhteydenottoja samalla tavalla.

”Että jos me kerran laitetaan rahaa kertausharjoitukseen, niin miks me ei käytetä sitä ensimmäistä tulopäivää, tai aina on palautepäivä viimeinen päivä, niin miks me ei käytetä sitä siihen, että porukka sais kättä pidempää.” (I6)

Tiedon mahdollisimman avoimeen jakamiseen haastateltavat tunnistivat sen, ettei kaikkea tietoa ole syytä jakaa kuin sitä tarvitseville. Kuitenkin omasta tehtävästä haluttiin mahdollisimman tarkkaa tietoa. Esimerkiksi kertausharjoituksiin osa toivoi enemmän tilannekatsauksia nykytilanteesta ja omasta roolistaan. Osa haastateltavista toivoi myös konkreettisempaa kuvaa oman tehtävänsä merkityksestä laajemmassa mittakaavassa.

”Mutta tota jotenkin et miten onnistuttais jokaisesta ihmisestä sit hyödyntää ne. Just sitä mitä sit on ehkä hankkinut myöhemmin semmosta koulutusta tai osaamista tai harrastuneisuuden kautta.” (I4)

Osaamisen kohdentamiseen Puolustusvoimilta toivottiin kansalaisten siviilissä hankitun osaamisen hyödyntämistä. Tätä painotettiin ennen palvelusta aiemman osaamisen hyödyntämisenä ja palveluksen jälkeen reserviläisten koulutuksen ja työtaustan huomioimisena. Tässä asiassa tulee kuitenkin huomioida, että toimiakseen tämä vaatii vuoropuhelua. Reserviläisellä tulee olla halu ilmoittaa omasta osaamisestaan. Organisaation vastuulle jää tuottaa tähän tarpeeksi yksinkertainen keino, jotta ilmoittamista tapahtuisi. Näin osaamista voisi saada aidosti kohdennettua.

6.7. Kokemuksia turvallisuuspoliittisesta koulutuksesta

”Voisin kuvitella, että RUK:ssa on annettukin jotain, mutta siellä meni aika lailla kaikki toisesta korvasta sisään toisesta korvasta ulos, kun oli niin väsynyt ja kaikkea.” (I7)

Turvallisuusympäristöstä ja sen seuraamisesta pääosan ensimmäinen pohdittava ajanjakso oli asepalvelusaika. Peruskoulun ja lukion opetukseen (ks. luku 3.4.1) ei viitannut yksikään haastateltava. Palveluksen aikaiseen koulutukseen liittyen kokemukset vaihtelivat. Pääosa korosti

RUK:n aikaista koulutusta. Silloin turvallisuusympäristö oli ollut enemmän esillä, mutta muistuvat opetuksen sisällöstä olivat hyvin hataria. RUK:ssa annettu oppituntimuotoinen opetus oli haastateltavien mukaan yleensä ajankohtina, jolloin muun koulutuksen kuormittavuuden takia ei oltu vastaanottavimmillaan. Osa haastateltavista muisti koulutusta annetun laajemminkin palveluksen aikana (vrt. luku 3.4.1.). Vaikka koulutusta oli annettu, niin sen mieleenpainuvuus ei välttämättä ole ollut erityisen tehokasta. Toisaalta osa haastateltavista mainitsi RUK:n koulutuksen vaikutuksen turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvän uutisoinnin todennäköisesti tarkemmalle seuraamiselle.

”Sitoutumalla tällaisin niinkun tiettyihin sodanajan joukkoihin, niin pitää sitä omaa tietotaitoa tavallaan tosi hyvin pinnalla.” - Tunniste poistettu.

Reservissä saatavan koulutuksen koettiin tulevan pääsääntöisesti kertausharjoituksissa tai muussa Puolustusvoimien järjestämässä toiminnassa. Koska yhteydenottoja Puolustusvoimista ei koettu tulevan, tuli koulutusta haluavan olla itse aktiivinen. Eräs haastateltava kertoi, että vapaaehtoisuudella ja vapaaehtoisesti joukkoihin sitoutumalla oli mahdollista päästä useammin koulutuksiin, jolloin saattoi saada esimerkiksi kattavampia tilannekatsauksia sen hetken tilanteesta. Myös järjestöjen tuottama tieto esimerkiksi *Reserviläinen*-lehdessä nähtiin hyvänä tapana jakaa tietoa ajankohtaisista asioista. Osa vastaajista mainitsi tässä yhteydessä myös maanpuolustuskurssit, jotka nähtiin erinomaisina paikkoina jakaa tietoa turvallisuuspoliittisista asioista myös sellaisille, jotka eivät ole suorittaneet asepalvelusta.

”Mut se, että et kyllähän meitä esimiehiä siis koulutetaan turvallisuuteen näkökulmasta ja koulutetaan siis kriisiviestintään.” - Tunniste poistettu.

Vaikka haastateltavat eivät muistaneet asepalvelusta ennen saamaansa opetusta turvallisuuspolitiikasta, nousi osassa haastatteluilla koulutuksen merkitys palveluksen jälkeen. Opinnot olivat voineet olla joko yleisen tason käsittelyä turvallisuuteen liittyen tai omaan erikoistumisalueeseen keskittynyttä. Eräs haastateltava mainitsi omaa työtä tukevat jatkokoulutuskurssit esimerkiksi turvallisuusjohtamisesta ja kriisiviestinnästä turvallisuusymmärrystään tukevaksi.

”Mut just yritin miettiä, et millä se tavallaan tulis vähän niinku, se ois ihan sika makeeta et se tulis niinku, et sit vähän samalla lailla ku siit maanpuolustuskurssista. Et se tulee vähän joka tuutista ja kaikki fiilistelee sitä, niin sit se oikeesti leviää jollain muulla tavalla ku niinku verkossa oleva kirjasto.” (15)

Turvallisuusympäristön koulutuksen kehittämisen suhteen haastateltavien näkemykset jakautuivat koulutuksellisiin ja tiedotuksellisiin asioihin. Yleisesti molempiin kategorioihin sijoittuvia näkemyksiä olivat arkisen turvallisuuden, yhteistyön lisääminen ja käyttäjäystävällisyys. Arkisesta turvallisuudesta mainittiin kokonaisturvallisuuden näkökulmien lisääminen ja esimerkiksi varautumisen kouluttaminen. Huoltovarmuuskeskuksen maaliskuussa 2020 myös pelillisen osan sisältävä verkkosivu (72tuntia.fi) vastaa osaltaan toiveeseen yleisen varautumisen kouluttamisesta. Yhteistyön lisäämisen näkökulmasta oli toive viranomaisyhteistyön laajentamisesta kokonaisturvallisuuden osaamisen kasvattamiseksi. Toisena asiana esitettiin koulutuksen ulottamista koko kansaan eikä vain asepalveluksen suorittaneisiin kansalaisiin. Käyttäjäystävällisyydestä toivottiin sitä, että asioista puhutaan mahdollisimman avoimesti, asiat esitetään ymmärrettävästi ja tiedon saatavuus olisi kansalaisille kohtuullisen yksinkertaisesta. Mahdollisina alustoina nostettiin esimerkiksi internet ja älypuhelinsovellukset.

”Mut sit jotenkin niinkun konkreetttaa. Vaikka et mitä on niinkun tapahtunut Euroopassa viimeisen viiden vuoden aikana.” (I2)

”Nii jotenkin se pelillisyyys vetoaa minuun myös ja semmost osaamista myöskin tarvittais koulutuspuolelle, mut myös sinne niinku turvallisuuteen liittyen pystyttäis rakentaa erilaisii tavallaan skenaarioita.” (I4)

Koulutuksen kehityskohdat sijoittuivat ajallisesti asepalvelusta suorittaville ja muille kansalaisille liittyvään koulutukseen. Näkemykset kehitettävistä asioista liittyivät rakenteellisiin, menetelmällisiin ja sisällöllisiin asioihin. Asepalveluksessa koulutuksessa tärkeimmäksi asiaksi muodostui se, että opetettavaan asiaan on saatava konkreettisuutta. Tähän voidaan pyrkiä haastateltavien näkemyksen mukaan liittämällä asioita maailmalla aiemmin tapahtuneisiin asioihin ja lisäämällä opetukseen vuorovaikutuksellisuutta, käytännöllisyyttä ja toiminnallisuutta.

”Mutta kuitenkin ehkä sellainen alusta, että tekin saatte siihen porukkaan, ketkä sinne niinku tulee niin jonkun tavallaan kontaktipinnan. Et se ei oo vaan sellai instastoori tai blogi jonka voit käydä lukee, vaan se ois jotenkin vuorovaikutuksellista.” (I5)

”Mutta ei niinku erilaisii jotenki et se ajankohta, aika, mitä mikä siel on se sisältö, niin voisin hyvin valita, jos on semmonen, ei nyt tarvi olla mikään et pääset maalihenkilöksi vitsi sinne, mut siis semmonen vetävä sisältö.” (I4)

Asepalveluksen ulkopuolella haastateltavat toivoivat järjestettävän kursseja. Kurssien haluttiin olevan sisällöltään sellaisia, että ne houkuttelisivat eri tasoisia kansalaisia osallistumaan niille. Usean haastateltavan mielestä koulutuksen pitäisi olla avointa kaikille kansalaisille. Koulutuksesta mainittiin sekä perinteinen kurssimuotoinen opiskelu että verkossa suoritettavat kurssit. Kurssien osalta pohdittiin myös viranomaisten yhteistyötä kurssien laatimisessa. Puolustusvoimilla koettiin olevan osaamista, jota voitaisiin jakaa muiden organisaatioiden kanssa. Osa vastaajista linkitti kurssit hyväksi keinoksi tiedonvaihdolle kansalaisten ja viranomaisten välillä.

”Niin ehkä just se semmoinen niinku jonkunlaisen luotettavan informaation jakaminen tietyllä tapaa.” (I8)

Tiedotuksellisista asioista mainittiin luotettavan yleistiedon, tilannekatsausten ja osaamisen hyödyntämisen näkökulmat. Luotettavan yleistiedon tarve näyttäytyi aineistossa siten, että turvallisuuden ja maanpuolustuksen tilasta haluttaisiin kansalaisen helposti löydettäväksi luotettavaa tietoa. Puolustusvoimat todettiin haastatteluissa yhdeksi luotettavaa tietoa jakavaksi tahoksi. Tilannekatsaukset nähtiin kohdennettavaksi tarkempaa tietoa tarvitseville ihmisille. Tähän koettiin hyväksi paikaksi kertausharjoitukset tai reserviläisille järjestetyt tilaisuudet. Osaamisen hyödyntämisen näkökulmasta mainittiin Puolustusvoimille suositus käyttää reserviläisten osaamista turvallisuusympäristöön ja maanpuolustukseen liittyvissä asioissa vielä avoimemmin. Nämä voisivat laajentaa näkökulmaa ja samalla tukea kansalaisten osallistumisen kokemusta turvallisuuden tuottamiseen.

6.8. Maanpuolustusosaamisen kehittämisestä

”Yks on se et ensinnäkin et on jotenkin saatavilla sitä. On se sit sitä käytännön koulutusta, et sitä on saatavilla ja se on jotenkin helposti niinku katsottavissa tai omaksuttavissa.” (I4)

Tarkastellessa maanpuolustusosaamista ja sen kehittämistä nousi selkeitä ehdotuksia niin taitojen kuin tietojenkin kehittämiseen. Lisäksi nousi yleisiä ajatuksia ylipäättään osaamisen kehittämiseen ja miten siihen voitaisiin vaikutta liittyen.

”Mä en oikein osaa sanoa miten joku ulkopuolinen taho vois tavallaan niinku pakottaa kehittämään tietoja ja taitoja, jos se halu ei tuu yksilöstä itsestään.” (I8)

Merkittävä tekijä oli henkilön oma halu kehittyä, joka oli haastateltavien kokemuksen mukaan tärkeässä roolissa (vrt. Kosonen 2019, 60). Kehittymisenhaluun ei suoraan koettu voivan vaikuttaa, mutta välillisiä keinoja haastateltavat mainitsivat useita. Yksi asia oli panostaminen reserviläisten liittoihin ja vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan. Näihin toivottiin osallistumiskynnyksen madaltamista ja positiivisten kokemusten luomista. Vastauksissa mainittiin mielenkiintoisiksi ja osallistumiseen kannustavasti suunniteltujen reserviläisten urapolkujen ja positiivisten kokemusten kautta syntyvä motivoituminen itsensä kehittämiseen. Reserviläisten unohtuminen palveluksen jälkeen todettiin myös osassa haastatteluista. Jos reserviläiseen ei olla millään tavalla yhteydessä palveluksen jälkeen, vaikuttaa se heidän suhteensa maanpuolustukseen eri tekijöihin.

”Että se siviilissä hankittu työkokemus ja muu niinku olis relevanttia myös sillä puolella.” (I1)

Tiedon jakaminen oli toinen selvä teema osaamisen kehittämiseen ja oikein kohdistamiseen. Puolustusvoimien mediatoinnin ja avoimuuden merkitys koettiin oleellisena osana, jotta ihmiset kiinnostuisivat osallistumaan turvallisuustoimintaan. Myös kansalaisten osaamisen kartoittaminen ja hankitun osaamisen hyödyntäminen nähtiin tärkeänä osana maanpuolustusosaamisen kehittämistä. Tämä heijastui haastateltaville esimerkiksi kehittyneen teknologian kautta muuttuvana osaamisen tarpeena erilaisiin tehtäviin. Osaamiseen liitettiin osassa haastatteluissa myös arkisempaa turvallisuuskoulutusta. Osa totesi sisäisiin ongelmiin opetettavan valmistautumisen ja yleisen varautumisen yhdeksi taidoksi, jonka kouluttamiseen he kokevat Puolustusvoimilla olevan edellytyksiä muuhun koulutukseen liittyen.

”Mut taas taitopuoli nii se vaatii konkrettiaa, se vaatii sen paikalle menemisen ja sen itse tekemisen, jotta se oikeasti jää mieleen.” (I2)

Taitojen kehittämisestä todettiin lähes yksimielisesti kertausharjoitusten merkitys käytännön osaamiselle. Merkitys koettiin taitojen ylläpitämiselle ja kehittämiselle. Hyvien harjoitusten sisällöstä nostettiin sopiva haastavuus, sisältöjen järkevyys ja toimiminen mahdollisimman lähellä omaa poikkeusolojen tehtävää. Harjoituksia tulisi olla mahdollisimman säännöllisesti, jotta taitoja saataisiin ylläpidettyä. Reserviläisten järjestämät ryhmätaitokilpailut todettiin myös hyväksi paikaksi ylläpitää käytännönsaamista. Vapaaehtoisjohtoinen kilpailu koettiin hyväksi myös, koska sen ei nähty kuormittavan Puolustusvoimien resursseja. Eräs haastateltava mainitsi Puolustusvoimien mahdollisuuden tukea reserviläisten omatoimista itsensä kehittämistä laatimalla listoja suositeltavista koulutuksista, kursseista ja fyysisen kunnon ylläpitämisestä.

”No Puolustusvoimat aktivoitunut sosiaalisessa mediassa niin kuin sanoin. Itse arvostan sitä suuresti. Tuodaan paljon ehkä sitä sellastakin dataa mitä ei moni välttämättä ois ikinä hoksannut.” (I6)

Tietoa koettiin olevan saatavilla, mutta sen voivan olla vaikeasti saatavilla ilman kontakteja tai ohjausta tiedon äärelle. Tieto saattoi olla myös vaikeaselkoista ja raskaslukuista. Tällä hetkelläkin käytössä olevista hyvistä kanavista lehdistö ja varsinkin sosiaalinen media korostuivat vastauksissa. Puolustusvoimien sosiaalisen median käyttö mainittiin useassa haastattelussa positiivisena, sillä sen kautta ohjattiin tehokkaasti mielenkiintoisen datan ja uutisten äärelle. Myös Puolustusvoimien näkyminen median kautta esimerkiksi *Naissotilaat*-sarjan kautta todettiin hyväksi keinoksi kuvata Puolustusvoimia, asepalveluksen arkea ja madaltaa kynnystä hakeutua laajentamaan omaa toimijuuttaan. Myös kuntien ja varuskuntien välinen yhteistyö kerrottiin osassa haastatteluista hyväksi tavaksi laajentaa ymmärrystä kokonaisturvallisuudesta.

”Mutta miksi ei joku semmoinen niinku reserviläisen tietopankki. On se sit niinku pienemmässä skaalassa, tän aselaji tai sitte ihan niinku isommassa kaavassa, kun hallinnoidaan kertausharjoituksia, niin sitten hallinnoitais sitten kertaavien ihmisten tiedollisen, niin kuin tiedollista tai tietojen ylläpitoa ja päivittämistä.” (I2)

Tiedon lisäämiseksi mainittiin kehitysjatoksena useassa haastattelussa yhteyden lisääminen kansalaisten ja Puolustusvoimien välillä. Osa haastateltavista kaipasi matalalla kynnyksellä käyttöön otettavaa tietopankkia. Tietopankin sisällöksi esitettiin muun muassa tuoreimpia uutisia, tutkimuksia ja julkaisuja. Kansalaisia voisi ohjata löytämään heidän rooliinsa ja mielenkiintonsa liittyvät tuoreimmat tutkimukset aiheista. Virallisista julkaisuista toivottiin myös Puolustusvoimien asiantuntijoiden tai tutkijoiden yksinkertaisemmin tulkittavia tiivistelmiä, jolloin tulkinta edustaisi virallista linjaa ja tiedon luotettavuus olisi suurempi. Osa haastateltavista mainitsi myös kootun tilausviestin mahdollisuuden, johon voisi olla kerätty ajankohtaisia tutustuttavia asioita oman osaamisen kehittämiseksi.

6.9 Teemoja aineistosta

Tunnistin aineistonanalyysissä haastattelurungon mukaisten teemojen ulkopuolelta kaksi läpi haastattelun välittyvää teemaa. Nämä teemat olivat *toimijuus kehystää näkemyksiä ja itsenäisen toimijuuden haasteet*. Alaluvussa oleva pohdinta on tulkintoja aiemmin esiteltujen asioiden yleistettävyydestä, joten se sisältää enemmän omia ajatuksiani koko aineistosta.

6.9.1 Toimijuus kehystää näkemyksiä

Aineiston perusteella haastateltavan oma asema yhteiskunnassa vaikuttaa merkittävästi hänen näkemyksiinsä turvallisuudesta ja maanpuolustuksesta. Näkemyksiin vaikuttavat työelämän suuntautumiset, yksityiselämässä tapahtuneet tekijät, vapaaehtoisuus ja myös asepalveluksen suorittaminen. Toimijuus voidaankin käsittää ylipäättään ihmiselle rakentuneena osana yhteiskunnassa, joka on vuorovaikutuksessa hänen kokemuksiinsa.

”Et mietitään laajemmin tän alueen turvallisuutta ja mietitään niinku tän alueen semmoisia rakenneteknisiä juttuja ja muita. Et semmoisessa verkostossa, mut eihän se nyt maanpuolustukseen siis sinänsä liity.” - Tunniste poistettu.

Työelämän ja opiskelussa erikoistumisen vaikutus heijastuu suoraan siihen, mitä asioita ihmiset pitävät merkityksellisenä. On luonnollista, että ihmiset seuraavat enemmän keskustelua teemoista, joista he itse tietävät enemmän (ks. 6.2.2 ja 6.2.3.). Tällöin myös uhkakuvat ja turvatomuuden tunteen vahvistuminen ilmenevät sidoksissa omaan koulutustaustaan. Samalla voi muodostua kokemus siitä, että oman osaamisen suuntaaminen uhkiin varautumiseen voisikin olla enemmän muussa toiminnassa kuin maanpuolustuksessa. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta tämän ajatuksen laajentaminen, osaamisen kartoittaminen ja uudelleenkohdentaminen olisi syytä huomioida myös viranomaisten toiminnassa. Keskustelun tulisikin olla saumatonta henkilöiden varaamisessa poikkeusolojen tehtäviin eri viranomaisten välillä sekä viranomaisten ja kansalaisten välillä (ks. Laki Puolustusvoimista 2007/551 § 17; Asevelvollisuuslaki 2007/1438 § 84, § 89, § 91). Tällöin ihmisten toimijuus saataisiin kohdennettua kokonaisturvallisuuden näkökulmasta tehokkaasti ja oma rooli turvallisuuden tuottamisessa olisi myös kansalaisille selkeämpi.

”Siit on niin kauan, en mä muista enää mitenkä. Et mitäköhän siellä on puhuttu.” (I4)

Ihmisten henkilökohtainen elämä on myös toimijuuteen vaikuttava tekijä. Perhe-elämä ja sen muutokset saavat ihmiset tarkastelemaan omaa rooliaan yhteiskunnassa. Se voi vaikuttaa myös arvojen painotukseen. Lapsen syntyminen voi saada tarkastelemaan, onko oma rooli enemmän kodin turvallisuuden tuottaminen äitinä vai turvallisuuden tekijänä maanpuolustajana. Myös ajan vaikutus voi aiheuttaa kriittistä pohdintaa omasta roolista. Jos asepalveluksen suorittamisesta on kulunut aikaa, eikä taitoja ole päässyt ylläpitämään esimerkiksi kertausharjoituksissa,

voi näkemys omasta osaamisesta heikentyä. Tämän seurauksena voi oman toimijuuden merkitys hämärtyä ja sen hyödyllisyyden kokemus vähentyä. Henkilökohtaisen elämän vastoin käymisten tuottama turvattomuuden ja epävarmuuden tunne voivat myös saada kyseenalaistamaan oman toimijuuden ja osaamisen riittävyttä.

”Enkä varmaa, siis ihan oikeesti en todellakaan miettis näin paljoo, ellen ois käynyt sitä armeijaa. Ellei mul ois tavallaan sitä, että mul on tavallaan se sodan ajan sijoitus.” (I5)

Vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan kautta laajennetulla toimijuudella vaikuttaa olevan merkitystä myös näkemyksiin ja osaamiseen. Aktiivisesti maanpuolustukselliseen toimintaan osallistuvilla voi olla hyvin erilainen kuva asioista kuin vain käskettyyn toimintaan osallistuvilla, joista osa ei ole ollut kosketuksissa maanpuolustuksellisiin asioihin välttämättä ollenkaan asepalveluksen jälkeen. Asepalveluksen suorittamisella koetaan kuitenkin olevan selvä merkitys turvallisuusympäristön seuraamiseen. Palveluksesta saatu osallisuuden kokemus ja toiminnan ymmärtäminen nähdään naisten parissa selkeänä etuna. Myös pitkän palvelusajan suorittaminen koetaan merkittävänä tekijänä sille, että turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvät asiat kiinnostavat enemmän.

6.9.2 Itsenäisen toimijuuden haastavuus

Kuten aiemmin mainitaan, aktiivisuudella on suuri merkitys eri osa-alueisiin henkilön suhteessa maanpuolustukseen. Tämä näkyy turvallisuusympäristön ja maanpuolustustoiminnan tarkemmassa ymmärtämisessä, maanpuolustusosaamisen tasossa ja maanpuolustustoimijuuden kokemisen vahvuudessa. Yleinen maanpuolustustahto ei välttämättä kärsi passiivisesta asemasta, mutta henkilökohtaisen maanpuolustustahdon (ks. luku 3.4) suhteen vaikutuksia voi jo näkyä.

”Oon kokenu et ne koskettaa semmosia niinku ryhmiä jotka on tosi paljon joko armeijassa noutunut yhteen tai ne on nykyään sellaisessa asemassa.” (I1)

Itsenäinen toimijuuden laajentaminen voidaan kokea aineiston perusteella haastavaksi. Osalle ihmisistä kynnys lähteä mukaan vapaaehtoiseen toimintaan voi olla korkea. Toiminnan vie-raaksi kokemiseen vaikuttaa myös tuttujen puute. Käytettävissä oleva vapaa-aika ja sen priorisointi eivät välttämättä kohdistu maanpuolustusosaamisen kehittämiseen. (vrt. Takamaa 2014, 53–54.) Joukkoon kuulumisen helpottaminen ja osallistumiskynnyksen madaltaminen olisivat tärkeitä kehityskohteita vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan.

”Että tavallaan et mikä semmoinen niinku nollatason kynnys, mut ei kuitenkaan haluu pystyttää pelkästään sitä puolijoukkueteltaa siellä.” (I4)

Vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan osallistumista voi vaikeuttaa itselleen sopivan sisälön löytäminen. Kursseja on koulutusta antavien toimijoiden verkkosivujen kautta löydettävissä, mutta niiden sisältö ei vastaa välttämättä sitä mitä haetaan. Kursseilta halutaan sisältöä, joka kehittää omaa toimintaa. Tällöin ei esimerkiksi muutoin erittäin suositut naisten valmiusliiton kurssit vastaa siihen, mitä esimerkiksi asepalveluksen suorittanut toivoisi kurssin sisälöltä. Myös ennakkotietojen osalta tarpeet eivät välttämättä selviä. Kun itselle sopivaa koulutuspolkua ei löydä helposti, voi koko koulutustoiminta jäädä hyödyntämättä. Vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta antavien tahojen tulisi miettiä myös omalla tahollaan selkeämpää koulutuspolkua, jolloin myös sitä kautta osaamista osattaisiin kehittää nousujohteisesti.

”Mut se, että mä voin sanoa, että tilanne ois toinen varmaan mun maanpuolustustahdon kannalta, jos mulla ei ois ollut kertausharjoituksia. Koska mä vertaan esimerkiksi mun likkapuolisia kavereita, jotka ei oo käynyt kertausharjoituksissa tai jätkiä, niin ne sanoo et ei niitä kiinnostaa. Myös ne jotka oli niitä motivoituneita jätkiä mun kanssa samassa yksikössä. Nii moni sano et siinä vaiheessa, kun hänelle tuli lappu, et hän on sijoittamatonta reserviä, niin ei kiinnostaa” (I6)

Edellisessä sitaatissa korostuu vuoropuhelun merkitys. Palveluksen jälkeen oman toiminnan kehittämisessä tärkeässä roolissa on se, ettei reserviläinen jää yksin. Jos Puolustusvoimat vain tyytyy asevelvollisuuden suorittamiseen ja jättää reserviläisen kehittymisen yksilön omalle vastuulle, ei tulokset välttämättä ole kovin laadukkaita. Reserviläisten osaamisen kehittämiseen tulisikin antaa tehokkaammin tukea. Aineistossa mainittu reserviläisten urapolku ja yhteydenotot reserviläisiin ovat keskeisessä asemassa. Mikäli reserviläiset jätetään oman onnensa nojaan eivät täydet poikkeusolojen organisaatiot kerro koko totuutta. Reserviläisten osaamisen kehittäminen ja toimijuuden tukemisella on myös iso merkitys yhteiskunnallisesti asevelvollisuusjärjestelmälle. Siihen onkin syytä panostaa myös tulevaisuudessa.

”Se [reservistä eronnut kaveri] pääsi, olikohan se nyt sitten jotain vesipelastusjuttuja, mitä se pääs tekeen. Nii mä sanoin et toihan on ihan epistä et sä pääset noin kivalle kurssille, ku sä lähet vetää reservistä. Et eihän ton noin pitä olla.” (I5)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Millainen on Suomen turvallisuusympäristö 2010-luvulla?

Ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen vastattiin toisessa pääluvussa tarkastelemalla uhkaku-
vien kehittymistä. Sekä kansalaisten että valtion virallisten näkemysten mukaan Suomen tur-
vallisuusympäristö on muuttunut 2010-luvulla. Kansalaisten kokemus muutoksesta on ollut tur-
vattomampaan suuntaan. Myös valtion virallisissa julkaisuissa todetaan turvallisuusympäristön
heikentyneen. Tämän todetaan johtuvan eri ulkoisista jännitteistä, jotka vaikuttavat myös Suo-
men turvallisuusympäristöön. Uhkien ei koeta olevan pääosin enää puhtaasti yhden hallinnon-
alan hoidettavissa, vaan ne linkittyvät toisiinsa. Uhkamaailma on laajentunut esimerkiksi hyb-
ridi- ja kyberuhkien tullessa mukaan 2010-luvun uhkakeskusteluihin. Uhkien kokemuksissa
kansalaisten näkökulmassa korostuvat sisäiset uhkat, joihin tulee vaikutteita ulkoisista ärsyk-
keistä. Mediassa paljon esiintyvät uhkakuvat aiheuttavat enemmän huolta kansalaisissa.

Miten reserviupseerit kokevat turvallisuusympäristön ja sen muutokset 2010-luvulla?

Haastateltavat käsittelevät turvallisuusympäristöä kahdella tasolla: subjektiivisesti oman lä-
hiympäristönsä näkökulmasta ja objektiivisesti Suomen ja globaalia näkökulmista. Turvalli-
suusympäristön tarkastelussa korostuu haastateltavien päivittäinen tekeminen. Työ, koulutus ja
perhe vaikuttavat siihen, millaisten asioiden koetaan aiheuttavan turvattomuutta ja minkälaisen
asioiden seurantaan painotetaan. Esimerkiksi kaupan alalla toimivat seuraavat globaaliin talou-
teen liittyviä kehityksiä, ja virastoissa töissä olevat sisäisen turvallisuuden kehitystä. Yhteisiä
turvattomuutta aiheuttavia tekijöitä, joita usein mainitaan, ovat Venäjän ja Krimin tilanne, ää-
riliikkeet ja populistinen politiikka etenkin presidentti Donald Trumpin toimesta, sisäiset on-
gelmat, hallitsemattoman maahanmuuton aiheuttavat lieveilmiöt ja terrorismi. Haastateltavien
kokemat eniten turvattomuutta tuottavat tekijät eivät siis juurikaan poikkea kansalaisille ylei-
sesti turvattomuutta tuottavista uhkakuvista (ks. luku 2.6). Nämä ovat myös sellaisia, jotka ovat
saaneet paljon huomiota mediassa (vrt. luku 2.7).

Tutkimusaineiston perusteella Suomen turvallisuusympäristön koetaan muuttuneen. Muutok-
sen koetaan olleen yksimielisesti huonompaan suuntaan. Haastateltavien välillä on kuitenkin
vaihtelua sen suhteen, kuinka dramaattisesti huonompaan suuntaan muutokset ovat olleet. Muu-
toksen kokeminen turvallisuuden tunteen laskemisesta on ollut selkeintä vuosien 2014–2016
välillä. Näkemys on yhtenäinen myös sen osalta, että muutos seuraavan vuosikymmenen alussa
ei tule olemaan parempaan suuntaan.

Millaiset uhkakuvat reserviupseerit nostavat merkittäviksi suhteelleen maanpuolustukseen?

Aineiston perusteella yksittäisten uhkakuvien vaikutusta suoraan maanpuolustussuhteeseen ei ole selkeästi nähtävissä. Turvattomuuden tunne yleisesti voi aiheuttaa pohdintaa maanpuolustustoimijuuressa molempiin suuntiin. Haastateltavat toteavat yleisen ja konkreettisten uhkien kokemisen vaikuttavan heidän haluunsa puolustaa Suomea (vrt. Myyry 2009). Tällöin henkilökohtainen maanpuolustustahto ja maanpuolustustoimijuus voivat vahvistua. Mahdollinen epäluottamus Suomen harjoittamaan politiikkaan tai muuten kokemuksen Suomesta puolustamisen arvoisena romuttuessa voisivat puolestaan aiheuttaa maanpuolustustoimijuuden heikentymistä.

Millaisen maanpuolustusosaamisen reserviupseerit kokevat heillä olevan?

Maanpuolustusosaamisessa haastateltavien kokemus omasta osaamisesta vaihtelee riippuen siitä, kuinka aktiivisesti he ovat olleet tekemisissä maanpuolustusasioiden kanssa asepalveluksen jälkeen. Omalla aktiivisuudella ja kertausharjoituksilla on suora vaikutus osaamisen kehittymiseen ja ylläpitoon (vrt. Kosonen 2019, 60). Maanpuolustusosaaminen ja -toimijuus ovat aineiston perusteella kiinteästi yhteydessä toisiinsa, sillä tieto omasta roolista on sidoksissa osaamisen kokemukseen. Rooli rakentuu pääosin poikkeusolojen tehtävän mukaiseksi ja osa täydentää sitä hakeutumalla mukaan vapaaehtoiseen maanpuolustuskoulutukseen. Osaamiseen liittyvään tietämykseen vaikuttaa arkipäiväisessä elämässä käsiteltävät alueet, joihin priorisoidaan myös ihmisten ajankäyttö.

Taitojen osalta vaihtelua aiheuttavat oman roolin selkeys ja kertausharjoitusten määrä. Tarkkojen tietojen puute poikkeusolojen tehtävistä ja niihin liittyvistä mahdollisista muutoksista aiheuttavat epävarmuutta. Kokemus omasta tietotasosta tehtävään voi olla hyvä, mikäli se ei ole vaihtunut. Jos tehtävä on vaihtunut tai muuten ei ole päässyt osallistumaan useaan vuoteen kertausharjoitukseen, voi osaamisen kokemus olla hataralla pohjalla.

Millainen kokemus reserviupseereilla on maanpuolustusosaamisen kouluttamisesta ja ylläpitämisestä?

Muistikuvat asepalveluksen aikaisesta osaamiseen liittyvästä tietojen koulutuksesta vaihtelevat. Pääosa muistaa asioista opetetun erityisesti reserviupseerikurssilla, mutta tarkempaa sisältöä ei välttämättä muisteta. Kritiikkiä annetaan myös opetuksen sijoittelulle. Koulutuksen tapahtuessa usein luokkatiloissa ja raskaiden harjoitusten väleissä koetaan oppimisen olevan haastavaa. Koulutukseen toivotaan enemmän konkreettisuutta ja toiminnallisuutta.

Osaamisen ylläpitämisen suhteen taitojen koetaan kehittyvän lähes poikkeuksetta kertausharjoituksissa. Harjoituksia tulisi olla riittävän säännöllisesti. Tietojen ylläpitämiseen ei mainita yhtä selvää menetelmää. Tietoa kyllä koetaan olevan, mutta sen saatavuus vaatii yksilöltä liikaa resursseja. Turvallisuusympäristöön, kokonaisturvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvää tietoa toivotaankin helpommin saataville ja ymmärrettävään muotoon. Tähän toivotaan jonkinlaista vuorovaikutuspohjaista verkkoon tai älypuhelinsovellukseen perustuvaa tietopankkia. Tietopankissa toivotaan otettavan huomioon myös viranomaisyhteistyö kokonaisturvallisuuden näkökulman mukaisesti.

Päätutkimuskysymyksenä oli:

Millaisia vaikutuksia 2010-luvun turvallisuusympäristöllä on reserviupseerinaisten maanpuolustussuhteeseen?

Tutkimuksen tuloksena on, että turvallisuusympäristö on muuttunut 2010-luvulla niin kirjallisuuskatsauksen kuin aineistonkin perusteella. Valtion näkökulmasta muutos on ollut epävarmempaan ja kansalaisten näkökulmasta huonompaan suuntaan. Kohdejoukon kokemus vastaa kansalaisten näkökulmaa. Haastateltavat kokevat oleellisimmaksi turvallisuusympäristön muutokset, jotka koskettavat heidän omaa elämäänsä. Nämä koetaan ilmenevän muun muassa työhön, perheeseen ja koulutukseen sitoen. Asepalveluksen suorittamisen koetaan vaikuttavan omaan tiedonhankintaan. Turvallisuus- ja maanpuolustusasiat koetaan kiinnostavammiksi kuin mahdollisesti tilanteessa, jossa asepalvelusta ei olisi suoritettu. Saatu koulutus asepalveluksen aikana nähdään vaikuttavana tekijänä, joka heijastuu osalla aktiivisena ympäristön seuraamisena. Yhteisesti koetuissa uhkakuvissa korostuu myös maanpuolustukseen liitettäviä uhkia.

Muuttuneella turvallisuusympäristöllä ei kuitenkaan ole haastateltavien kokemuksen mukaan suoraa vaikutusta omaan maanpuolustustahtoon. Muutoksia on kuitenkin havaittavissa laajentamalla tarkastelua maanpuolustussuhteen tekijöihin. Turvallisuusympäristön muutosten ja uhkien kokemuksella voi olla osalla maanpuolustustoimijuutta vahvistavaa vaikutusta osalta koetaan muutosta. Halu osallistua maanpuolustukselliseen toimintaan kasvaa henkilökohtaisen maanpuolustustahdon voimistuessa. Maanpuolustusosaamiseen ei suoraan viitata. Analyysin perusteella vaikuttaa, että turvallisuusympäristön muuttuessa nopeasti maanpuolustusosaamisen ei koettu välttämättä pysyvän mukana nopean kehityksen ja koulutustarpeen kohtaamattomuuden takia. Tämä puolestaan voi heijastua maanpuolustusluottamukseen henkilöiden epäillessä oman osaamisensa riittävyyttä ja kokonaiskuvan jäädessä epäselväksi.

8. POHDINTAA

”Et sit tavallaan reserviläiset tiedostaisi, että heillä on niinku ehkä edelleen joku tehtävä ja semmoinen, et se ei vaan niinku ikuisesti jää vaan sinne reserviin niinku leijumaan.” (I8)

Asevelvollisuuden ja turvallisuuden tuottaminen ovat murroksessa. Julkisessa keskustelussa maanpuolustuksen ja reserviläisarmeijan tilan tarkastelussa, on keskitytty palvelukseen astuvien asevelvollisten määriin ja siihen, miten iso osuus ikäluokista suorittaa asepalveluksen. Huomio painottuu herkästi asepalvelusaikaan, jolloin todetaan joukon sopivuus ja koulutustaso, jonka jälkeen henkilöstö sijoitetaan reserviin. Tämän jälkeen voidaan olla tyytyväisiä, kun järjestelmissä poikkeusolojen organisaatiot ovat täysvahvoja.

On kuitenkin huomioitava, miten reserviläinen itse näkee tämän turvallisuuden ja asevelvollisuuden tarinan. Miten hän kiinnittyy asevelvollisena osaksi tätä kokonaisuutta. Miten heidän sitoutumistaan kansakunnan tarinaan ja puolustukseen saadaan pidettyä vahvana. Miten asepalveluksessa vietetystä ajasta saadaan tuloksiksi muutakin kuin vain se, että *”pojista tuli miehiä”* ja *”opittiin sietämään kurjuutta”*? (vrt. Limnell & Rantapelkonen 2017, 84-85, 94.) Kun on todettu, että reserviläisarmeija on puolustusratkaisumme tärkeä palanen (ks. Puolustusselonteppo 2017), tulisi Puolustusvoimissa enemmän tarkastella, miten reserviläisten suhde maanpuolustukseen ja turvallisuuteen kehittyy palveluksen jälkeen. Millainen on hänen toimijuutensa maanpuolustukseen liittyen? Onko hänen tietämyksensä asioiden toteuttamisesta ja omasta roolistaan riittävällä tasolla? Kokeeko hän luottamusta järjestelmään kokonaisuutena? Miten hän asennoituu yleiseen asevelvollisuuteen ja sen muutoksiin?

Tämän tutkimusten tulosten perusteella on tunnistettavissa, että osallistumisella on merkitystä reserviläisten osaamisen kehittymiselle, sillä osallistuminen näkyy selkeästi osaamisessa (vrt. Kosonen ym. 2019, 311). Tulosten perusteella myös maanpuolustustoimijuus ja -osaaminen ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Tämä ilmenee oman aktiivisuuden vaikutuksena osaamisen kehittymiselle (vrt. Kosonen 2019, 60) ja toisaalta toimijuuden selkeyden merkityksellä osaamisen kokemukselle. Osa haastateltavista mainitsi joidenkin tuttujensa menettäneen kiinnostustaan maanpuolustusasioihin, koska heidän linkit Puolustusvoimiin olivat katkenneet. Tässä joukossa on myös asepalveluksen aikana motivoituneita henkilöitä. Tähän Puolustusvoimien organisaationa pitäisi mielestäni kiinnittää huomiota ja tarkastella nykyistä toimintaansa kriittisesti. Aineiston perusteella kertausharjoitukset ovat reserviläisille merkittävässä roolissa osaamisen ylläpitämiselle, mutta niiden määrän lisäämistä vaikeuttaa taloudelliset resurssit. Vaikka

kansalaista ei voidakaan pakottaa ylläpitämään osaamistaan vapaaehtoisesti, tulisi hänen omaa halua kehittyä pystyä motivoimaan nykyistä tehokkaammin. Merkittäviä tekijöitä ovat järkevästi rakentuvat reserviläisten urapolut, yhteydenottojen helpottaminen sekä osaamisen tehokkaampi kartoittaminen ja hyödyntäminen. Reserviläisten tehtävien kehittymisen tulisi olla motivoivaksi laadittua, ja siinä tulisi näkyä selkänä omien valintojen ja osaamisen kehittämisen vaikutus urakehitykselle reserviläisenä. Sähköisten järjestelmien hyödyntämistä reserviläisten tavoittamiseksi ja yhteydenpitoon omaan reserviläisjoukkoon on pohdittu tutkimuksissa jo käytössä olevan PVMoodle-alustan osalta (mm. Koski 2012, 42–48). Ongelmana voi tuon järjestelmän osalta nähdä tietoturvan. Jonkin suojatun alustan käyttö tietoturvatun materiaalin käsittelyssä ja miksei myös PVMoodlen käyttö koulutustoiminnassa voi kuitenkin nähdä toimivana ratkaisuna, vaikka se pakottaakin käyttämään useampia eri palveluita. Puolustusvoimat pyrkii vastaamaan mainitsemini kehityskohtiin jo tällä hetkellä kehittämällä reserviläistenkin koulutusta ja yhteydenottoväyliä (ks. esim. Kivinen 3.3.2020).

Koulutus 2020-ohjelmassa on pyritty hyödyntämään yhä paremmin kehittyvän teknologian mahdollistamia menetelmiä koulutuksen kehittämiseen (Maavoimat 3.1.2020, vrt. Limnell & Rantapelkonen 2017, 182). Teknologian hyödyntämisen tulee myös hyödyntää reserviläisten osaamisen kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Limnell ja Rantapelkonen toteavat (2017, 184), että teknologia voisi tarjota mahdollisuuden vahvistaa nuorten osaamista ja ymmärrystä turvallisuudesta. Tämän tutkimuksen perusteella mielestäni sama koskee myös maanpuolustusosaimista ja muita maanpuolustussuhteen osatekijöitä. Oikean tiedon ja mielekkäiden itsensä kehittämiskeinojen kysyntää on varmasti laajassa reserviläisjoukossamme. Puolustusvoimien tulisi-kin pohtia, miten mahdollistetaan reserviläisille helposti lähestyttävä ja mielekäs tapa ylläpitää omaa osaamistaan. Tähän toimivia menetelmiä voisivat olla jo mainitsemani PVMoodlessa toteutettavien kurssien ja opetusvideoiden hyödyntäminen. Myös omaan rooliin liittyvän osaamisen kehittämiseen simulaattorijärjestelmien käyttö voisi olla tehokas tapa kouluttaa esimerkiksi vapaaehtoisina harjoituksina omaan tehtävään liittyviä käytännön taitoja. Myös konkreettiseksi ja toiminnalliseksi rakennetut tietopaketit voisivat tukea osaamisen lisääntymistä (vrt. 72tuntia.fi). Tutkimuksen tulosten perusteella ylläpidetty osaaminen vaikuttaisi lisäävän ainakin luotamusta reserviläisten omiin kykyihin maanpuolustajina.

Osallistumisen kynnyksen madaltamisen ja reserviläisten osallistamisen vaikutukset tulisi nähdä myös pitkällä aikavälillä. Osallistumisen ja osalliseksi kuulumisen merkitys asevelvollisuusmallin yleiselle hyväksynnälle voivat muodostua merkittäväksi tekijäksi tulevaisuudessa. Asepalvelus ja ylipäättään turvallisuuden tuottaminen tulisi säilyä mahdollisimman vahvasti

kansalaisten yhteiseksi kokemana asiana. Tästä syystä naisten tasa-arvoisen osallistamisen merkitys korostuu. Naisten osallistumisen lisäämisen näkyminen myös ylemmän johdon puheenvuoroissa onkin erittäin positiivinen asia. Turvallisuuden tuottaminen olisi kuitenkin mahdollista ottaa huomioon myös kokonaisvaltaisemmin, jos koko ikäluokka osallistettaisiin toimintaan. Tällöin toimintoja voisi laajentaa myös muille kokonaisturvallisuuden sektoreille, kuten esimerkiksi huoltovarmuuteen ja vaikka sosiaali- ja terveystieteiden tueksi myös poikkeusoloissa (vrt. Kosonen 2019, 57–59).

Myös median merkitys turvallisuuden tarinassa on korostunut merkittävästi. Tämä ilmeni sekä kirjallisuuskatsauksessa että haastatteluissa. Aiemmin mainitun toiminnan kansallisen yleisen hyväksynnän säilyttämisen näkökulmasta avoimuus on tärkeää. Puolustusvoimat ei voi pysyä mystisenä sisäpiirinä. Tähän liittyen on tehty jo nyt onneksi hyvää työtä – osittain jopa pidemmän aikaan. Maanpuolustuskurssien merkitys kokonaisturvallisuudelle ja myös Puolustusvoimien toiminnalle on merkittävä. Se heijastuu kurssille osallistujien kautta yhteiskunnan eri toimijoille muun muassa kursseille osallistuvien viestinnässä sosiaalisessa mediassa.

Puolustusvoimienkin tulee olla aktiivisesti läsnä sosiaalisessa mediassa. Puolustusvoimien aktiivisuus ja myös komentajatasen näkyminen sosiaalisessa mediassa tuovat sen toimintaa arkipöydäksi ja helpommin lähestyttäväksi. Tutkimusprosessin aikana tästä tuli myös paljon positiivisia havaintoja niin aineistosta kuin oman kokemuksenikin mukaan. Toinen usein mainittu asia on tositelvisio-ohjelma *Naissotilaat*. Sen merkitys esiintyi usein haastatteluissa positiivisessa valossa. Sen nähdään avaavan armeijan käymisen kokemusta, jolloin se toimii samalla sekä maineenhallinnan että rekrytoinnin kanavana. Organisaation sisältä medianäkyvyyttä sosiaalisen median ja varsinkin tositelvisioiden osalta tulee helposti tarkasteltua kriittisesti. Avoin näkyvyys ja toiminta näkyvät muun muassa naisten hakeutumisessa vapaaehtoiseen asepalvelukseen selkeänä piikkinä näkyvyyden lisääntyä (ks. Maavoimat 5.3.2020). Samoin esimerkiksi Kadettikoulun hakutilastoissa sosiaalisessa mediassa näkyminen voi nähdä positiiviseksi tekijäksi. Onkin huomioitava, että vaikka mediassa esiintymisellä ei vastata Puolustusvoimien varsinaisiin tehtäviin, sillä voi olla suuri merkitys Puolustusvoimien yleiselle hyväksynnälle.

Tämä on huomioitava myös tiedon tuottamista. Median ollessa julkaisurytmiltään nopeaa on organisaatioiden tiedotuksen oltava oikein ajoitettua. Oikean tiedon julkaiseminen ja jakaminen oikeille kanaville on äärimmäisen tärkeää kansan luottamuksen ja oman toiminnan uskottavuuden kannalta (vrt. Puolustusministeriö 2011, 56–58). Myös median tulisi aidosti nähdä vastuu omasta toiminnastaan ja painottaa nopeuden sijasta luotettavuuteen ja puolueettomuuteen.

Tämä kaikki korostunee kriisiaikana, jolloin kansan tiedonhalu kasvaa ja media pyrkii aktiivisesti vastaamaan siihen. Tällöin kokonaisturvallisuuden näkökulmasta tiedotuksen tulisikin olla hyvin ajoitettua ja mahdollisimman avointa huomioiden kuitenkin tietosuojaan. Julkaisuihin ja tiedotteisiin tulisikin olla koottu virallinen kanava, josta voisi löytää kaikkien viranomaisten tiedot samasta palvelusta (vrt. luvut 6.4 ja 6.9). Virallinen palvelu toisi luotettavuutta. Jos viranomaisorganisaatiot tiedottaisivat sosiaalisessa mediassa ohjaamalla yhteiseen palveluun, voisi tällöin välttää pahimman disinformaation torjumisen kanssa taistelun.

Turvallisuustietoisuuden merkitys on syytä huomioida yhä tehokkaammin. Teoreettisessa viitekehyksessä esittämäni käsitteiden suhde vaikuttaisi ainakin tämän tutkimuksen kohderyhmällä pitäneen varsin hyvin paikkaansa. Koetut uhkakuvat vaikuttavat pohdintaa omassa toimijuudessa. Tässä toimijuudessa rooli koetaan lähes poikkeuksetta poikkeusolojen tehtävän kautta. Roolin selkeydellä ja osaamisen hyväksi kokemisellä vaikuttaa olevan maanpuolustusluottamusta vahvistava vaikutus. Uhkatietoisuudessa on huomioitava uhkien sosiaalisesti rakentunut luonne ja niiden erilainen kokeminen (vrt. Rousseau 2006, Limnéll & Rantapelkonen 2017). Tiedon varautumisesta vaikutus on tämän tutkimuksen perusteella pääosin luottamusta vahvistava. Vaikutus turvallisuuden kokemukseen on yksilöllistä, mutta todennäköisesti tieto varautumisesta lisää turvallisuuden tunnetta, jos toimenpiteet koetaan oikeiksi.

Miten tämä havainto on huomioitava kokonaisturvallisuuden näkökulmasta? Yleisen tietotaidon kouluttaminen muutenkin kuin sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta on tärkeää. Koulutuksen laatiminen, toteutus ja ylläpito tulisi järjestää kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti turvallisuustoimijoiden vahvalla yhteistoiminnalla. Turvallisuustietoisuuden kouluttamisen tulisi ulottua koko yhteiskuntaan eikä vain esimerkiksi asepalveluksen suorittaneisiin. Tähän voisi olla ratkaisuna viranomaisten yhdessä tuottamat kurssipalvelut, joissa voisi olla myös kansalaisten kiinnostuksen mukaan valittavissa erikoistumista tietyn hallinnon alan teemoihin. Tämän kaltaista osaamisen ylläpitämistä tulisi tukea kurssitoiminnalla ja tietoturva huomioiden helposti käytettävissä olevalla verkkopalvelulla tai älylaite-sovelluksella (ks. kriteerit luku 6.2.3).

Sisäinen turvallisuus ja yleinen varautuminen mainittiin usein haastatteluissa. Niiden kouluttamista toivottiin laajemmin myös osaksi asepalvelusta. Näkisin Puolustusvoimien osin vastaavan näihin teemoihin omassa koulutuksessaan, vaikka se ei olekaan painopisteenä tai sitä ei erikseen mainita. Sisäisestä turvallisuudesta eriarvoistuminen ja syrjäytyminen ovat asioita, joihin asepalvelus vastaa jo sillä, että palveluksen suorittavat kohtaavat ihmisiä eri lähtökohdista.

He tekevät yhdessä asioita ihmisten kanssa, joihin eivät välttämättä muuten tutustuisi. Varautuminen tulee puolestaan koulutuksessa taustalla muun muassa henkilökohtaisen huoltovarmuuden ja selviytymisen kouluttamisena esimerkiksi sotaharjoitusten yhteydessä. Toimintaa arkielämän poikkeustilanteisiin ei siis välttämättä suoraan opeteta oppitunneilla, mutta osaaminen on poimittavissa myös muihin kuin maanpuolustukselliseen toimintaan. Näiden teemojen ulottaminen koko kansan opeiksi olisi merkittävää kansalaisten resilienssin lisäämiseksi. tähän liittyen ovat muun muassa Huoltovarmuuskeskus (72tuntia.fi) ja Marttaliitto julkaisseet verkkosivuilleen tietoa yleisestä varautumisesta.

Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta on syytä tarkastella myös reserviläisten tehtäviä poikkeusoloissa. Maanpuolustukseenkin liittyen turvallisuus täytyy nähdä kokonaisturvallisuuden näkökulmasta, ja kaikki elintärkeät toiminnot on turvattava. Kansalaisen osaamisen tulisi olla kaikissa tilanteissa käytössä siellä, missä siitä on eniten hyötyä. Tämän tulisi myös olla selkeää kaikille osapuolille. Organisaatioiden, yritysten ja kansalaisten välisen vuoropuhelun onkin oltava sujuvaa, jotta ihmiset osataan kohdentaa mahdollisimman tehokkaasti. Tämä edellyttää tarkan osaamisen ylläpitämistä sekä kriittisten henkilöiden tunnistamista ja varaamista oikeisiin tehtäviin. Kriittistä osaamista ylläpitävä rekisteri vaatii oikein toimiakseen säädösperustaa, mutta mikäli tämän saisi toimivaksi, siitä hyötyisivät parhaassa tapauksessa sekä viranomaiset että yritysmaailma erilaisissa poikkeustilanteissa. Henkilökohtainen toimijuuden ja osaamisen laajentaminen voisikin johtaa joko reserviläisarmeijassa tehtävien muuttumiseen tai osaamisen tehokkaampaan hyödyntämiseen myös muiden organisaatioiden toimintoihin poikkeusoloissa.

”Ja et se on kans sellainen mitä niinku aattelee, et mitä siitä seuraavan 15 vuoden aikana tapahtuu, jos kehitys on tällaista” (I3)

Tutkimusta viimeistellessä on 2020-luku käynnistynyt turvallisuusympäristön näkökulmasta vauhdikkaasti. Moni tässä tutkimuksessa merkittäväksi koettu uhkakuva on esiintynyt kolmen ensimmäisen kuukauden tapahtumissa. Australiassa on ollut rajuja metsäpaloja. Iranin ja Yhdysvaltojen välit kiristyivät niin, että puhuttiin jo kolmannen maailmansodan mahdollisuudesta. Brexit on toteutumassa, Trump on ollut virkarikossyyteessä ja Putinille on perustuslain kumoamisen kautta valmisteltu jatkokausia Venäjällä. Turkin ja Syyrian tilanne on kiristynyt, ja uusi pakolaiskriisi on nähty haasteena EU:lle. Merkittävin kriisi on kuitenkin ollut koronaviruksen aiheuttama maailmanlaajuinen pandemia, joka on terveysvaikutusten lisäksi lähes pysäyttänyt globaalin talouden. Myös Suomessa on varauduttu pandemian ennaltaehkäisyyn ja poikkeusolojen julistamisen jälkeen otettu valmiuslain pykälä käyttöön 17. maaliskuuta 2020 alkaen.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta poikkeusolot voi nähdä myös oppimisen mahdollisuutena. Esimerkiksi aiemmin pohdinnassa käsitelty avoimen viestinnän ja luotettavan tiedon saamisen varmentamisen merkitys (vrt. Puolustusministeriö 2011, 56-58), sekä yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten toimijoiden tunnistamisen ovat teemoja, joihin liittyen havaitut kipukohdat ja toimivat mallit on hyvä taltioida tulevaa varten. joita aiemmin pohdinnoissa käsiteltiin. Poikkeusoloihin kehitetyistä viestintämalleista ja -sovelluksista onkin mahdollista poimia toimivia ratkaisuja myös normaaliolojen käyttöön. Tällöin kansalaiset esimerkiksi tietäisivät suoraan, mistä valtion tarjoamat tiedot löytyisivät helposti (vrt. luku 6.8.).

Poikkeusolot ja turvattomuuden kokemus uhkan konkretisoituessa voivat parhaimmillaan konkretisoida yhteisöllisyyttä ja Suomen kokemista hyväksi maaksi asua. Tämä maanpuolustussuhdettakin kehystävän tekijän kokemus onkin syytä säilyttää, jos haluamme vastata uhkiin tehokkaasti myös tulevaisuudessa.

The Ulkopolitist (@Ulkopolitist 13.3.2020) ”.@FIIA_fi tutkija @charlyjsp: Edellytys rauhalliseen vuosikymmeneen 2030 on sen varmistaminen, että yhteiskunta pysyy välittämisen ja puolustamisen arvoisena. #huudetuhkat2020 #uu2020”

8.1 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa on tunnistettava tutkijan rooli tutkimuksen keskeisenä työvälineenä. Luotettavuuden tarkastelu on tärkeässä asemassa osoittamaan, että saadut tulokset ovat toistettavissa, eivätkä satunaisia havaintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Perinteisiä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä on kritisoitu laadullisen tutkimuksen puolella niiden kvantitatiivisen luonteen takia. Laadulliselle tutkimukselle ei ole vakiintunut omia kriteereitä, vaan tutkijat ovat käyttäneet eri kriteereitä laadullisen tutkimuksen arviointiin. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 211–213; Tuomi & Sarajärvi 2018, 158–163.) Päädyin arvioimaan tämän tutkimuksen luotettavuutta reliabiliteetin ja validiteetin kautta, sillä laadullisten käsitteistöjen tulkinta vaihtelee paljon tulkitsijan mukaan ja perinteiset kriteerit olivat itselleni selkeämmät. Arvioinnissa huomioin myös Tuomen ja Sarajärven (2018, 163–164) yhdeksän luotettavuudessa arvioitavaa kriteeriä. Luotettavuuden lisäksi tarkastelen tutkimuksen eettisiä ratkaisuja.

Validiteetti tarkastelee sitä, kuinka hyvin tutkimuksessa on mitattu sitä mitä piti mitata (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Hirsjärvi & Hurme 2017, 187). Tutkimuksessa oikeassa aiheessa pysymistä tarkastelen kirjallisuuskatsauksen, tutkimusmenetelmien ja omien sitoumuksieni kautta.

Kirjallisuuskatsauksen osalta pääluvuissa 2–4 pyrin perustellusti kuvaamaan teoreettisen viitekehyksen hahmottumisen ja rajautumisen. Kirjallisuuden tulkinnassa painotin tutkimuksen konstruktivistista näkökulmaa. Lähteiksi pyrin löytämään tutkimuksen kannalta merkittäviä kotimaisia ja kansainvälisiä asiantuntijoita joko ajallisen rajauksen tai tutkijan sidonnaisuuksien perusteella. Kansainvälistä aineistoa käytin enemmän teorioiden määrittämiseen, kun taas käytäntöä lähempänä olevia asioita pyrin tarkastelemaan kansallisessa kontekstissa ilmiöiden konstruktivistisen luonteen johdosta. Uhkakuvia käsitellessä huomioin kansalliset ja valtiolliset määritelmät uhkakuville, jotta kohdejoukon käsityksiä on voitu tarkastella kokonaisvaltaisemmin. Koin tarpeelliseksi taustoittaa naisia osana asevoimia, ja siten korostaa näkökulman merkitystä tutkimuskohteena.

Valitulla aineistonhankintamenetelmällä koin saatavan parhaiten tietoa kohdejoukosta. Se mahdollisti kokemattomammalle tutkijalle kysymysten tarkentamisen, mikä ei olisi ollut mahdollista sähköisillä aineistonhankintamenetelmillä, kuten eläytymismenetelmällä tai sähköisillä kyselyillä, joita harkitsin tutkimusprosessin aikana. Rakensin haastattelurungon tutkimuskysymysten, kirjallisuuskatsauksessa määritettyjen käsitteiden ja löydettyjen teemojen perusteella. Haastatteluja ennen toteutin esihaastatteluja, ja selvensin käsitteet haastateltaville haastattelun yhteydessä. Epäselvät kysymykset ja käsitteet olisivat voineet vääristää tuloksia jo aineistonkeruun aikana (ks. Hirsjärvi & Hurme 2017, 108).

Kysymysten asetteluissa ilmeni oma kokemattomuuteni tutkijana. Tutkimuskysymykset olivat rakentuneet päätutkimuskysymystä ja ongelmaa vastaaviksi, ja niiden avulla saatiin vastaus tutkimuskysymyksiin. Kuitenkin haastattelurungossa näkyi se, että kysymykset olivat jääneet hieman monimutkaisiksi, ja ne olivat melko suoraan johdettuja ja erilaisia muotoiluja tutkimuskysymyksistä. Kokeneempi tutkija olisi voinut muotoilla haastattelun kysymyksiä kevyemmiksi ja monipuolisemmiksi, jolloin myös vastaukset olisivat voineet olla moniulotteisempia, mutta samalla mahdollisesti monitulkintaisempia.

Luotettavan raportoinnin lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on avoimuus. Tähän pyrin kuvaamalla tutkimusprosessi ja käytetyt menetelmät mahdollisimman tarkasti. Menetelmien valintoja perustelin menetelmäluvussa vain, miksi valitsin juuri kyseisen menetelmän. Perustelut voisivat olla vielä kattavampia, mutta se lisäisi tarpeettomasti raportin pituutta. Reliabilitettia käsitellessä tarkastelenkin enemmän sitä, mitä muita menetelmävaihtoehtoja olisi ollut.

Tutkijan rooli tutkimukseen on otettava huomioon. Puolustusvoimien edustajana asenteet ja mielikuvat vaikuttavat väistämättä sekä omiin ennakko-oletuksiini että kohderyhmän oletuksiin

tutkijasta, vaikka pyrin vähentämään vaikutusta haastattelutilanteiden ilmapiirin luomisella (ks. luku 5.3.). Objektiivisuuteen pyrin sillä, että omat ennakkoajatukset on taltioitu sekä ennen aineistonhankintaa, että haastatteluiden välillä. Ennakko-olettamukseni oli, että maanpuolustuksen merkitys elämässä saattaisi olla laskenut reserviläistoimintaan osallistumattomilla. Uhan kokemisen vaikutuksen odotin vaihtelevan henkilöstä riippuen eri suuntiin. Viimeisten haastatteluiden kohdalla odotin saavani samankaltaisia vastauksia kuin aiemmista haastattelusta, kuten oman toimijuuden näkyminen vastauksissa. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut kysymysten asetteluihin. Tulosten perusteella ennakko-oletukset eivät ole suoraan vaikuttaneet vastauksiin, vaikka ne ovat saattaneet vaikuttaa haastattelu- ja tutkimuskysymysten laatimiseen.

Hirsjärven ja Hurmeen (2017, 146) mukaan laadullisissa tutkimuksissa raportointi on usein liiallisen pitkää tutkijan pyrkiessä kuvaamaan liian tarkasti kaikkia yksityiskohtia. Sisällössä pysymiseen ja liian tarkan kuvaamisen rajaamiseen pyrin käyttämällä ulkopuolisia tarkastajia. Seminaariryhmä ja tutkimuksen ohjaajien lisäksi luetutin työtä prosessin ulkopuolella olevilla henkilöillä, jotka huomaisivat tekstistä tutkimuksen kannalta vähemmän merkityksellisiä osia.

Reliaabeliudella tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuutta, joka voidaan todeta sillä, että samaan tulokseen päästäisiin joko kahdella eri menetelmällä, kahden eri arvioijan toimesta tai kahdella eri tutkimuskerralla (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Hirsjärvi & Hurme 2017, 186). Vertailtavuus laadullisessa tutkimuksessa ja aineistossa on hyvin haastavaa. Tutkimuksen ollessa tapaustutkimus on sen toistettavuus lähes mahdotonta. Saman kohdejoukon vastauksissa eri ajanjaksoina kokemuksissa on varmasti muutoksia esimerkiksi merkittävimmiksi koetuissa uhkissa. Myös aineiston kerääjän vaihtuessa voisivat vastaukset muuttua esimerkiksi silloin, jos haastattelija olisikin nainen. Sen vuoksi tarkastelen reliaabeliutta analyysiprosessin luotettavuuden kautta, eli onko analyysissä otettu kaikki huomioon ja heijastaako se todella haastateltavien ajatuksia (Hirsjärvi & Hurme 2017, 189).

Haastateltavien rekrytointiin liittyen on tarkasteltava kriittisesti, olisiko rekrytointiviesti ollut syytä muotoilla vielä paremmin tai olisiko se pitänyt laittaa toisen kerran tai eri viestintäalustaa käyttäen. Nämä keinot olisivat saattaneet kasvattaa otosta. Valittu aineistonhankintamenetelmä vaikutti siihen, millaisia tuloksia on saatu. Esimerkiksi sähköpostihaastattelulla tai eläytymismenetelmällä aineisto ja havainnot olisivat voineet olla eri suuntaisia. Haastatteluiden osalta myös haastatteluiden ajoittuminen pitkälle aikavälille vaikutti haastattelutilanteisiin. Tunnistamiani vaikutuksia olen kirjannut jo luvussa 5.4. Tärkeintä on ollut muutoksen ymmärryksen merkitys ja avoimuus siitä, jonka koen lisäävän tutkimuksen luotettavuutta.

Aineistonhankinnan laadunvarmentamiseksi huolehdin siitä, että tallennusvälineet olivat toimintakuntoisia. Haastattelurunko oli paperisena mukana haastatteluissa. Täten pyrin varmistamaan haastatteluiden vertailukelpoisuus. Varmistin aineiston laadukkuuden tasaisuuden litte-roimalla itse kaikki haastattelut mahdollisimman nopeasti haastattelutilaisuuden jälkeen.

Tapaustutkimuksessa haasteena voidaan nähdä sen yleistettävyys. Otannan kasvattaminen olisi voinut tuoda lisää näkemyksiä ja vahventaa nyt tehtyjä tulkintoja. Nykyisen aineiston pohjalta pystyin kuitenkin tekemään tulkintoja ja johtopäätöksiä, joissa on keskitytty kohdejoukon näkemyksiin. Pohdintaosiossa olen pyrkinyt siirtämään havaintojen merkitystä laajempaan kontekstiin, jonka olen pyrkinyt ilmaisemaan mahdollisimman selkeästi.

Teoriasidonnainen sisällönanalyysi menetelmänä oli mielestäni perusteltu, mutta analyysissa olisi voinut käyttää myös muita menetelmiä. Induktiivinen sisällönanalyysin ero ei välttämättä olisi ollut kovin suuri, sillä puhdas teoriaan sitominen tässä työssä oli enemmänkin kirjallisuuskatsauksesta muodostuvia luokkia. Näin kuitenkin tärkeäksi muodostaa luokkia valmiiksi, ja teoriapohjainen analyysi olisi ollut tässä tapauksessa mielestäni turhan sitova. Yhtenä vaihtoehtona pohdinnassa käytettäväksi analyysimenetelmäksi oli myös fenomenografia, sillä sen avulla usein tarkastellaan käsityksiä. Fenomenografian ja sisällönanalyysin erot eivät olleet itselleni kovin selkeitä. Menetelmää vaihtamalla voisi tulokset olla mahdollisesti syvällisempiä, muttei kuitenkaan ristiriitaisia.

Tutkimusilmiön luonne on myös voinut osaltaan vaikuttaa haastateltaviin. Asepalveluksen suorittaneisiin naisiin suuntautuvaan tutkimukseen voi olla helppo suhtautua epäluuloisesti. Varsinkin miehen tutkiessa aihetta on tutkimuksen esittelyssä oltava avoin, jotta kohderyhmälle ei synny väärää kuvaa tutkimuksen syistä. Tämä saattaisi myös vaikuttaa haastateltavien vastauksiin haastattelutilanteessa. Tähän pyrin vastaamaan mahdollisimman avoimella viestinnällä rekrytointivaiheessa ja luomalla haastattelutilanteista mahdollisimman luottamuksellisia.

Tiedostin käytettyjen menetelmien puutteet ennen niiden valintaa. Vaikka eri menetelmillä tulokset olisivat voineet muuttua, koen että valitut menetelmät soveltuivat tähän tutkimukseen parhaiten. Luotettavuuden arvioinnin ja epäkohtien tunnistamisen perusteella voi todeta, että tutkimusprosessissa on tämän raportin lisäksi tapahtunut kehittymistä tutkijana.

Koko tutkimusprosessin aikana pyrin noudattamaan hyviä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimuksen eettisiä periaatteita kuvaan ihmisarvoa kunnioittavien normien avulla. Nämä jakautuvat

kolmeen luokkaan: itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, henkisen ja fyysisen vahingoittamattomuuden välttäminen ja yksityisyyden kunnioittaminen. (Kuula 2006, 60–65). Itsemääräämisoikeutta kunnioitin sillä, että tutkimukseen osallistuneet olivat kaikki vapaaehtoisia. Rekrytointivaiheessa sain ihmisten yhteystietoja vain heidän omasta suostumuksestaan, ja jokainen ilmaisi itse halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Ennakkotiedot annoin käsiteltävien teemojen tarkkuudella, mutta osa haastateltavista olisi halunnut vielä tarkemmin käsiteltävät asiat tietoon ennen haastatteluita (ks. perustelut luku 5.3).

Vahingoittamattomuuden välttämisen osalta ihmistieteissä aiheutettava vahinko on todennäköisemmin henkistä, ja sellaista voisi olla esimerkiksi tutkittavien tietojen luovuttaminen väärin käsiin (Kuula 2006, 62). Tähän vastasin sillä, että hävitin säilytetystä aineistosta litterointivaiheessa nimitiedot, eikä nimiä ja tunnisteita esiinny missään samassa paikassa. Taltioin aineistot sähköisenä ja tulostetut versiot hävitin tietosuojaohjeiden mukaisesti. Lisäksi pyrin luomaan haastattelutilanteista luottamuksellisia ja käsittelin aineistoa luottamuksellisesti. Raportoinnissa esittelin tulokset niin, etteivät ne olisi vahingollisia tutkimukseen osallistuneille.

Kunnioitin ja suojasin yksityisyyttä kirjoittamalla tutkimusraportin siten, ettei yksittäisiä haastateltavia pysty tunnistamaan. Pyrin tuomaan jokaisen vastaajan näkemykset raporttiin, mutta lausuntojen yksilöiminen on estetty. Poistin sitaateista mahdollisesti yksilöimisen mahdollistavia osuuksia. Kunnioitin yksityisyyttä myös sillä, että haastateltavat ovat itse saaneet päättää, mitä asioita he kertovat ja kuinka laajasti.

8.2 Jatkotutkimusaiheet

Tämän tutkimuksen havainnot avaavat useampia jatkomahdollisuuksia. Maanpuolustussuhde ja sen alakäsitteet mahdollistavat hyvin erilaisia painotuksia tutkimukseen. Tämänkin tutkimuksen aineistoa voisi tarkastella vielä laajemmin eri maanpuolustussuhteen tekijöiden kautta.

Esittelen kaksi laajempaa teemaa tutkimuksen jatkolle: naiset ja reserviläiset. Naisten osalta tämän tutkimuksen havaintojen yleistettävyyttä voitaisiin tarkastella tekemällä määrällinen tutkimus isommalle vastaajajoukolle. Mielenkiintoista voisi olla myös verrata onko asepalveluksen aikaisilla koulutustasoilla vaikutusta kokemuksiin, vertailua voisi myös tehdä asepalveluksen suorittaneiden ja suorittamattomien naisten asenteista. Myös tutkimus maanpuolustuksen heijastumisesta toisen asteen oppilaitoksissa, jolloin ei vielä olla tehty päätöksiä palveluksen suorittamisesta voisi olla hyvä tutkimuskohde.

Reserviläisille voisi toteuttaa laajemman tutkimuksen maanpuolustussuhteen kehittymisestä. Kohdejoukossa olisi hyvä olla miehiä ja naisia sekä myös aktiivisia ja vähemmän aktiivisia reserviläisiä. Tarkastelun kohteena voisi olla esimerkiksi reserviläisten maanpuolustustoimijuuden kehittyminen reservissä. Miten he muodostavat omaa rooliaan kokonaisturvallisuuden näkökulmasta ja millaiset tekijät vaikuttavat heidän toimijuutensa muodostumiseen tai uudelleen suuntautumiseen?

LÄHTEET

- Aittokoski, H. 2018. Suomalaisen maailman kaksi avainsanaa. Teoksessa Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. 2018. Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto.
- Aro, J. 2019. Putinin trollit. Helsinki: Johnny Kniga Kustannus.
- Aromaa, E. 2010. ”Koti, uskonto ja isänmaa. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo” – Missä elää suomalainen pasifismi? Teoksessa Myllyniemi, S. 2010. Puolustuskannalla. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiainneuvottelukunta.
- Asevelvollisuuslaki 1438/2007. Annettu Helsingissä 28.12.2007.
- Blombergs, F. 2016. Johdatus Suomen turvallisuuspolitiikkaan kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa. Teoksessa Blombergs, F. & Aaltola, M. 2016. Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Butterfield, J. & Heineman, E. The gender nexus between conflict and citizenship in historical perspective. Teoksessa Ni Aoláin, F., Cahn, N. R., Haynes, D. F. & Valji, N. 2018. The Oxford handbook of gender and conflict. New York: Oxford University Press.
- Bryman, A. 2016. Social research methods. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press.
- Caforio, G. 2003. Handbook of the Sociology of the Military. New York: Kluwer Academic.
- Creswell, J. W. 2016. 30 Essential Skills for the Qualitative Researcher. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Cronberg, T. 2006. Maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja Euroopan puolustusulottuvuus. Teoksessa Rummakko, S (toim.): Tahdon asia: suomalainen maanpuolustus murroksessa, 57-80. Helsinki: Like.
- Crotty, M. 1998. The foundations of social research: Meaning and perspective in the research process. London: Sage.
- Eskola, A. 1962. Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. Yhteiskunnallisen korkeakoulun tutkimuslaitos. Eripainos Tiede ja Ase n: o 20.

- Eskola, A. 1981. Sosiologian tutkimusmenetelmät I. 4.painoksen 2.muuttamaton lisäp. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Eskola, J. ja Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Frey B. The gender implications of small arms and light weapons in conflict situations. Teoksessa Ní Aoláin, F., Cahn, N. R., Haynes, D. F. & Valji, N. 2018. The Oxford handbook of gender and conflict. New York: Oxford University Press.
- Halonen, P. 2000. Naiset ja sotilasjohtajuus: Johtajakoulutuksen kokeminen ja sen merkitys. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. YEK tutkielma.
- Harinen, O. 2011. Johdatus suomalaiseen sotilassosiologian tutkimukseen: Joitakin piirteitä sotilassosiologian tutkimuskohteista, menetelmistä ja puolustusvoimissa tehdyistä tutkimuksista. Järvenpää: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- HE 131/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Annettu Helsingissä 19.8.1994.
- Helkama, K. 2015. Suomalaisten arvot: Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. 22. painos. Helsinki: Tammi.
- Hough, P. 2004. Understanding global security. London: New York: Routledge.
- Häyrynen, H. 2017. Sotilaita vai seikkailijoita?: Varusmiespalveluksen johtajakoulutuksen merkityksiä naisille uran ja johtamisosaamisen kannalta. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Jantunen, S. 2015. Infosota: "iskut kohdistuvat kansalaisten tajuntaan". Helsinki: Otava.
- Karim, S. & Henry, M. Gender and Peacekeeping. Teoksessa Ní Aoláin, F., Cahn, N. R., Haynes, D. F. & Valji, N. 2018. The Oxford handbook of gender and conflict. New York: Oxford University Press.

- Kauppinen, K. & Huida, O. 1994. Naiset, rauhanturvaamistyö ja muutos. Helsinki: Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus.
- Kouri, S. 2018. Upseerinaisten sukupuolen tekemisen tavat. Julkaistu Sukupuolentutkimus, 31 (2), 9–22.
- Koski, H. 2012. PVMoodlen käyttö asevelvollisten orientoinnissa ja maanpuolustustahdon kehittämisessä. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. EUK:n tutkielma.
- Kosonen, J. 2019. Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina: Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen. Maanpuolustuskorkeakoulu Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33. Väitöskirja. Tampere: PunaMusta Oy.
- Kosonen, J., Puustinen, A. & Tallberg, T. 2019. Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltioista. Julkaistu Sosiologia, vol 56:3.
- Kosonen, J., Tallberg, T., Harala, J. & Simola, P. 2017 Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa. Teoksessa Tallberg, T., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. 2017. Puolustuslinjalla: Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.
- Laisi, T. 1998. Naisten sopeutuminen sotilasorganisaatioon: Naisten kokemuksia varusmiespalveluksesta. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, johtamisen laitos.
- Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 194/1995. Annettu Helsingissä 17.2.1995.
- Laki Puolustusvoimista 551/2007. Annettu Helsingissä 11.5.2007.
- Laukkanen, T. & Salasuo, M. 2015. Vastakkainasettelujen Suomi: Mitä tapahtuu maanpuolustustahdolle, kun arvomaailmat törmäävät ja kansa jakautuu? Näkökulma joulukuu 2015, nro 8. Nuorisotutkimusseura RY.
- Leimu, H., Harinen, O. & Sinkko, R. (2008): Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, 1/2008.

- Limnell, J. 2008. Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely? Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Limnell, J. 2009. Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa. Helsinki: Maanpuolustus korkeakoulu.
- Limnell, J. 2011. Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen. Helsinki: WSOY.
- Limnell, J. & Rantapelkonen, J. 2017. Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus. Jyväskylä: Docendo.
- Limnell, J. & Iloniemi, J. 2018. Uhkakuvat. Jyväskylä: Docendo.
- Lomsky-Feder, E. & Sasson-Levy, O. 2017. Women soldiers and citizenship in Israel: Gendered encounters with the State. First edition. New York: Routledge.
- Mercadal, T. M. 2016. Women Warriors. Teoksessa Joseph, P. 2016. The SAGE encyclopedia of war: Social science perspectives Vol 4. SAGE.
- McDonald, M. 2018. Constructivism. Teoksessa Williams, P. D. & McDonald, M. 2018. Security studies: An introduction. 3rd edition. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Myllyniemi, S. 2010. Puolustuskannalla. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2018. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. 2018. Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto.
- Myyry, L. 2009. ”Et kai se siit tulee, et se pitää nähdä jotenkin se kohde puolustettavana ja arvokkaana”. Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Helsinki: Puolustusministeriö
- MTS 2010. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2010. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Haettu osoitteesta www.defmin.fi/tehtavat_ja_toiminta/viestinta/maanpuolustustiedotuksen_suunnittelukunta_mts/mielipidetutkimukset³

³ MTS:n kansalaiskyselyiden tulokset on kaikki haettu ensimmäisen lähteen yhteydessä olevan sivuston kautta.

- MTS 2012a. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2012. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2012b. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2012. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2013. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2013. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2014. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2014. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2016a. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2016. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2016b. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 2/2016. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2017. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2017. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2018. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 1/2018. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- MTS 2020. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia 2020:1. Helsinki: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.
- Määttä, J. 1999. "Miesten koulussa": Vapaaehtoisten naisten ja varusmiesten kokemuksia sotilaskoulutuksesta. Helsinki: Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus.

- Niiniluoto, I. 1997. Johdatus tieteenfilosofiaan: Käsitteen- ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.
- Nokkala, A. 2014. Kyky ja tahto. Suomen puolustus murroksessa. Jyväskylä: Doscendo.
- Opetushallitus. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Määräys 33/011/2003.
- Opetushallitus. 2015. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2015:48.
- Peltokorpi, K. 2011. On elettävä kun koska tahansa voi kuolla: Lottien selviytyminen sodassa 1939–1945. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Pohja, M. 2014. Upseerioppilaiden arvot johtajakoulutuksen jälkeen: Kokemuksia tuliasemapatterista reserviupseerikurssilta 242. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Puolustusministeriö. 2011. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Puolustusministeriö. 2018a. Puolustushallinnon turvallisuus. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Puolustusministeriö. 2018b. Turvallisuus ja puolustus – suomalaisen yhteiskunnan kivijalka: Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 19/2018. Valtioneuvosto. Helsinki.
- Puolustusvoimat. 2018. Varusmies 2019 Opas varusmiespalvelukseen valmistautuvalle. Tampere: PunaMusta Oy.
- Puustinen, A., Kosonen, J. & Tallberg, T. 2018. Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa. Tiede & Ase, vol. 76: 98–125.
- Pääesikunnan henkilöstöosasto. 2019. Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2018. Tampere: PunaMusta Oy.
- Pääesikunnan koulutusosasto. 2015a. HL134. PVHSMK-PE Varusmiesten palautekyselyt. Annettu 24.02.2015.
- Pääesikunnan koulutusosasto. 2015b. HL967. PVHSMK-PE Varusmiehille yhteisesti kouluttavat asiat. Annettu 01.10.2015

- Pääesikunnan koulutusosasto. 2016. AM7907 Varusmiesten turvallisuuspolitiikan, sotahistorian ja sodan oikeussääntöjen oppimateriaali 2016. Annettu 18.05.2016.
- Pääesikunnan koulutusosasto. 2019. Sotilaan käsikirja 2020. Helsinki: Pääesikunta, Koulutusosasto.
- Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019: Osallistava ja osaava Suomi -sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki.
- Rousseau, D. L. 2006. Identifying threats and threatening identities: The social construction of realism and liberalism. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Roth, T. L. 2013. Women. Teoksessa Piehler, K. G. & Houston Johnson M. Encyclopedia of Military science Vol 4. SAGE.
- Ryynänen, E., Lunabba, J., Oja, L. & Raivio, T. 2011. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen vaikuttavuusarvio: Loppuraportti 13.1.2011. Gaia Consulting Oy.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. 2012. Research methods for business students. 6th ed. Harlow: Pearson.
- Seppälä, P. & Strategian laitos. 2011. Uhka käsitteenä. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sinkko, R. 2009. Katsaus suomalaisten maanpuolustustahtoon ja sen tilaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä: Empiirisiä tutkimustuloksia. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sinkko, R. 2015. Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sirén, Torsti ja Pekkarinen, Otto 2017. Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3.
- Sisäministeriö. 2016. Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Sisäministeriö: Lönnberg Print & Promo 2016.
- Sisäministeriö. 2019. Kansallinen riskiarvio 2018. Sisäministeriön julkaisuja 2019:5. Helsinki: Sisäministeriö.

- Takamaa, S. 2014. Reserviläisnaisten osallistuminen vapaaehtoiseen maanpuolustukseen. Tampereen Yliopisto. Pro Gradu -tutkielma.
- Tallberg, T. 2017. Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina? Teoksessa Tallberg, T., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. 2017. Puolustuslinjalla: Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Tallberg, T., Puustinen, A. & Kosonen, J. 2018. Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimus laajentaa käsitystä maanpuolustustahdosta. Teoksessa Klemola, O. & Nousiainen, M. toim. 2018. Puolustustutkimuksen vuosikirja 2018. Puolustusvoimat. Riihimäki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turvallisuuskomitea, j. 2015. Turvallinen Suomi: Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Turvallisuuskomitea, k. 2017. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Törnqvist, K. 1975. Försvarsvilja och närbesläktade begrepp: Definitions- och mätproblem. Stockholm: SPF.
- UNSCR1325. United Nations Security Council resolution 1325 [on women and peace and security]. Annettu 31.10.2000.
- Vahtolampi, E. 2018. Jääkäreistä sotatieteiden tohtoriksi – henkilökunnan koulutus. Teoksessa Tynkkynen, V. & Karjalainen, M. 2018. Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta. Helsinki: Edita.
- Valtanen, J. 1957. Maanpuolustushenki – totaalisen sodan tärkeä ase. Mikkeli.
- Valtanen, J. 1984. Kansalaisten arvopäämäärät ja maanpuolustustahto. Teoksessa Suominen, P. & Airio, P. 2018. Suomalainen maanpuolustajana: Kenraali Jaakko Valtasen kirjoituksia ja puheita. Hämeenlinna: Karisto Oy.

- Valtanen, J. 2004. Puolustustahto nojaa moniarvoiseen demokratiakäsitykseen. Teoksessa Suominen, P. & Airio, P. 2018. Suomalainen maanpuolustajana: Kenraali Jaakko Valtasen kirjoituksia ja puheita. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Valtanen, J. 2015. YYA-Suomi idän ja lännen ristivedossa. Teoksessa Suominen, P. & Airio, P. 2018. Suomalainen maanpuolustajana: Kenraali Jaakko Valtasen kirjoituksia ja puheita. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Valtioneuvoston asetus Turvallisuuskomiteasta 77/2013. Annettu Helsingissä 24.1.2013.
- Valtioneuvoston kanslia. 2009. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009: Valtioneuvoston selonteko. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia
- Valtioneuvoston kanslia. 2012. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012: Valtioneuvoston selonteko. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia. 2016. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia. 2017. Valtioneuvoston puolustusselonteko. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Visuri, P. 1997. Turvallisuuspolitiikka ja strategia. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Vornanen, R. & Miettinen, J. 2010. Nuorten turvattomuus ja epävarmuus vuonna 2010. Teoksessa Myllyniemi, S. 2010. Puolustuskannalla. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Weiner, A. Feminist Understanding of War. Teoksessa Joseph, P. 2016. The SAGE encyclopedia of war: Social science perspectives Vol 2. SAGE.
- Wendt, A. 1992. Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. Teoksessa International Organization 46, no. 2 (1992): 391–425. Haettu 10.3.2020. www.jstor.org/stable/2706858.

Internetlähteet:

72tuntia <https://www.72tuntia.fi> Viitattu 16.3.2020

Emmott, B 1.4.2019 <https://www.project-syndicate.org/commentary/nationalism-and-populism-in-elections-2019-by-bill-emmott-2019-04> Viitattu 30.8.2019

- Euroopan parlamentti, 2015 [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)572799](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)572799) Viitattu 25.1.2019
- Euroopan parlamentti 2019 <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/security/20180703STO07125/terrorismi-eu-ssa-tilastoja-ja-tietoa> Viitattu 30.8.2019
- Global Terrorism Database (GTDa) https://www.start.umd.edu/gtd/images/START_GTD_Heat_Map_2017.jpg Viitattu 30.8.2019
- Global Terrorism Database (GTDb) <https://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary.aspx?gtdid=201511130008> Viitattu 30.8.2019
- Globalis 27.9.2016 <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Arabikevaet> Viitattu 30.8.2019
- Globalis 25.5.2018 <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Eurooppa/Ukraina> Viitattu 30.8.2019
- Helsingin Sanomat 16.7.2016 <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002911200.html> Viitattu 30.8.2019
- Helsingin Sanomat 24.1.2019 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005976515.html> Viitattu 12.08.2019
- Hulkko, P. 12.2.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11204371> Viitattu 15.3.2020
- Kaikkonen, A. 2.3.2020 https://defmin.fi/ajankohtaista/puheet/puolustusministeri_antti_kaikkosen_puhe223._maanpuolustuskurssin_avajaisissa.10213.news Viitattu 2.3.2020
- Kivinen, T. 3.3.2020 https://www.puolustusvoimat.fi/artikkelit/-/asset_publisher/kenraali-kivinen-puolustusvoimat-toivoo-lisaa-naisia-vapaaehtoiseen-asepalvelukseen Viitattu 3.3.2020
- Lissabonin sopimus 2010/12007L <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT> Viitattu 25.1.2019
- Livescience 13.9.2017 <https://www.livescience.com/39110-japan-2011-earthquake-tsunami-facts.html> Viitattu 30.8.2019
- Maasotakoulu 2020 <https://maavoimat.fi/maasotakoulu/varusmiehena-meilla> Viitattu 15.3.2020

Maavoimat 21.1.2019 [https://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusia-upseerikokelaita-
haminasta](https://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusia-upseerikokelaita-haminasta) Viitattu 12.08.2019

Maavoimat 3.1.2020 [https://www.maavoimat.fi/artikkelit/-/asset_publisher/lahes-10-000-
uutta-alokasta-maavoimiin-uudistettu-koulutus-kaynnistyy-kaikissa-joukko-
osastoissa](https://www.maavoimat.fi/artikkelit/-/asset_publisher/lahes-10-000-uutta-alokasta-maavoimiin-uudistettu-koulutus-kaynnistyy-kaikissa-joukko-osastoissa) Viitattu 20.3.2020

Maavoimat 5.3.2020 [https://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/naisten-vapaaehtoiseen-
asepalvelukseen-hakeneiden-maara-kasvussa](https://maavoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/naisten-vapaaehtoiseen-asepalvelukseen-hakeneiden-maara-kasvussa) Viitattu 15.3.2020

Maavoimat 10.3.2020 [https://www.maavoimat.fi/artikkelit/-/asset_publisher/yhteismajoitus
kokeilu-kaynnistyy-kolmessa-maavoimien-joukko-osastossa](https://www.maavoimat.fi/artikkelit/-/asset_publisher/yhteismajoitus-kokeilu-kaynnistyy-kolmessa-maavoimien-joukko-osastossa) Viitattu 23.3.2020

National Geographic news 14.1.2010 [https://www.nationalgeographic.com/news/2010/1 /
100113-haiti-earthquake-red-cross/](https://www.nationalgeographic.com/news/2010/1/100113-haiti-earthquake-red-cross/) Viitattu 30.8.2019

Nasa global climate change <https://climate.nasa.gov/evidence/> Viitattu 30.8.2019

New York Times 12.6.2016 [https://www.nytimes.com/2016/06/13/us/orlando-nightclub-
shooting.html](https://www.nytimes.com/2016/06/13/us/orlando-nightclub-shooting.html) Viitattu 30.8.2019

Onnettomuustutkintakeskus 14.6.2018 [https://turvallisuustutkinta.fi/fi/index/tutkintaselostuk
set/poikkeuksellisettapahtumat/puukotuksetturussa18.8.2017.html](https://turvallisuustutkinta.fi/fi/index/tutkintaselostukset/poikkeuksellisettapahtumat/puukotuksetturussa18.8.2017.html) Viitattu
30.8.2019

Puolustusministeriö 5.3.2020 <https://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet?9-m=10224>
Viitattu 23.3.2020

Säkerhetspolisens. 2019. Hotbild mot säkerhetskänslig verksamhet: Juni 2019. Haettu 1.4.2020
[https://www.sakerhetspolisens.se/sakerhetsskydd/sakerhetsskyddsanalys/hotbild-
och-dimensionerande-hotbeskrivning.html](https://www.sakerhetspolisens.se/sakerhetsskydd/sakerhetsskyddsanalys/hotbild-och-dimensionerande-hotbeskrivning.html)

The Guardian 23.3.2019 [https://www.theguardian.com/world/2019/mar/23/the-rise-and-fall-
of-the-isis-caliphate](https://www.theguardian.com/world/2019/mar/23/the-rise-and-fall-of-the-isis-caliphate) Viitattu 30.8.2019

The Ulkopolitist (@Ulkopolitist) 13.3.2020 [https://twitter.com/Ulkopolitist/status/1238469
091654017025](https://twitter.com/Ulkopolitist/status/1238469091654017025) Viitattu 20.3.2020

Turpopankki.fi https://turpopankki.fi/suomi/ymparisto_suomi/ Viitattu 3.8.2019

Ulkoministeriön tiedote 17.6.2016 https://um.fi/tiedotteet/-/asset_publisher/ued5t2wDmr1C/content/kriisinhallintaoperaatiot-ulko-ja-turvallisuuspoliittinen-selonteko-ja-naton-huippukokous-esilla-tp-utva-ssa?curAsset=0&stId=47307 Viitattu 25.1.2019

Ulkoministeriö 2017 <https://um.fi/muuttoliike-ja-pakolaiskriisi-euroopassa> Viitattu 30.8.2019

WHO Africa 2019 <https://www.afro.who.int/health-topics/ebola-virus-disease> Viitattu 30.8.2019

Yle uutiset 25.7.2011 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/07/25/norjan-joukkosurmassa-ja-rajahdyksessa-yli-70-uhria> Viitattu 30.8.2019

Yle uutiset 6.3.2014 <https://yle.fi/uutiset/3-7123072> Viitattu 10.3.2020

Yle uutiset 16.7.2016 <https://yle.fi/uutiset/3-9031562> Viitattu 30.8.2019

Yle uutiset 18.6.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10244967> Viitattu 30.8.2019

Yle uutiset 15.3.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10689973> Viitattu 30.8.2019

Yle uutiset 9.7.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10867440> Viitattu 14.8.2019

Yle uutiset 9.10.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-11012691> Viitattu 10.3.2020

Yle uutiset: terrorismi <https://yle.fi/uutiset/18-219463> Viitattu 30.8.2019

LIITTEET

- LIITE 1 Tutkimuksen haastattelurunko
- LIITE 2 Tutkimuksen rekrytointiviestit

Tutkimuksen haastattelurunko

Taustatiedot: Ikä, sotilasarvo, puolustushaara/aselaji, palveluspaikka, kertausmäärä, sijoitus (tieto/onko vaihtunut)

- AIKAJANA - ja keskustelu

Miten ymmärrät turvallisuusympäristön?

- Kuinka tuttu on kokonaisturvallisuuden käsite?
- tarvittaessa turvallisuusympäristön ja kokonaisturvallisuuden avaaminen

Mitä uhkia koet Suomen kokonaisturvallisuuteen liittyen merkittäviksi?

Miten 2010-luvulla turvallisuusympäristö on mielestäsi muuttunut? Jos se on muuttunut, niin mihin suuntaan?

Miten seuraat itse turvallisuusympäristön kehitystä?

- Mitä kautta saat tietoa turvallisuuteen ja turvallisuustilanteen kehittymiseen liittyen

Haluaisitko jotain kautta lisää tietoa turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyen?

- Mistä saat tietoa
- Mitkä ovat hyviä/ ”oikeita” lähteitä?
- Olisiko mielestäsi jotain hyvää keinoa, jolla tietoa voisi jakaa?

Miten kuvaisit omaa suhdettasi maanpuolustustyöhön?

- Ennen palvelusta
- Palveluksen jälkeen
- Oletko huomannut muutoksia?

Millaiset asiat vaikuttavat mielestäsi omaan suhteeseen maanpuolustukseen?

- Motivoivia tekijöitä/haittoja
- Plussat ja miinukset

Oletko huomannut turvallisuusympäristön muuttuessa tarkastelleesi omaa maanpuolustustah-toasi?

- Plussat ja miinukset

Onko sinulla selkeä kuva omasta roolistasi maanpuolustuksessa?

- Haluaisitko jotenkin lisätietoa?

Miten olet saanut koulutusta turvallisuustilanteen tarkasteluun tai omaan rooliisi osana kokonaismaanpuolustusta?

- Palveluksessa/reservissä
- Miten haluaisit kehittää asiaa?

Mitä ajattelet maanpuolustusosaamisen kehittymisestä - miten siihen voisi vaikuttaa?

- Miten voitaisiin kehittää osaamista, taitoja ja tietoja?

Turvallisuusympäristö:

”Tuoreimpien valtion turvallisuuteen liittyvien selontekojen mukaan Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut viime vuosina epävakammaksi, ennustamattommaksi ja laajemmaksi (Valtioneuvoston kanslia 2016, 10; Valtioneuvoston kanslia 2017, 5). Turvallisuuskomitealla onkin vastuuna arvioida ja koordinoida kokonaisturvallisuuden mukaista varautumista ja ympäristön ja yhteiskunnallisten muutosten vaikutusta Suomen turvallisuusympäristöön (Valtioneuvoston kanslia 2012, 90–91). Kokonaisturvallisuusajattelun mukaisesti viiden toimintaympäristön nähdään vaikuttavan Suomen turvallisuusympäristöön. Nämä ovat:

- Globaali toimintaympäristö
- Eurooppalainen toimintaympäristö
- Sisäinen toimintaympäristö
- Globaali talous
- Sotilaallinen toimintaympäristö. (Turvallisuuskomitea 2015, 19)” → Käsitellään uhkien kautta

”Kokonaisturvallisuudella pyritään kattamaan koko yhteiskunnan voimin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaaminen - viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoiminnalla (Valtioneuvoston kanslia 2012, 90). Kokonaisturvallisuus ei kuitenkaan pyri kattamaan välttämättä kaikkia turvallisuuden osa-alueita laajan turvallisuuden kentässä, vaan se keskittyy turvaamaan yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, jotka on määritetty seuraaviksi:

- johtaminen
- henkinen kriisinkestävyys
- väestön toimintakyky ja palvelut
- talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus
- sisäinen turvallisuus
- puolustuskyky
- kansainvälinen ja Euroopan Unioni -toiminta (Turvallisuuskomitea 2017, 14–24).”

Tutkimuksen rekrytointiviestit

Haastattelu rekrytointiviesti yleinen:

Tervehdys,

opiskelen tällä hetkellä Maanpuolustuskorkeakoulussa sotatieteiden maisterikoulutusohjelmassa ja teen Pro gradu -tutkimusta liittyen 2010-luvun turvallisuusympäristöön ja sen vaikutuksiin reserviläisten suhteeseen maanpuolustukseen. Tutkimukseni kohdejoukoksi on reserviupseerit ja siinä tarkastellaan heidän käsityksensä tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksen näkökulmaksi on valikoitunut naiset sillä perusteella, että te olette vapaaehtoisuuden kautta pohtineet omaa suhdettanne maanpuolustus- ja turvallisuustyöhön eri tavoin jo ennen asepalvelukseen hakeutumistanne. Lisäksi reserviupseereina asepalveluksen aikana saamanne koulutus on laajinta myös turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuusympäristön ymmärtämiseen liittyen. Kohdejoukosta on rajattu pois Puolustusvoimissa, Rajavartiolaitoksella tai Poliisissa työskentelevät henkilöt.

Tutkimuksen aineisto on tarkoitus kerätä yksilöhaastatteluilla, johon etsinkin vapaaehtoisia haastateltavia. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa tämän syksyn aikana. Tutkimus on tarkoitus valmistua huhtikuussa 2020 ja valmis tutkimus tullaan julkaisemaan elo-syyskuussa 2020. Alustava tarve haastateltaville olisi noin 8–12 henkilöä. Tarkoitukseni on toteuttaa haastattelut siten, että noin puolet haastatteluista toteutettaisiin pääkaupunkiseudulla ja noin puolet Lappeenrannan lähialueella, jossa olen opiskelemassa osan syksystä.

Haastattelut on tarkoitus nauhoittaa. Vastaukset anonymisoidaan siten, että vastaajia ei pysty tunnistamaan tutkimuksesta. Haastattelun avulla tuotettu aineisto säilyy tutkijan hallussa ja sitä on tarkoitus käyttää vain tähän tutkimukseen liittyen. Haastattelun kesto on arviolta noin 30–45 minuuttia.

Mikäli mielenkiintosi heräsi ja haluat osallistua tutkimukseen haastateltavana, olethan yhteydessä alla olevan sähköpostin kautta. Jos sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, vastaan mielelläni kysymyksiinne.

Ystävällisin terveisin,

Miikka Pohja

Esimerkki henkilökohtaisesta rekryointiviestistä:

Moikka,

Sain numerosi henkilöltä xx yy pro gradu-tutkimukseni haastatteluihin liittyen, ja hänen mukaan voisit olla käytettävissä graduuni haastateltavaksi.

Teen gradua Maanpuolustuskorkeakoululle ja gradun teemana on maanpuolustustahto ja 2010-luvun turvallisuusympäristö. Näkökulmaksi on valikoitunut reserviupseeri naiset. Haastattelun kesto on noin 30–45min. Haastattelut toteutetaan lähtökohtaisesti kasvotusten, mutta tarvittaessa optiona on myös esimerkiksi Skype-haastattelu.

Helsingissä ja lähiympäristössä minulla on hyvin aikaa toteuttaa haastatteluja esimerkiksi 7.-17.11. välillä, mutta aikataulut on räätälöitävissä sinun aikataulusi mukaan. Kuitenkin siten, että olen joulukuuhun asti muuten pääosin arkipäivät Lappeenrannassa.

Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni, voin antaa lisätietoa puhelimitse tai sähköpostilla ja voimme sopia haastattelulle sopivaa ajankohtaa.

Ystävällisin terveisin,

Miikka Pohja